

20 VJET PAS
11 SHTATORIT

NËN FLAMURIN
E OKB-SË

MUZEU TANKIST
NË DORSET

OBUSI 105 MM
"BORAN"

MBUROJA

Numri 143
Shtator 2021

ISSN 1857-7792

REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES TË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

Në luftë me stuhinë e zjarreve

**ARMATA E FESTOI
DITËLINDJEN E SAJ TË 29.**

DITA E ARMATËS SË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË

Më 18 gusht para Ministrisë së Mbrojtjes dhe Shtabit të Përgjithshëm të Armatës, solemnisht u shënuar Dita e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut. Në solemnitetin qëndror morrën pjesë: presidenti Republikës së Maqedonisë njëherit edhe komandanti suprem i Armatës, Stevo Pendarovski, kryetari i Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, Zoran Zaev, ministrja e mbrojtjes Radmila Shekerinska, shefi i Shtabit të Përgjithshëm, gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurchinovski, ministrja të Qeverisë, deputetë të Kuvendit, ish ministra të mbrojtjes dhe shefa të SHP, përfaqësues të korit diplomatik dhe ushtarak, gjeneralë të Armatës, përfaqësues të MM-së, përfaqësues të institucioneve të shtetit, përfaqësues të vetëqeverisjes lokale dhe shoqatave me të cilat bashkëpunon Armata. Presidenti

Pendarovski në fjalën e tij theksoi se Ditën e Armatës sivjet e shënojmë në një vit të dy jubileve të mëdha për vendin tonë. Më 11 tetor do të festojmë 80 vjetorin e fillimit të LNÇ-së, kur për herë të parë partizanët krijuan shtetin e lirë të Maqedonisë, ndërsa më 8 shtator do të shënojmë 30 vjetorin e pavarësisë së Maqedonisë. Sipas tij, pjesëtarët e Armatës janë lidhja e gjallë ndërmjet këtyre dy jubileve të mëdha. Ministrja Shekerinska në fjalën e saj bëri retrospektivë të asaj se çfarë është arritur gjatë vitit të kaluar duke nderuar të gjithë ushtarët, nënoficerët dhe oficerët të cilët, ashtu siç tha ajo, u shëndrruan në heronjtë tanë kur ballafaqoheshim me vatrën e zjarrit nëpër tërë vendin, si dhe në luftën kundër pandemisë COVID-19. Ajo u ndal edhe te pjesëmarrja e pjesëtarëve tanë në misionet në Afganistan. "Për 19 vjet më se 3500 pjesëtarë të Armatës, së bashku

me aleatët tjerë të NATO-s ndihmuan institucionet e Afganistanit për tu fuqizuar. Rotacioni i fundit i sigurt u kthye në shtëpi në fund të muajit qershor të këtij viti. Gjatë këtyre pothuajse dy dekada nuk kishim humbje, ndërsa kishim lëvadata të shumta për gatishmërinë e ushtarëve tanë në detyrat e tyre", theksoi Shekerinska. Ministrja Shekerinska shtoi se qytetarët vazhdimisht e vlersojnë Armatën si institucionin me besimin më të madh. "Shteti në momentet vendimtare i dha mbështetjen dhe besimin Armatës. Armata pas një kohe të gjatë filloi të besojë se nuk do të lihet në harresë, se është e vlerësuar dhe se besimi lind besim", tha ministrja në fjalën e saj me rastin e ditës së Armatës. Shefi i SHP, gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurchinovski premtoi se do të vazhdojë të menaxhojë me të gjitha resurset materiale dhe njerëzore të Armatës në mënyrë të përgjegjshme dhe me entuziazëm

të theksuar, në mënyrë proaktive në realizimin e misioneve dhe detyrave të Armatës, por edhe në realizimin e qëllimeve strategjike shtetërore që janë në interes të qytetarëve. Ai shprehu mirënjohjen dhe nderimet e tij për të gjithë pjesëmarrësit në krizën e migrantëve, pandeminë dhe zjarret, si dhe shprehu mirënjohje për gjithë personelin mjekësor, për zjarrfiksit dhe pjesëtarët e MPB-së. Në këtë solemnitet u ndanë shpërblime dhe mirënjohje shumë njëjive të Armatës dhe bashkëpunëtorëve të cilët kontribuojnë në për zhvillimin e mbrojtjes, ku nga ana e presidentit Pendarovski i nda edhe Medalje për merita ushtarake dhe Kartën e Republikës së Maqedonisë së Veriut, ndërsa nga ana e ministres së mbrojtjes Shekerinska dhe shefit Gjurginovski iu ndanë mirënjohje përfaqësuesve të institucioneve me të cilët bashkëpunon Armata. Në

këtë solemnitet komandanti i Gardës Kombëtare të Veriut, gjeneral-major Gregori Najt, i cili qëndronte në një vizitë disa ditore në Republikën e Maqedonisë së Veriut, ministres së mbrojtjes i ndau medaljen e shtetit të SHBA-së, Vermontit për shërbim të dalluar, ndërsa gjeneralit Gjurginovski i ndau gjithashtu medaljen e SHP të Veriut për merita. Me rastin e shënimit të Ditës së Armatës, me nderime ushtarake dhe me vendosjen e kurorave të freskëta me lule në "Rugen e të Mëdhenjëve" në varrezat e qytetit në Butel në Shkup, ku shumë delegacione nderuan ish presidentët komandantët suprem të Armatës, Boris Trajkovskin dhe Kiro Gligorovin. Kurora me lule u vendosën edhe pranë varrit të gjeneral Mihajlo Apostollskit, si dhe pranë pllakës përkujtimore të të rënëve në mjediset e Ministrisë së Mbrojtjes dhe Shtabit të Përgjithshëm.

Kristina Ilievska

përmbajtja

MBUROJA ■ viti XII ■ numri 143 ■ shtator 2021

Info	5
Në vijën e parë Kontributi i Armatës në ballafaqimin me zjarret	6
Në vijën e parë Përdorimi i Armatës në gjendje krize dhe në gjendje të jashtëzakonshme	8
Bashkëpunimi ushtarako-civil Bashkëpunimi me Armatën në nivelin më të lartë në të mire dhe në të keqe	10
Global 20 vjet pas 11 shtatorit Sa e fuqishme është „Al Qaeda” në vitin 2021?	14
NATO-aktivitete Komanda për Përkrahje dhe Logjistikë	20
Misionet paqësore Nën flamurin e OKB-së Mjediset parimore në realizimin e misioneve paqësore	22
Armatim „De Havilland Mosquito”	25
Armatim Gjahtari rus stlet Su-75 „Shah Mat”	32
Armatim Avioni „Boeing P-8 Poseidon”	34
Muzetë ushtarak Muzeu tankist në Dorset	44
E paobligushme Kënaqësi dhe gëzim në vendin e punës	48
Film „E veja kineze”	56
Ura e adrenalinit në fshatin Kozhle – përjetim i jashtëzakonshëm	58
	3

Mirënjohje për ndihmën nga aleatët dhe nga miqtë

Cdo vit gjithnjë e më tepër jemi dëshmitarë të ndryshimeve negative dhe të pasojave që vijnë nga ndryshimet klimatike. Tornadot, tajfunët, thatësitrat enorme dhe afatgjate, ngritjet drastike të temperaturave, shkrija e akullnajave, etj. Si pasojë e këtyre ndryshimeve gjithnjë e më të shpeshta janë vërshimet, zjarret, rritja e hapësirave shkretinore si dhe shumë pasojave të tjera. Sivjet, përpos me pandeminë e virusit COVID – 19, viti do të mbetet në kujtesë edhe për nga temperaturat mjaft të larta dhe erërave të forta të cilat kontribuan që hapsira e Mesdheut bukvalisht të digjet nga zjarret pyjore. Zjarret nuk e kursyen as vendin tonë. Pyjet digjeshin në pothuajse tërë territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. Institucionet përkatëse menjëherë dolën në terren, ndërsa atyre ju bashkangjiten edhe një numër i madh i pjesëtarëve të Armatës. Megjithatë, pa ndihmën e vendeve aleate dhe vendeve mike, nuk do t'ia dilnim që në tërësi të ballafaqohemi me zjarret. Ndiham nga miqtë dhe aleatët ishte e nevojshme dhe e mirëseardhur. Ndër vendet e para që dërgoi ndihmë në njerëz dhe në pajisje për ballafaqim me zjarret në vendin tonë ishin vendet mike fqinje, Serbia dhe Bullgaria, si dhe Republika e Sllovenisë e cila pas bisedës së ministres së mbrojtjes Radmilla Shekerinska me homologun e saj slloven Matej Tonin, menjëherë dërgoi 16 makina zjarrfikëse dhe 46 zjarrfikës. Mali i Zi gjithashtu u bashkangjiti në përpjekjet për fikjen e zjarreve në Maqedoninë e Veriut. Këshilli për Mbrojtje dhe Siguri i Malit të Zi mori vendim që të miratojë kërkesën e ministres së mbrojtjes së Malit të Zi, Olivera Injac për dërgimin e një helikopteri "Bel-412" si ndihmë për Maqedoninë e Veriut për

ballafaqim me zjarret. Ndiham nga Mali i Zi vjen si rezultat i kërkesës së dërguar nga ana e ministres Radmilla Shekerinska deri te homologja e saj malaziasë Olivera Injac. Ndiham e Malit të Zi u implamentua përmes qendrës koordinuese të NATO-s për përgjigje ndaj krizave EADRCC dhe përbëhet nga një helikopter për fikjen e zjarreve "Bell-412" dhe nga një ekuipazh prej 4 personave. Mbështetja nga ana e aleatit tanë në NATO, Rumanisë në ballafaqim me zjarret, gjithashtu erdhi me kërkesë të ministres Shekerinska dërguar deri te kolegu i saj rumun Nikullae Jonel Çuka për ndihmë imediate në ballafaqim me zjarret. „Ju lutem t'i shqyrtoni mundësitë për dërgimin e një avioni për ballafaqim me zjarret pyjore që është jashtëzakonisht i nevojshëm për Maqedoninë e Veriut. Solidariteti aleatë është jashtëzakonisht i rëndësishëm në këto kohë të vështira dhe ne jemi mirënjohës për mbështetjen dhe ndihmën tuaj”, thuhej në letrën të cilën e dërgoi ministria Shekerinska deri te ministri rumun i mbrojtjes Nikullae Jonel Çuka. Nga Republika e Rumanisë mbërriti avioni "C-27 Spartan" i forcave ajrore rumune, i specializuar për fikjen e zjarretve me kapacitet të veprimit deri në 6 ton ujë mbi zjarret. Avioni u koncentrua në zjarret që kapluan rajonin e Berovës. Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut, presidenti i vendit, Stevo Pendarovski, ministria e mbrojtjes Radmilla Shekerinska, si dhe i gjithë populli i Republikës së Maqedonisë së Veriut, janë sinqerisht mirënjohës për ndihmën e cila erdhi nga vendet mike dhe aleate, ku pa këtë ndihmë shumë vështirë se do t'ia dilnim që vetë të ballafaqohemi me zjarret e mëdha pyjore.

Dr. Zhanet Ristoska

Botues
Ministria e Mbrojtjes
së Republikës së Maqedonisë së Veriut

Kryetar i këshillit botues
Mr. Ivan Atanasoski, kolonel

Kryeredaktore përgjegjëse
Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:
Umit Redzeqi
(redaktor i artit grafik dhe teknikës),
Kristina Ilievska
(gazetare dhe fotografe),
Asim Zaimi
(Redaktor gjuhësor)
Bujar Zylfiqari
(përkthimi në gjuhën shqipe)

MBUROJA
Është revistë e
Ministritsë së
Mbrojtjes së
Republikës së
Maqedonisë së Veriut

Botohet një herë
në muaj

„Orce Nikollov“ 116
1000 Shkup

Telefon: 02 3128 276
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqësojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministritsë së Mbrojtjes

PARAQIT KORRUPSIONIN
0800 50030

Nënshkruhet marrëveshje për bashkëpunim ushtarako-financiar me Republikën e Turqisë

Ministria e mbrojtjes Radmilla Shekerinska zhvilloi vizitë zyrtare në Republikën e Turqisë, ku pati takim me ministrin e mbrojtjes kombëtare të Republikës së Turqisë, Hulusi Akar. Në këtë takim u nënshkrua një marrëveshje pesëvjeçare për bashkëpunim ushtarako-financiar, përmes të cilit parashihet alokim vjetor të mjeteve financiare nga Turqia për Maqedoninë e Veriut, mjete këto të cilat do të përdoren për fuqizimin e kapaciteteve luftarake, për furnizim me mjete artilerike dhe për modernizimin e Armatës. Në këtë takim u bisedua edhe për planet vijuese për bashkëpunim në fushën e mbrojtjes, për edukim trajnime dhe stërvitje në përputhje

me marrëveshjen për bashkëpunim bilateral për vitin 2021. Në kuadër të vizitës në Turqi, ministria Shekerinska morri pjesë në hapjen e Panairit Ndërkombëtar të Industrisë së

Mbrojtjes "IDEF 21", që mbahet në Stamboll nga 17 deri më 20 gusht. Prania në panairin "IDEF 21" e delegacionit nga Maqedonia e Veriut i kryesuar nga ministria Shekerinska, u bë me qëllim që të shqyrtohen mundësitë për furnizim me pajisje të reja në funksion të modernizimit të Armatës sonë, për të cilën sivjet janë ndarë 25 për qind nga buxheti i mbrojtjes. Panairi i industrisë së mbrojtjes në Turqi është ndër panairët më të njohur në botë, ku paraqiten apo prezantohen arritjet më të reja teknologjike të pajisjeve të mbrojtjes. Pritet që në këtë panair të marrin pjesë rreth 1.000 kompani vendore dhe të huaja, si dhe rreth 400 delegacione.

Takim i shefit të SHP me komandantin e Gardës Kombëtare të Vermontit

Shefi i Shtabit të Përgjithshëm gjeneral-zhilloi takim pune me komandantin e Gardës Kombëtare të Vermontit (GK), gjeneral-majorin Gregori Najt. Gjeneralët Gjurginovski dhe Najt gjatë këtij takimi biseduan për bashkëpunimin e ndërsjellë në kuadër të programit për partneritet dhe bashkëpunim, program ky që ka kontribuar për anëtarimin tonë të plotë në NATO. Mes tjerash, në këtë takim u bisedua edhe për aktivitetet aktuale të Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut, si dhe për aktivitetet e mëtejme të përbashkëta si pjesë e këtij bashkëpunimi. Gjatë këtij takimi me një pjesë të personelit kryesorë të Shtabit të Përgjithshëm u prezantua gjendja aktuale si dhe procesi

i transformimit të Armatës si dhe procesi i integritimit në NATO, pjesëmarrjet në trajnime dhe stërvitje duke i shtuar këtu edhe aktivitetet e planifikuara të mëtejme. Gjenerali Najt, gjatë solemnitetit me rastin e Ditës së Armatës, gjeneralit Gjurginovski i ndau medaljen për merita të larta, ndërsa pas përfundimit të takimit, pjesëtarëve të

përbërjes së batalionit të Policisë Ushtarake u ndau mirënjohje për profesionalizmin e lartë në realizimin e detyrave. Gjatë qëndrimit në Republikën e Maqedonisë së Veriut, komandanti i GK të Vermontit zhvilloi takim edhe me presidentin e Republikës së Maqedonisë së Veriut njëherit edhe komandant suprem i forcave të armatosura, Stevo Pendarovskin dhe i vizitoi edhe batalionin e 2 këmbësorik të vendosur në kazermën "Jane Sandanski" në Shtip, si dhe poligonin ushtarak "Krivollak". Armatë e Republikës së Maqedonisë së Veriut me GK të Vermontit, në kuadër të programit partneristik, gjatë 26 viteve të kaluara ka realizuar një numër të madh aktivitetesh, në të cilat pjesëtarë të Armatës janë trajnuar sipas standardeve të NATO-s.

Për nder të ushtarit sllovak

Në kazermën "Kuzman Josifovski Pitu" në Tetovë, sekretarët shtetëror të ministrisë së mbrojtjes së Republikës së Maqedonisë dhe Republikës së Sllovakisë, Dragan Nikoliq dhe Marian Majer, si dhe ambasadori i Sllovakisë në Maqedoninë e Veriut, Henrik Markush, vendosën kurora me lule të freskëta në vendosjen e pllakës përkujtimore për nder të kolonelit të forcave të armatosura të Republikës së Sllovakisë Ljubomir Orsak, i cili më 19 korrik të vitit 2001, së bashku me dy pjesëtarë të misionit monitories të Bashkimit Europian, Bjarten Gundersen si dhe me përkthyesin Valon Sadiku, duke hasur në minë në viset malore në mes të Tetovës dhe Gostivarit, humbën jetën e tyre. Sekretari shtetëror Dragan Nikoliq theksoi se pllaka përkujtimore e cila është e vendosur në kazermën e Tetovës, është një përkujtuese se sa të shtrenjta janë jeta dhe paqa. "Me kontributin e pazezervë të bashkësisë ndërkombëtare, me kontributin

e pashoq të njerëzve si Ljubomiri të cilët e paguan koston më të shtrenjtë – dhanë jetën e tyre, ne sot jetojmë në një vend të lirë, të sigurt dhe me prosperitet, anëtar i aleancës më të fuqishme ushtarako-politike". Nikoliq shtoi se kjo pllakë është përkujtuese e marrëdhënieve shumë të ngushta mes dy vendeve, Maqedonisë së Veriut dhe Sllovakisë duke i shprehur mirënjohje ambasadorit sllovak Henrik Markus Henrik Markush për nismën dhe për përkushtimin për vendosjen e kësaj pllake përkujtimore që edhe më tepër do t'i afrojë vendet tona aleate. Sekretari shtetëror i

Republikës së Sllovakisë Marian Majer, theksoi se kjo pllakë përkujtimore do të jetë një kujtim për kolonelin Ljubomir Orsak i cili humbi jetën gjatë përpjekjes së tij të për vendosjen e paqes dhe për ndërtimin e një shoqërie multi etnike në këtë territor. „Dua të shpreh mirënjohjen time për praninë tonë në këtë vend dhe për atë që kemi mundësi të organizojmë këtë komemoracion për kolonelin Ljubomir Orsak i cili pagoi koston më të lartë për stabilitetin në Europë dhe për stabilitetin e këtij vendi të shkëlqyeshëm. Njëkohësisht shpresoj se ky do të jetë vendi ku të gjithë do të përmendim faktin se sa të brishta janë paqa dhe siguria dhe se sa është e rëndësishme të kemi aleatë dhe partnerë të fuqishëm si që është rasti me Sllovakinë dhe me Maqedoninë e Veriut, jo vetëm në kuadër të NATO-s, por edhe si një partner shumë i rëndësishëm në rajon, e shumë shpejt edhe si anëtare e Bashkimit Europian"- tha Majer.

Kontributi i Armatës në ballafaqimin me zjarret

Nuk kishte pothuajse asnjë rajon në vend ku nuk kishte zjarr aktiv. Zjarret në rajonin e Dellçevës dhe Pehçevës ishin më kritiket. Situata po ndryshonte nga minuta në minutë, dhe bimësia e thatë, temperaturat e larta dhe era kontribuan në përhapjen e shpejtë të zjarreve ekzistues dhe shfaqjen e pikave të reja të nxehta. Pjesëtarët e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut të cilët ishin angazhuar për disa ditë në zonën e fshatit Trabotivishte, në Dellçevë, e cila ishte një nga zonat më të prekura në mënyrë kritike në vend, më 6 gusht pritën presidentin e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe komandantin suprem të Armatës, Stevo Pendarovskin të shoqëruar edhe nga Shefi i Shtabit të Përgjithshëm, gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurić. Me këtë rast, presidenti Pendarovski u informua për aktivitetet e ndërmara nga Armata në shuarjen e zjarreve, si dhe për gjendjen aktuale në terren. Presidenti shprehu mirënjohjen e tij për të gjithë pjesëtarët e Armatës që po sakrifikojnë për shuarjen e zjarrit. Presidenti dhe komandanti i përgjithshëm i forcave të armatosura Stevo Pendarovski dhe shefi i Shtabit të

Mijëra hektarë pyje u shkatërruan në periudhën e kaluar në zjarrin që përfshiu rajonet e Dellçevës dhe Pehçevës, Kumanovës, Staro Nagoricane, Prilep, Shkup, Kriva Pallankë, Sveti Nikole, Ohër ....

Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut që nga fillimi i zjarreve katastrofike, në koordinim me të gjitha institucionet kompetente, u përfshi në shuarjen e zjarreve

Përgjithshëm të Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut, më 9 gusht vizituan pjesëtarët e Armatës të cilët ishin angazhuar në shuarjen e zjarreve në kazermën " Mirëe Acev " në Prilep dhe në rrethinën e fshatit Toplicë. Presidenti Pendarovski dhe gjenerali Gjurić theksuan profesionalizmin dhe angazhimin e madh të të gjithë pjesëtarëve të armatës të cilët pa rezerva angazhohen në shuarjen e zjarreve në të gjitha vendet kritike në të gjithë vendin.

Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut, e cila që nga fillimi i zjarreve katastrofike në koordinim me të gjitha institucionet kompetente u përfshi në shuarjen e zjarreve, pas vendimit për shpalljen e gjendjes së krizës, vazhdoi të angazhohej pa rezerva me të gjithë njerëzit dhe potencialin material që kishte në dispozicion. Në komunikimin dhe koordinimin e vazhdueshëm me autoritetet nga qendrat rajonale të menaxhimit të krizës, vetëqeverisjet vendore dhe të gjitha njësitë e tjera të përfshira në menaxhimin e zjarreve, u angazhuan personeli dhe mjetet e nevojshme nga pothuajse të gjitha garnizonet e Armatës. 1,614 anëtarë të Armatës u angazhuan në trajtimin e zjarreve në territorin e vendit tonë. Më shumë se 1.000 trupa ishin në gatishmëri çdo ditë, dhe një mesatare prej 250 deri në 400 trupa me pajisje të plota, makineri dhe avionë u vendosën çdo ditë për të luftuar zjarret. U bënë më shumë se 80 ngritje dhe në mbi 300 fluturime hodhën më shumë se 650 tonelata ujë. Ministrja e Mbrojtjes, Radmilla Shekerinska, së bashku me komandantin e Komandës së Operacioneve, gjeneralin Besnik Emini dhe me komandantin e VING-

ut të Forcave Ajrore, kolonelin Stojko Pejovski, më 10 gusht në një konferencë për shtyp në Qendrën e Trajnimit të Pilotëve në kazermën "Strasho Pinxhur" informoi në detaje për përfshirjen e pjesëtarëve të Armatës në trajtimin e zjarreve. „Të gjitha objektet e Armatës, potenciali njerëzor dhe avionët tanë ishin të angazhuar, për të cilat në asnjë moment praktikisht nuk kishte vend për pushim. Njësitë e këmbëorisë nga Komanda e Operacioneve u angazhuan, më saktësisht Brigada e Parë, forcat speciale dhe pjesëtarët dhe avionët e VING të Forcave Ajrore ishin plotësisht të angazhuar. Pothuajse të gjitha objektet, përfshirë logjistikën, kanë njohuri dhe aftësi për t'u marrë me zjarret“, tha ministrja Shekerinska. Ministrja theksoi se është një nder për të që të falënderojë vazhdimisht ushtarët për angazhimin e tyre dhe për rreziqet me të cilat ballafaqohen si në tokë ashtu edhe në ajër. “I vizitova ushtarët dhe oficerët tanë në Staro Nagoricane dhe në rajonin e Berovës dhe Pehçevës, si dhe në Prilep dhe Shtip. Gjithashtu pata rastin të flisja me shumicën e pjesëtarëve të VING-ut të Forcave Ajrore. Të gjithë meritojnë notat dhe lavdërimet më të larta se ajo që bënë ishte vërtet heroike. Asnjëri prej tyre nuk bëri pyetje, asnjëri prej tyre nuk u fsheh, asnjëri prej tyre nuk shkoi në pjesën më të vështirë, por të gjithë ishin të pranishëm, dhe ishin prezent gjatë gjithë kohës. Kam dëgjuar disa oficerë që shihni para jush sot nga pothuajse gjashtë të mëngjesit deri në mesnatë. Ata ishin në punë, por edhe ushtarët dhe oficerët e tyre. Dhe unë mendoj se në momente si kjo, unë, si ministre e mbrojtjes, ndjej nevojën t'i falënderoj të gjithë ata dhe t'u them se as unë dhe as ky vend nuk do ta harrojmë këttë“, shtoi ministrja.

Ministrja falënderoi si vendet fqinje ashtu edhe aleatët për reagimin e shpejtë - Sllovenia me shpejtësi jashtëzakonisht të madhe dërgoi epike që veprojnë në terren, dhe Rumania në më pak se 24 orë pas kërkesës, vendosi të dërgojë një avion me kapacitet të madh nga ajri. Mali i Zi ka njoftuar se do të dërgojë një helikopter “Bell-412” për t'u marrë me zjarret. Falenderimet iu dërguan edhe Serbisë, e cila ndihmoi në përpjekjet ajrore, si dhe Austrisë, e cila dërgoi zjarrfikës. “Kjo është vlera në të cilën fqinjët tanë dhe aleatët tanë të NATO-s besojnë.” “Së bashku ne mund të përballojmë më mirë të gjitha këto sfida,” tha ministrja.

Komandanti i Komandës së Operacioneve, gjeneral Besnik Emini, vuri në dukje se “shumë ushtarë dhe oficerë tanë, në mënyrë të pakursyer

dhe me vetëmohim sakrifkuan netët duke patrulluar dhe shuar zjarret para fshatrave dhe vendbanimeve tona në Kumanovë, Koçan, Berovë, Dellçevë, Pehçevë dhe Veles.” Emini shprehu mirënjohje publike për të gjithë pjesëtarët e Armatës në shuarjen e zjarreve, për angazhimin, sakrificën dhe guximin e tyre, si dhe mirënjohje për familjet e tyre për mbështetjen dhe mirëkuptimin e tyre. Gjenerali Besnik Emini tha se Armata mbetet e vendosur dhe e përkushtuar dhe vazhdon të vëre në dispozicion të gjitha burimet në mënyrë që të shuajnë zjarret dhe të mbrojnë qytetarët. Kolonel Stojko Pejovski, komandant i VING-ut të Forcave Ajrore në Ushtri, informoi për aktivitetet e VING-ut dhe organizimin i të ashtuquajturit "Pozicioni i derdhur" për karburant në helikopterë në zonën e fshatit Stojmirovë, i cili, siç tha ai, rriti

shpejtësinë, efikasitetin dhe sasinë e ujit të shkarkuar në zonat e djegura. „Temperaturat jashtëzakonisht të larta të ajrit që arrijnë deri në 41 gradë nën hije janë një sfidë e madhe, por le të mos harrojmë temperaturën mbi zonat e djegura me flakë, dhe avioni është pikërisht mbi to. Sidoqoftë, dinamika e ekzekutimit të detyrave vazhdon me një ritëm të pandalashëm“, tha koloneli Pejovski.

Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut, në përputhje me misionin dhe detyrat e saj, mbetet maksimalisht e përgatitur në kryerjen e detyrimeve të saj kushtetuese dhe detyrave nga misioni i cili përfshin angazhimin e saj për të ndihmuar qytetarët dhe institucionet në përballimin e fatkeqësive natyrore, kurdo që është e nevojshme.

Kristina Ilievska

Përdorimi i Armatës në gjendje krize dhe në gjendje të jashtëzakonshme

Praktika e deritanishme ka treguar se Armata është ajo e para që zakonisht përgjigjet në kriza dhe emergjenca dhe në rast të fatkeqësive natyrore dhe fatkeqësive të tjera. Deri më tani, Armata është angazhuar në shuarjen e zjarreve në pyje që ndodhin pothuajse çdo vit në vend. Ashtu si në rastin e përmytjeve në rajonin e Tetovës, dhe më pas në rajonin e Shkupit në vitin 2016, përsëri një pjesë e njësive të Armatës u angazhuan që nga dita e parë në heqjen e pasojave të fatkeqësisë natyrore. Armata është vendosur gjithashtu për të trajtuar krizën e emigrantëve dhe përhapjen e pakontrolluar të pandemisë COVID-19. Përdorimi i një pjese të njësive të Armatës në gjendje krize rregullohet me Ligjin për Menaxhimin e Krizave të vitit 2005 - ZKU, me akte nënligjore dhe procedura të brendshme që dalin nga zgjidhjet ligjore. Në përputhje me nenin 30 të LPK-së, "një gjendje krize shpallet për t'u marrë me një krizë që paraqet rrezik për të mirën, shëndetin dhe jetën

e njerëzve dhe kafshëve ose rrezik për sigurinë e Republikës ose një pjesë të saj. Qeveria, sipas kompetencave të saj, merr vendim për përdorimin e burimeve të organeve të administratës shtetërore, njësive të vetëqeverisjes lokale dhe Qytetit të Shkupit, si dhe për menaxhimin e tyre në rast krize. Kur shpallet një situatë krize, menaxhimi i krizës në përputhje me Ligjin është në mënyrë organizative nën kompetencën e Qendrës për Menaxhimin e Krizave". Një gjendje krize shpallet nga ana e Qeverisë dhe është në kompetencën e saj të përcaktojë territorin të cilit i referohet gjendja e krizës. Neni 35 i LPK-së sqaron se "një pjesë e Armatës në mbështetje të policisë angazhohet kur kriza kërcënon sigurinë e shtetit, dhe organet e administratës shtetërore nuk kanë burime dhe mjete adekuate për ta parandaluar dhe trajtuar atë". Përdorimi i një pjese të forcave të Armatës vendoset nga Presidenti i Republikës, i cili ka të drejtë në çdo kohë të rishqyrtojë vendimin për të përdorur një pjesë të forcave të

Armatës në trajtimin e situatës së krizës. Më konkretisht, përdorimi i një pjese të forcave të Armatës në mbështetje të policisë rregullohet me një Rregullore të miratuar nga Presidenti i Republikës. Rregullorja përcakton qartë llojin, numrin e forcave dhe kapaciteteve të njësive të Armatës, qëllimin dhe detyrat e kërkuara dhe kohëzgjatjen e aktivitetit dhe angazhimit. Gatishmëria, trajnimi dhe ushtrimet për angazhimin e mundshëm të një pjese të forcave të Armatës në mbështetje të policisë rregullohen më hollësisht nga Udhëzimet për veprimet operacionale dhe veprimet e tjera të Armatës në mbështetje të policisë në rast krize, miratuar nga Ministri të Mbrojtjes. me pëlqimin paraprak të Ministrit të Brendshëm (Ligji për Menaxhimin e Krizave, 2005). Megjithatë, Ligji nuk përcakton se cilat kapacitete dhe aftësi do të angazhohen nga Armata në rast të trajtimit të pasojave të shkaktuara nga fatkeqësitë natyrore ose "katastrofat e shkaktuara nga njeriu". Prandaj, në të ardhmen është e nevojshme të

punohet në rregullimin e mëtejshëm të akteve nënligjore dhe procedurave që trajtojnë përdorimin e një pjese të njësive të Armatës në mbështetje të institucioneve të tjera shtetërore në kushtet e krizës, gjegjësisht gjendjes së jashtëzakonshme.

Lidhur me rendin normativo-ligjor për përfshirjen e Armatës në gjendje të jashtëzakonshme, mund të konkludohet se asnjë rregullim ligjor nuk parashikon dhe rregullon përdorimin e një pjese të njësive të Armatës në mbështetje të autoriteteve civile dhe qytetarëve në gjendje të jashtëzakonshme. Vetëm gjendje e jashtëzakonshme trajtohet me Kushtetutë në nenin 125 i cili thotë se "Gjendja e jashtëzakonshme ndodh kur ndodhin fatkeqësi të mëdha natyrore ose epidemi. Ekzistenca e gjendjes së jashtëzakonshme në territorin e Republikës së Maqedonisë ose në pjesën e saj përcaktohet nga Kuvendi me propozimin e Presidentit të Republikës, Qeverisë ose së paku 30 deputetë. Vendimi që përcakton ekzistencën e gjendjes së jashtëzakonshme merret me shumicën e dy të tretave të numrit të përgjithshëm të deputetëve dhe është i vlefshëm për një maksimum prej 30 ditësh. Nëse Kuvendi nuk mund të mbledhet, Presidenti i Republikës vendos për ekzistencën e gjendjes së jashtëzakonshme dhe ia paraqet Kuvendit për konfirmim, sapo të jetë në gjendje të mbledhet" (Kushtetuta e RMV-së 1991, Nenet 125-126) Megjithatë, nëse diçka nuk është e përshkruar si në rastin e përfshirjes së Armatës në gjendje të jashtëzakonshme, kjo nuk do të thotë se angazhimi i saj është i ndaluar, por që ky angazhim nuk është i rregulluar siç duhet. Gjendja e jashtëzakonshme duhet parë si një përshkallëzim i krizës në një shkallë më të madhe me kufizime më të mëdha në funksionimin e rregullt. Kjo tregohet në një mënyrë të caktuar nga Neni 31 i LCC (2005), i cili parashikon një kalim nga kriza në emergjencë.

Nevoja për përgatitje gjithëpërfshirëse dhe një plan për trajtimin e krizës dhe gjendjes së jashtëzakonshme në nivel shtetëror është një çështje që kërkon zgjidhje urgjente. Gjegjësisht, nevoja e treguar është gjithnjë e më e theksuar dhe është në përputhje me rekomandimet e Aleancës. Kjo do të thotë, është e nevojshme që çdo institucion dhe njësi individuale në vend të përgatisin planet e tyre për

funksionimin në kushtet e fatkeqësive natyrore dhe në kushtet e krizës dhe emergjencës. Të njëjtët pastaj duhet të bashkohen në nivel shtetëror nën kujdesin e Qeverisë në një plan gjithëpërfshirës për funksionimin e shtetit dhe shoqërisë në kushtet kur kanë ndodhur fatkeqësitë natyrore, kur është shpallur një krizë, gjendje e jashtëzakonshme ose luftë. Duhet

rregullimin normativo-ligjor të gjendjes së jashtëzakonshme. Sfida qëndron në rast se kemi vërtetë nevojë për një zgjidhje ligjore për gjendjen e jashtëzakonshme apo nëse duhet të përcaktojmë me saktësi kapacitetet që do të angazhoheshin shtesë në lidhje me ato njësi, mekanizma dhe burime që ishin angazhuar më parë në trajtimin e një situatë krize. Nuk

specifikuar se kush e koordinon punën në situata të tilla, çfarë kapacitetesh dhe mekanizmash do të përfshijë secili institucion. Kjo nënkupton ndryshimin dhe plotësimin e rregulloreve ligjore ekzistuese, por edhe miratimin e rregullave të reja të cilat do të rregullojnë mangësitë e identifikuara në funksionimin e shtetit dhe shoqërisë në krizë, pra emergjente. Pas shpalljes së gjendjes së jashtëzakonshme si rezultat i pandemisë së shkaktuar nga COVID-19, u stimulua një debat mbi

duhet anashkaluar se Armata gjatë gjithë kohëzgjatjes së gjendjes së jashtëzakonshme dhe angazhimit të saj, vazhdoi të kryejë detyrat e rregullta kushtetuese, si dhe detyrat që dalin nga kriza dhe gjendja e jashtëzakonshme. Armata duhet të ndajë barrën me anëtarët e tjerë të Aleancës në fushën e mbrojtjes kolektive, operacioneve të menaxhimit të krizave dhe sigurisë bashkëpunuese.

Dr. Igor Gjoreski

Bashkëpunimi me Armatën në nivelin më të lartë në të mire dhe në të keqe

Për më shumë se një javë, anëtarët e Armatës, në bashkëpunim me ekipet zjarrfikëse, Drejtorinë për Mbrojtjen dhe Shpëtimin, Ministrinë e Brendshme, vullnetarë dhe vullnetarë, shuan në mënyrë aktive zjarret që shkatërruan këtë pjesë të rajonit Verilindor për më shumë se një javë. Autoritetet lokale në të dy komunat janë shumë të kënaqur me mbështetjen e Armatës në shuarjen e zjarreve. Përpjekjet mbinjerëzore shpëtuan zjarret nga përhapja në një zonë më të madhe dhe prekja e më shumë pemëve. Kishte rrezik që zjarret të digjinin shtëpi, vila, ndërtesa. Zjarret në Staro Nagoriçane filluan pasditen e festës së Ilindenit. Gjatë gjithë ditës një helikopter i Armatës fluturoi mbi zonën përreth Kokino ku u prek një pyll me pisha, lisi dhe me kërcell të ulët. Që në momentin e parë, zjarrfikësit dhe pjesëtarët e Armatës që po gravitonin në zonë u aktivizuan. Zona e bukur e gjelbër pyjore u përfshi nga zjarri ku u dogjën dhe nuk u kursyen edhe plantacionet me pisha. Ky

Ndihma e pjesëtarëve të Armatës në trajtimin e zjarrit është e pacenueshme, sipas banorëve të dy komunave, Kumanovës dhe Staro Nagoriçane, ku një numër i madh zjarresh të hapur janë shfaqur dhe përhapur që nga fillimi i gushtit

vend është një nga vendet turistike më të vizituara nga turistët vendas dhe të huaj, për shkak të afërsisë së observatorit megalitik. Përpjekjet mbinjerëzore të njëjësive që shuan në mënyrë aktive zjarrin në këtë zonë arritën ta vënë atë nën kontroll. Përveç mbështetjes ajrore, qindra pjesëtarë të Armatës u përfshinë në shuarjen e zjarrit i cili për shkak të erës së fortë po përhapej në Drenak, Zeljuvino, Alince.

Pikërisht në momentin kur zjarri shpërndahej në këtë zonë në Staro Nagoriçane, u përfshinë pjesëtarë të VING-ut avionëve të cilët po shuanin zjarrin në zonën më të lartë malore, të vështira për t'u arritur për automjetet zjarrfikëse. Në të njëjtën ditë, së pari 30 dhe më vonë 60 anëtarë të Armatës, kryesisht nga Brigada e Parë e Mekanizuar e Këmbësisë, u përfshinë në shuarjen e zjarrit që preku të paktën katër fshatra malorë dhe pyll lisi dhe pisha cilësore.

Kryetarja e Bashkisë së Staro Nagoriçanes, Zhaklina Jovanovska, falënderoi pjesëtarët e Armatës për mbështetjen e tyre. "Ne jemi mirënjohës për mbështetjen nga Armata, pjesëtarët e Armatës u bashkuan menjëherë në shuarjen e zjarrit që kërcënoi të shkatërrojë shtëpitë në disa fshatra," tha Jovanovska. Komandanti i brigadës së zjarrfikësve nga Staro Nagoriçane, Dalibor Trajkovski, thotë se pjesëtarët e Armatës u përfshinë në të gjitha zjarret që përfshinë komunën, përfshirë këtu në Çelopek, ku u dogjën shtëpi, ndërtesa, ambiente ndihmëse dhe disa familje u lanë. pa bagëti që ishin prekur nga zjarret. „Bashkëpunimi me Ushtrinë është i shkëlqyer, ata janë gjithmonë të gatshëm të ndihmojnë në lokalizimin e zjarreve. Disa prej tyre ishin në detyrë në vendet kritike, pas shpalljes së gjendjes së jashtëzakonshme, sepse për shkak të fuqisë së erës, shpesh ndodhte që një zjarr i lokalizuar të shpërthente disa herë“ – deklaroi Trajkovski. Kryetari i Komunës së Kumanovës, Maksim Dimitrievski, u pajtua me këtë, duke vlerësuar gjithmonë bashkëpunimin e mirë civilo-ushtarak midis qeverisjes lokale dhe Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut në ndërmarrjen e veprimeve dhe mbështetjen e popullatës lokale me aktivitete të ndryshme, pyllëzim, aksione humanitare, trajtimin e krizës COVID në periudhën e kaluar, etj.

Lidhur me zjarret e mëdha në rajonin e Kumanovës, më kritiku ishte në Murgash, pranë vendit të quajtur Lipac. Zjarri shpërtheu atje për disa ditë rresht. Fshatrat Beljakovce, Jaçince, Doveznece gravitojnë në këtë zonë. Nuk kishte pothuajse asnjë ditë pa zjarr

Përpjekjet mbinjerëzore të njëjësive që shuan në mënyrë aktive zjarrin në këtë zonë arritën ta vënë atë nën kontroll. Përveç mbështetjes ajrore, qindra pjesëtarë të Armatës u përfshinë në shuarjen e zjarrit i cili për shkak të erës së fortë po përhapej në Drenak, Zeljuvino, Alince

në këtë zonë. Armata u bashkua me një helikopter, por edhe me anëtarë të cilët së bashku me zjarrfikësen luftuan rreth zjarreve gjatë gjithë kohës. Brenda një dite, në vetëm gjysmë ore deri në 45 minuta, zjarret po shpërndahehin në tetë vende të ndryshme në rajonin e Kumanovës. Pjesëtarët e Armatës u përfshinë në fikjen e tyre pothuajse kudo. "Falënderoj të gjithë ata që u përfshinë në luftën kundër zjarreve, veçanërisht pjesëtarët e Armatës të cilët ishin përfshirë në shuarjen gjatë gjithë kohës", tha kryebashkiaku Dimitrievski.. Zjarrfikësit nga Njësia Zjarrfikëse Territoriale e Kumanovës thanë se së bashku me pjesëtarët e Armatës ata arritën të shuajnë zjarret në një kohë të shkurtër në fshatrat e ulëta, edhe pse

disa banorë u dëmtuan dhe hapësirat e tyre ndihmëse, por dhe bagëtia u dogjën. Temperaturat jashtëzakonisht të larta që tejkaluan 42 gradë gjatë ditëve të kaluara dhe era e fortë në vendet e larta malore vetëm sa e përkeqësuan situatën. Pamjet e flakëve të kuqe që gëlltitën dhjetëra hektarë pyll në pak minuta dhe ishin një kërcënim për jetën e njerëzve do të mbeten përgjithmonë në kujtesën e banorëve të Staro Nagoriçane dhe Kumanovës. Vendasit, të cilët treguan përmes lotëve për netët pa gjumë, thonë se ata gjithmonë do të kujtojnë mbështetjen dhe ndërhyrjen e shpejtë të atyre që ishin përfshirë në shuarjen e zjarreve, dhe mes tyre, natyrisht, pjesëtarët e Armatës.

Aleksandra Maksimovska

Dhomë përkujtimore si kujtim i përhershëm për të rënë në Karpallak

Më tetë gusht sivjet u shënuar 20 vjetori nga masakra e përgjakshme te vendi i quajtur Karpallak, në të cilin humbën jetën dhjetë pjesëtarë të forcave të sigurisë. Goran Minovski, Sasho Kitanoski, Nane Naunoski, Vebi Rushidoski, Branko Sekullovski, Erdoan Shabanoski, Marko Despotovski, Pece Sekullovski dhe Darko Veljanovski, u vranë duke e mbrojtur atdheun. Emrat e tyre me shkronja të arta janë shkruar në historinë më të re të Maqedonisë. Ata janë luftëtarët e guximshëm, të cilët të shtyrë nga dashuria për atdheun, duke e mbrojtur integritetin dhe sovranitetin territorial të vendit, atë mëngjes të kombëshm të tetë gushtit të vitit 2001, u shuan shumë herët. Ashtu deshi fati, të rinjtë të kalojnë në përjetësi. U mbetet këtyre, por edhe gjeneratave të ardhshme, të kujdesen që kujtimi për ta të mos shuhet kurrë. Të përmendet se ishin djem të guximshëm të vendit të kalitur. Tër rikujtohen, të shkruhen... Njëri ndër kujtimet e përjetshme për ta, për veprën e tyre heroike është edhe dhoma

përkujtimore në kazermën e Prilepit "Mirçe Acev". Secili që do ta vizitohë mund të hasë në një dhomë përkujtimore në të cilën rikujtohen të vranët. Aty qëndrojnë edhe fotografitë e dhjetë pjesëtarëve të vranë, ndërsa një mural i është kushtuar asaj që është shkruar për vite me radhë për rastin në fjalë. Ka prerje nga gazetatat, fotografitë, këngëve dhe vargjeve që i janë kushtuar rastit...

Kjo dhomë përkujtimore duhet të plotësohet, të pasurohet. Idetë ekzistojnë, nevojitet vetëm realizimi dhe ndihma nga kompanitë me përgjegjësi shoqërore. Njëri ndër dëshmitarët e asaj që ka ndodhur para dhe pas ngjarjes së vitit 2001, jam edhe unë. Për një kohë të gjatë mendoja për të shkruar se si lindi idea për dhomën përkujtimore. Kaluan 20 vjet. Dhe erdhi momenti. Para se gjithash se në mesin tonë nuk gjendet "fajtori kryesor", për realizimin e këtij projekti. Dua ta potencoj sakrificën e gjeneralit të ndjerë Branko Drakallski për të krijuar një kënd në të cilin do të rikujtojmë të rinjtë të cilët dhanë jetën e tyre në mbrojtje të atdheut. Më ftoi në zyrën

e tij dhe më thirri: A mund të na ndihmosh të nisim projekt që do të jetë i një rëndësie jashtëzakonisht të madhe? Pa menduar dy herë u përgjigja – gjithçka që është e nevojshme do t'a realizoj. Dhe kështu, filloi realizimi i këtij projekti.

Me forca të përbashkëta me gjeneralin Drakallski (tashmë i ndjerë) dalngadalë formuam idenë. Fotografitë i dërguam për t'u vënë kornizë. Edhe sot janë të tilla, ashtu si ua vendosëm kornizat para 20 viteve. Ato u vendosën për të dëshuar për një ngjarje tragjike që asnjëherë nuk duhet të përsëritet. Për një periudhë të shkurtër idea vazhdoi të plotësohet dhe të rritet – të krijohet një rikujtues që do t'i bashkërendojë pjesët e historisë më të vjetër dhe asaj të re. Falë skulptorit akademik Bogdan Grabullovski krijuam pllakën përkujtimore të Karpallakut, si një mjet plotësues i dhomës përkujtimore. Grabullovski duke dashur që të bëjë diçka më tepër për pjesëtarët e rënë, pa mëdyshje, me shumë elan dha një zgjidhje përfundimtare, duke e transmetuar ambientin e Karpallakut në një zgjidhje konkrete dhe duke e lidhur me momentet historike të së kaluarës. Pllaka u vendos në 20 vjetorin e rënies së tyre, ku me shkronja të arta janë shkruar emrat e tyre. Pllaka përkujtimore dëshmon për ngjarjen e rëndë.

Dëshironim që të vazhdojmë me rregullimin plotësues të dhomës përkujtimore, por fatkeqësisht nuk e realizuam idenë deri në fund sepse kazerma ishte e mbyllur. Pas kthimit të Batalionit Artilerik në këtë kazermë, unë vazhdova në mënyrë të pakursyer të punoj për realizimin dhe për mbushjen e dhomës përkujtimore. Dëshira ime si një pjesëmarrëse e drejtpërdrejtë në krijimtarinë përgjatë gjithë kohës, ishte që të krijojmë një dhomë përkujtimore bashkëkohore përmes së cilës do të rrefehet jeta dhe vepra e të rënëve, që dhoma të na i kujtojë ata dhe në sakrificën e tyre në mbrojtje të vendit. Të jetë një rikujtues i përhershëm i një kohë të turbullt.

Karolina Miceva

Nderime për të rënë të Stanet e Lubotenit

Më 10 gusht të vitit 2021 me rastin e 20 vjetorit të rënies së tetë pjesëtarëve të Armatës në vendin e

quajtur Stanet e Lubotenit, delegacione të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, të Kabintetit të Presidentit

të Republikës Stevo Pendarovski, nga Ministria e Mbrojtjes dhe nga Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut,

Karpallaku edhe pas dy dekadave nuk harrohet

Me vendosjen e kurorave me lule të freskëta pranë përmendores së Karpallakut në gazermën “Mirçe Acev” në Prilep, u shënuan 20 vjet nga rënia e dhjetë pjesëtarëve të Armatës nga Prilepi te vendi i quajtur Karpallak në vitin 2001. Për dy dekada kjo ngjarje mbetet e paharruar, ngjarje në të cilën mbetën të vranë ushtarët Goran Minoski, Sasho Kitanoski, Nane Naunoski, Vebi Rushidovski, Branko Sekullovski, Ljube Grujoski, Erdoan Shabanovski, Marko Despotoski, Pece Sekullovski dhe Darko Veljanoski. Nderime pranë pllakës përkujtimore në qendër të Prilepit bënë presidenti Stevo Pendarovski, ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska, shefi i Shtabit të Përgjithshëm të ARMV-së, gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurchinovski, familjarët, shumë delegacione dhe shoqata të luftëtarëve nga Komuna e Prilepit. Bashkarisht ndanë dhimbjen për të rënë dhe u nënvizuar se për familjarët nuk ekzistojnë fjalë ngushëllimi që do t'a kishin plotësuar boshllëkun në zemrat e tyre...

Pranë pllakës përkujtimore në Prilep, ministrja e mbrojtjes Radmilla

Shekerinska theksoi se është obligim i yni të shohim përpara, por edhe t'i shënojmë datat duke i kujtuar viktimat e së kaluarës, sidomos të atyre që bënë sakrificën më të madhe kur vendi ishte një hap larg humnerës. „Për të pasur guxim të shihni drejt së ardhmes, duhet t'i vlerësoni, t'i shënoni dhe ti kujtoni ngjarjet dhe viktimat e së kaluarës. Dhe për këtë arsye jemi këtu në Prilep, që ti kujtojmë dhjetë luftëtarët nga Prilepi të cilët nuk janë me ne. Të respektojmë veprën e tyre, të velësojmë dhe çmojmë edhe sot guximin e tyre dhe të tregojmë nderim dhe dinjitet ndaj të gjitha atyre familjeve të cilët i humbën më të dashurit e tyre. Kur i kujtojmë viktimat e para 20 viteve, mendoj se është e arsyshme të tu shprehim mirënjohjen atyre dhe t'i përmendim edhe rreziqet me të cilat ballafaqohen shumë ushtarë të cilët janë në territorin e të gjithë vendit. Ata i ndërprejnë të gjitha aktivitetet e tyre për të qenë pjesë e qëllimit të përbashkët – për të mbrojtur njerëzit, për ta mbrojtur atdheun, për t'i mbrojtur dhe të mirat materiale. Me guxim në zemrat e tyre duke mos u kursyer për vendin”, theksoi ministrja Shekerinska. Kryetari i Komunës

së Prilepit Ilija Jovanovski theksoi se duhet të jemi krenarë për patriotizmin e tyre, sepse ata u vunë në mbrojtje të atdheut, por edhe se viktimizimi i tyre në vitin 2001 duhet të jetë mesazh, vëretje për të gjithë çështjet kontestuese në betejën e politikës dhe se të njëjta duhet të zgjidhen me anë të dialogut. Njëzet vjetori i rënies së luftëtarëve në Karpallak u shënuan në kazermën “Mirçe Acev” në Prilep. Me këtë rast komandanti i Batalionit Artilerik, nënkoloneli Sllavço Kuzmanovski, tha se ata nuk do të harrohen asnjëherë. “Ne nuk përkulemi, ngjarjet tragjike do t'i shëndrojmë në kujtime dhe do të jenë në faqet e historisë, e cila gjeneratave të ardhshme do t'ua transmetojë fotografitë për ngjarjet, por edhe për fisnikërinë dhe krenarinë e luftëtarëve dhe ushtarëve që mbrojtën vatrat e tyre, për netë të qeta të më të vegjël tanë dhe për vlerat dinjitoze njerëzore” – tha nënkoloneli Kuzmanovski. Me këtë rast u vizitua edhe dhoma përkujtimore e batalionit ku ruhen kujtimet për të rënë.

Karolina Micevska

vendosën kurora me lule në disa lokacione. Delegacioni qeveritar i kryesuar nga sekretarët shtetëror të Ministrisë së Mbrojtjes dhe Ministrisë së Punëve të Brendshme, Dragan Nikoliq dhe Magdalena Nestorovska,

bën nderime dhe vendosën kurora me lule para pllakave përkujtimore në Komunën e Gjorçe Petrovit, në fshatin Vollkovë, fshatin Lubanci dhe në kazermën “Ilinden” në Shkup. Nderime për pjesëtarët e rënë rezervistë të

Armatës te Stanet e Lubotenit në vitin 2001 me vendosjen e kurorave me lule të freskëta pranë përmendores së të pjesëtarëve të rënë në fshatin Lubanci, bënë edhe përfaqësues të Ministrisë së Mbrojtjes dhe Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut. Nderime për të rënë te Stanet e Lubotenit bënë edhe përfaqësues të qeverisjes lokale, të afërm dhe familjarë. Më 10 gusht të vitit 2001, në rrugën afër vendit të quajtur Stanet e Lubotenit një automjet ngarkues ushtarak shkeli dy mina anti tankse. Ushtarët që humbën jetën ishin: Tome Badarovski, Goce Çankullovski, Marijanço Boshkovski, Ivica Zilatevski, Tome Dimovski dhe Rade Jankovski, pjesëtarë të përbërjes rezerve të Armatës pranë garnizonit të Shkupit.

20 vjet pas 11 shtatorit

Sa e fuqishme është „Al Kaeda“ në vitin 2021?

Më 11 shtator 2001, 19 ekstremistë militantë që ishin pjesë e organizatës terroriste al-Kaeda rrëmbyen katër aeroplanë dhe kryen sulme vetëvrasëse në Shtetet e Bashkuara. Dy nga aeroplanët u rrëzuan në kullat binjake të Qendrës Botërore të Tregtisë në Nju Jork, i treti u rrëzua në Pentagonon dhe i katërti u rrëzua në Shanksville, Pensilvani. Më 11 shtator 2001, në 8:45 të mëngjesit, një “Boeing 767” i ngarkuar me 20 tonë karburant u rrëzua pranë katit të 80 -të pranë kullës veriore të Qendrës Botërore të Tregtisë në Nju Jork. Qindra njerëz u vranë menjëherë, dhe shumë u bllokuan në katet më të larta. Ndërsa filloi evakuimi, një ngjarje e drejtpërdrejtë që fillimisht u konsiderua si një aksident u transmetua drejtpërdrejt. 18 minuta pasi u rrëzua avioni i parë, “Boeing 767” i dytë u përplas me kullën e dytë të Qendrës Tregtare Botërore pranë katit të 60 -të. Shpërthimi shkaktoi një shpërthim të madh që përfshiu ndërtesat dhe rrugët aty pranë. Tashmë ishte e qartë se Shtetet e Bashkuara ishin nën sulm. Ndërsa miliona njerëz shikuan ngjarjet që po zhvilloheshin në Nju Jork, një “Boeing 757” u rrëzua mbi Pentagonon. Pentagoni është shtëpia e Komandës së Ushtrisë, Marinës dhe Forcave Ajrore të SHBA, si dhe Zyrës së Sekretarit të Mbrojtjes. Në fakt, ndërtesa është projektuar për të akomoduar të gjithë ushtrinë e Shteteve të Bashkuara. Ndërtimi i Pentagonit

Shtetet e Bashkuara shënuan 20 vjetorin e sulmeve terroriste të 11 shtatorit. Gjithsej 2,996 njerëz u vranë në sulmet e 11 shtatorit, përfshirë 19 rrëmbyesit terroristë në katër aeroplanët. 2763 njerëz vdiqën pasi të dy aeroplanët goditën kullat binjake të Qendrës Botërore të Tregtisë. Kjo shifër përfshin 343 zjarrfikës dhe paramedikë dhe 60 policë të cilët luftuan për të evakuuar sa më shumë punonjës zyre të bllokuar në katet e sipërme. Në Pentagonon, 189 persona u vranë, 64 prej tyre në American Airlines Flight 77, aeroplani që goditi ndërtesën. Avioni në aeroplanin 93 që u rrëzua në Pensilvani, vrau 44 persona

filloi më 11 shtator të vitit 1941 r. Kur u ndërtua Pentagoni, askush nuk mund ta imagjinonte se do të bëhej një monument i fuqisë ushtarake amerikane dhe një objektiv për sulmet terroriste. Në orën 9:45 të mëngjesit më 11 shtator 2001, një aeroplan tjetër u rrëzua në anën perëndimore të Pentagonit. Karburanti i avionit shkaktoi shpërthim shkatërrues, duke çuar në një shembje strukturore të një pjese të një ndërtese betoni. Pesëmbëdhjetë minuta pasi terroristët goditën Pentagonin në Nju Jork, kulla jugore e Qendrës Botërore të Tregtisë u shemb në një re të madhe pluhuri dhe tymi. Çeliku strukturor i rrokaqiellit, i ndërtuar për t'i bërë ballë erërave më shumë se 250 km në orë dhe një zjarri të madh konvencional, nuk mund t'i rezistonte nxehtësisë së madhe të gjeneruar nga karburanti i avionit. Në orën 10:30 të mëngjesit, kulla binjake në

veri u rrëzua. Vetëm gjashtë persona i mbijetuan rënies së kullave të Qendrës Botërore të Tregtisë në kohën e shembjes së tyre. Gati 10.000 të tjerë u trajtuan për lëndime, shumë prej tyre me lëndime të rënda. Aeroplani i katërt i rrëmbyer ishte Fluturimi 93 i “United Airlines”, i cili u nis nga Nju Jorku në 8:42 të mëngjesit pak minuta para se avioni i parë i rrëmbyer të godiste Qendrën Botërore të Tregtisë. Avioni mbante shtatë anëtarë të ekuipazhit dhe 33 pasagjerë, më pak se gjysma e kapacitetit të tij maksimal, dhe po fluturonte për në Kaliforni. Gjithashtu në fluturim ishin katër rrëmbyesit që arritën të fusnin armë të ftohta në aeroplan. Vonesa në aeroplan prishi planin e terroristëve për të nisur sulmin e tyre, sepse ndryshe nga rrëmbyesit e tre avionëve të tjerë, ata nuk u përpoqën të merrnin kontrollin e avionit pothuajse 40 minuta pas fillimit të fluturimit.

Ndërkohë, dispeçeri i fluturimeve të United Airlines informoi pilotët për sulmet në Qendrën Botërore të Tregtisë, duke paralajmëruar se ishte e mundur të hynin në kabinën e pilotit dhe të rrëmbenin avionin. Sidoqoftë, terroristët u infiltruan me sukses në kabinën e avionit. Avioni u devijua menjëherë në lindje. Situata në aeroplan ishte dramatike. Pasagjerët dhe ekuipazhi u detyruan të ulen në pjesën e pasme të aeroplanit dhe kur mësuan për fatin e tre fluturimeve të tjera të rrëmbëra në Nju Jork dhe Uashington, ata kuptuan se ishin pjesë e një plani më të madh terrorist për të kryer sulme të tjera në tokën amerikane. Pasagjerët vendosën të organizoheshin dhe të hakmerreshin kundër terroristëve. Në orën 9:57 të mëngjesit, pasagjerët dhe ekuipazhi i Fluturimit 93 sulmuan rrëmbyesit. Si përgjigje, rrëmbyesit, të shqetësuar se pasagjerët së shpejti do të arrinin në kabinën e pilotit, vendosën të rrëzojnë aeroplanin para se të arrinin në destinacionin e tij përfundimtar. Avioni u rrëzua në një fushë në Shanksville, Pensilvani, me një shpejtësi prej 600 km në orë. Objektivi i terroristëve në Fluturimin 93 nuk është i sigurt, por supozohet se rrëmbyesit kishin për qëllim Shtëpinë e Bardhë ose termocentralet bërthamore të vendosura në bregun lindor. Sulmi terrorist u realizua nga militantë nga Arabia Saudite dhe disa vende të tjera arabe, financuar nga organizata terroriste "Al Kaeda", e udhëhequr nga Osama bin Laden. Motivi i tyre për aktivitetin terrorist ishte hakmarrja për mbështetjen e SHBA për Izraelin, përfshirja e SHBA në Luftën e Gjirit dhe prania e vazhdueshme ushtarake në Lindjen e Mesme. Një pjesë e grupit terrorist jetonte në Shtetet e Bashkuara dhe ndoqi trajnimin për të fluturuar avionë komercialë, dhe disa prej tyre hynë në vend disa muaj para sulmeve. Avionët e rrëmbyer ishin të ngarkuar me një sasi të madhe karburanti të nevojshëm për një udhëtim të gjatë transkontinental. Menjëherë pas ngritjes, terroristët morën komandën dhe kontrollin e katër avionëve, duke i shndërruar aeroplanët e zakonshëm të pasagjerëve në raketa të drejtuara. Presidenti i Shteteve të Bashkuara në lidhje me sulmet deklaroi: „Sulmet terroriste mund të trondisin themelet e ndërtesave tona më të mëdha, por ato nuk mund të prekin themelet e Amerikës dhe nuk mund të shkatërrojnë vendosmërinë e çeliktë amerikane. Ne nuk do të bëjmë dallimin midis terroristëve që kryen këto akte dhe atyre që u siguruan atyre strehim “. Më 7 tetor, filloi operacioni “Liria e Përhershme” dhe përpjekjet ndërkombëtare të udhëhequra nga SHBA për të rrëzuar regjimin taliban

dhe për të shkatërruar rrjetin terrorist të Osama bin Ladenit në Afganistan. Në dy muaj, forcat amerikane mposhtën në mënyrë efektive talebanët, por lufta vazhdoi, me forcat amerikane dhe të koalicionit duke u përpjekur të mposhtnin kryengritësit talibanë të vendosur në Pakistanin fqinj. Osama bin Laden ishte fshehur me sukses deri më 2 maj të vitit 2011, kur më në fund u gjet dhe u vra nga forcat amerikane në strehimoren e tij në Abbottabad, Pakistan. Në qershor të vitit 2011, presidenti i atëhershëm Barack Obama njoftoi fillimin e një tërheqjeje të madhe të trupave nga Afganistani. Presidenti Bush, vetëm dhjetë ditë pas sulmeve të 11 shtatorit, njoftoi krijimin e një zyre të re për të zhvilluar dhe koordinuar zbatimin e një strategjie gjithëpërfshirëse kombëtare

për të mbrojtur Shtetet e Bashkuara nga kërcënimet ose sulmet terroriste. Si rezultat i masave të sigurisë të marra pas sulmeve të 11 shtatorit dhe letrave të antraksit në të cilat dy persona u vranë dhe 17 persona u infektuan, Zyra e Sigurisë Kombëtare u krijua më 8 tetor 2001, më pak se një muaj pas 11 shtatorit dhe sulmeve terroriste. Akti i Sigurisë Kombëtare krijoi Departamentin e Sigurisë Kombëtare, një nga organet më të mëdha në qeverinë federale, përgjegjës për parandalimin e sulmeve terroriste, sigurinë kufitare, emigracionin, shpëtimin dhe parandalimin e fatkeqësive, dhe detyra të tjera të ngjashme. Ministria absorboi 22 agjenci, përfshirë shërbimin sekret, doganat dhe rojet kufitare, madje edhe rojen bregdetare. Komisioni Kombëtar i Hetimit, i cili u krijua më 11

Historia na tregon se në varësi të origjinës, valët terroriste zgjasin të paktën një brez ose rreth 30 vjet. Ekstremistët militantë të lidhur me Al-Kaedën mund të mos e arrijnë kurrë qëllimin e tyre përfundimtar, por ata kanë vërtetuar se në përpjekjen e tyre për të arritur qëllimin e tyre ideologjik, ata janë të aftë të shkaktojnë dëme të mëdha materiale dhe humbje të shumë jetëve

shtator të 2004, lëshoi një raport duke akuzuar Khalid Sheikh Mohammed, një militant kuvajtian dhe anëtar i Al-Kaedës, se ishte organizatori i sulmeve të 11 shtatorit. Ai u arrestua më 1 mars 2003. në Rawalpindi, Pakistan, nga shërbimet e sigurisë pakistaneze dhe amerikane. Para arrestimit, ai jetonte në Afganistan, duke udhëhequr operacionet e organizatës terroriste. Pas arrestimit të tij, Mohammed u mbajt si i burgosur sekret i CIA -s dhe u mor në pyetje derisa u transferua në Guantanamo. Përveç pranimit të përfshirjes së tij në sulmet e 11 Shtatorit, ai gjithashtu pranoi se ishte pjesë e më shumë se 30 celulave terroriste në të gjithë botën. Në gusht të vitit 2019, një gjykatë ushtarake amerikane në Guantanamo Bay, Kubë, vendosi që gjyqi ndaj Muhamedit dhe katër të tjerëve të akuzuar për komplotimin e sulmeve terroriste të 11 shtatorit filloi në vitin 2021. Pas gati 20 vitesh luftime, trupat amerikane kanë filluar procesin e tërheqjes nga Afganistani. Duke njoftuar vendimin e tij për të tërhequr trupat nga Afganistani, presidenti Biden tha se prania në Afganistan ishte e justifikuar dhe qëllimi ishte arritur, dhe se Afganistani nuk do të përdorej më si bazë nga e cila do të sulmoheshin përsëri Shtetet e Bashkuara. Megjithatë, sipas vlerësimeve të Këshillit të Sigurimit të OKB-së, organizata terroriste Al-Kaeda ka midis 400 dhe 600 anëtarë që luftojnë në anën e talebanëve. Lufta amerikane „kundër terrorizmit“ po hyn në një fazë të re ndërsa presidenti Biden përgatitet të tërheqë të gjitha trupat amerikane nga Afganistani deri në 20 vjetorin e 11 shtatorit. Por “Al-Kaeda” thotë se lufta e saj me Shtetet e Bashkuara nuk ka mbaruar. Në një intervistë ekskluzive me CNN përmes ndërmjetësve, dy operativë të “Al-Kaedës” thanë se “lufta kundër Shteteve të Bashkuara do të vazhdojë në të gjitha frontet e tjera, nëse Shtetet e Bashkuara nuk dëbohen nga pjesa tjetër e botës islame”. Al-Kaeda shpall fitoren në Afganistan dhe tërheq paralele me tërheqjen sovjetike tre dekada më parë. Vdekja e Bin Ladenit e ka dobësuar al-Kaedën, por ka lejuar krijimin e organizatave të reja terroriste si Shteti Islamik (IS). Vitet e fundit, mizoritë dhe sulmet e frymëzuara nga ISIS në Evropë kanë lënë në hije al-Kaedën. Për Al-Kaedën, megjithatë, kjo është një heshitje taktike, që çon në një luftë të gjatë në faza të ndryshme. Udhëheqësi aktual i “Al Kaedës”, Ayman al-Zawahiri, ekziston vetëm virtualisht dhe prej tij rrallë mund të dëgjosh deklarata të caktuara propagandistike. Sidoqoftë, grupi ende e sheh veten si udhëheqës të të gjithë ekstremistëve të tjerë militantë dhe ekskluzivitetëve që veprojnë në Jemen, Siri, Somali dhe Afrikën e Veriut. Pas 11 shtatorit, kërcënimi terrorist evoloi dhe u

Fenomeni i Al-Kaedës po dalngadalë degjeneron në një kulturë të dhunshme individuale, të praktikuar nga amatorë të cilëve shpesh u mungojnë aftësitë, trajnimi, burimet dhe drejtimi strategjik për të kryer sulme që më vonë do të kishin pasoja të rëndësishme strategjike. Nëse demokracitë përmbahen nga ndërhyrjet ushtarake në shkallë të gjerë në botën myslimane, ka të ngjarë që vala e dhunës së motivuar ideologjikisht të zbehet ngadalë

shpërnda jashtë Afganistanit, dhe aleatët perëndimorë duhet të qëndrojnë vigjilentë, pavarësisht se nga vjen kërcënimi - Jemeni, Siria, Somalia apo gjetkë në Afrikë ose në Lindjen e Mesme dhe më gjerë. Kritikët e vendimit të Biden paralajmërojnë se “Al-Kaeda” mbetet e fortë dhe se nëse trupat amerikane largohen, talebanët do ta lejojnë atë të rigjenerohet, të zvogëlojë presionin e SHBA mbi terrorizmin dhe të rifillojë sulmet e udhëhequra nga SHBA mbi Afganistanin. Edhe pse “Al-Kaeda” ka qelitë në Afganistan, ku organizata terroriste është vendosur për gati 20 vjet, aftësia e saj për të kryer sulme terroriste ndërkombëtare nga atje dhe nga Pakistani është e kufizuar. Pas sulmeve të 11 shtatorit, “Al-Kaeda” ka bërë përpjekje të shumta për të kryer sulme terroriste. Këto përpjekje nuk u planifikuan nga baza në Afganistan, por nga ekskluzivitetet e shumta

sigurt dhe terren trajnimi për planifikimin dhe planifikimin e sulmeve terroriste ndërkombëtare. Për 20 vitet e fundit, shqetësimi më i madh për aleatët perëndimorë ka qenë shfaqja e terrorizmit të brendshëm, i cili ka kapërcyer kërcënimin e terrorizmit ndërkombëtar. Në dhjetë vitet e fundit, kërcënimi i terrorizmit të brendshëm ka qenë shumë më vdekjeprurës, dhe është frymëzuar dhe përfaqësuar nga supremacistët e bardhë, neonazistët, milicët. Një shembull është edhe dhuna dhe kërcënimi me të cilat Shtetet e Bashkuara u përballën para inaugurimit të presidentit të zgjedhur Biden. Lufta kundër terrorizmit vendos është shumë më e vështirë sepse aleatët perëndimorë ende nuk kanë zhvilluar mjete efektive kundër terrorizmit ndërkombëtar. Të gjitha këto prije të reja, përhapja dhe transnacionalizimi i strukturave të grupeve

në të gjithë botën që veprojnë në vend. Aleatët perëndimorë eliminojnë shumë nga udhëheqësit kryesorë të “Al-Kaedës”. Presioni nga sulmet ajrore dhe përdorimi i forcave speciale parandaluan formimin e kampeve të trajnimit të terroristëve, siç ishin ato që ekzistonin para sulmeve të 11 shtatorit. Fushata e inteligjencës globale ka prishur komunikimet midis operativëve të organizatës terroriste globale, ka prishur flukset financiare dhe i ka penguar ata të përgatiten për sulme. Megjithatë, vendet në mbarë botën mbeten të fokusuar në kërcënimin e “Al-Kaedës”. Negociatorët amerikanë po i shtojnë talebanët për vite me radhë që të bien dakord për të parandaluar që Al-Kaeda të përdorë Afganistanin si një strehë të

terroriste, rritja e ideologjive të frymëzuara fetare dhe vdekshmëria dhe brutaliteti më i madh i operacioneve terroriste, përbëjnë atë që zakonisht quhet një valë e re e terrorizmit. Është shumë e vështirë të parashikosh të ardhmen dhe trajektoren e lëvizjes së organizatave ekstremiste militante. Edhe pse është e qartë se “Al-Kaeda” ka humbur pjesërisht mbështetjen e saj, Pakistani dhe Afganistani pa dyshim do të mbeten lojtarët kryesorë, nga të cilët shumica e aktiviteteve të al-Kaedës do të dalin në të ardhmen. Për më tepër, në të gjithë botën, dhe veçanërisht në Evropë, do të ketë një numër të madh ndjekësish të cilët janë të gatshëm kur të krijohet mundësia për të ndërmarrë aktivitete terroriste.

Nenad Taneski

Rruga ruse, Bashkëpunimi i fundit i NATO-s dhe Rosisë

Deri në vitin 2014, projekti "Rruga Ruse" ishte një nga shembujt më të mëdhenj të bashkëpunimit midis Rosisë dhe NATO -s dhe Rosisë dhe Shteteve të Bashkuara, që synonte zgjidhjen e çështjes afgane. Në veçanti, ky komunikim logjistik mundësoi transportimin e furnizimeve nga Gjermania veriore dhe portet baltike, përmes Rosisë, Kazakistanit dhe Uzbekistanit, deri në Afganistan. Zbatimi i kësaj rruge ka dhënë rezultate të rëndësishme në kursimin e buxheteve, por edhe fleksibilitet, ekonomi dhe gatishmëri në transportin e materialeve dhe mallrave ushtarake dhe jo-ushtarake, të cilat mbërritën në Afganistan për nevojat e forcave amerikane dhe të koalicionit që u vendos atje. Suksesi i këtij projekti, i cili mbetet në analet e historisë moderne, reflektohet në faktin se në vitin 2009 dhe në vitin 2010, kur rritja e trupave amerikane ishte mbi 50,000, Rrjeti i Shpërndarjes Veriore mori deri në 40% të totalit furnizim për nevojat e misionit ISAF. Menjëherë më pas, deri në mars të vitit 2011, deri në 50% të furnizimeve të trupave amerikane në Afganistan ishin transportuar përmes rrugës ruse. Marrëdhëniet midis NATO-s dhe Rosisë janë tendosur rëndë që nga ndërhyrja e Rosisë në Ukrainë dhe aneksimi

Misioni i NATO -s ISAF ishte një urë lidhëse midis Lindjes dhe Perëndimit dhe një lloj platforme për bashkëpunimin diplomatik midis NATO -s dhe Rosisë. Një nga projektet që kontribuoi ndjeshëm në luftën kundër terrorizmit në misionet ISAF dhe «Enduring Freedom», dhe e gjeti fillimin e tij në nevojën për furnizim të pandërprerë të trupave të dislokuar për këto misione, ishte rrjeti i shpërndarjes veriore dhe «rruga e tij ruse»

i Krimesë në vitin 2014, dhe nuk ka asnjë perspektivë që ata të lëvizin në ndonjë drejtim në të ardhmen e afërt. Në të njëjtën kohë, për të njëjtën arsye, bashkëpunimi për projektet e ardhshme dhe tashmë të dakorduara midis këtyre palëve ka rënë. Si pasojë e kësaj politike, në vitin 2015, "rruga ruse" pushoi së ekzistuari, domethënë një ndalim për përdorimin e saj u miratua për qëllimet për të cilat ishte menduar. Ajo që duket të jetë konstante dhe e vazhdueshme në situatën në Azinë Qendrore dhe statusin e çështjes afgane për momentin është zvogëlimi i caktuar i numrit të forcave amerikane dhe të NATO -s në tokën afgane, duke i lënë vend udhëheqjes afgane të marrë përsipër menaxhimin e vendit. Ajo që mbetet për t'u sqaruar është rëndësia e "rrugës ruse" në politikëbërjen amerikane, e pasuruar nga ideja e një "Rruge të Mëndafshit të Ri", roli i Rusisë në kufizimin e këtij vizioni, të gjitha në udhëkryqin midis Lindjes dhe Perëndimit. Afganistan.

Në një kohë kur Rrjeti i Shpërndarjes Veriore dhe veçanërisht "rruga ruse" tashmë po regjistrojnë rezultate dhe suksese të rëndësishme në furnizimin me ISAF, vizioni i "Rrugës së Re të Mëndafshit" filloi të marrë formë në skenën politike amerikane. Ideja prapa këtij vizioni të Sekretares së Shtetit të atëhershëm të SHBA, Hillary Clinton, ishte që Afganistani të ishte një kryesore në rrjetin e rrugëve tregtare euroaziatike. Duke drejtuar këto rrugë euroaziatike në këtë mënyrë dhe duke e bërë Afganistanin një udhëkryq në tregun e këmbimit të mallrave dhe shitjeve, qëllimi ishte të përshpejtonte stabilizimin e shoqërisë afgane dhe të forconte ekonominë afgane. Duke pasur parasysh se Shtetet e Bashkuara aktualisht kanë luajtur një rol dominues në zgjidhjen e çështjes së Afganistanit dhe kanë luajtur një rol të rëndësishëm në ISAF, nuk kishte dyshim se interesi për stabilizimin e Afganistanit dhe krijimin e një "Rruge të Re të Mëndafshit" kishte gjithashtu një dimension të rëndësishëm ekonomik për Uashingtonin. Do të thotë, ideja kishte disa aspekte: së pari, ishte e qartë se misioni ISAF do të përfundonte në një moment dhe se komunikimet e përdorura për furnizim nuk do të ishin aq të nevojshme, kështu që qëllimi i ri i këtyre komunikimeve të trafikut do të vihej në funksion të "Rruga e Re e Mëndafshit" ". Kjo do t'i jepte jetë të re aleatëve ekzistues, e cila do të ishte baza për një që Afganistani supozohej të përfaqësohte. Aspekti i dytë i kësaj ideje ishte zgjidhja e çështjeve ekonomike të bashkëpunimit dhe tregtisë në nivelin diplomatik. Vizioni i Clinton parashikonte avancimin e bashkëpunimit të shteteve

të Azisë Qendrore, në formën e një aleance ekonomike që do të mundësonte shkëmbimin dhe partneritetin ekonomik në rajon. Aspekti i tretë i vizionit për "Rrugën e Re të Mëndafshit" ishte qëndrueshmëria dhe zhvillimi i tij, i cili parashikonte degëzimin të mëtejshëm të infrastrukturës rrugore, hekurudhore dhe energjetike në të gjithë Azinë Qendrore.

Rrjeti i Shpërndarjes Veriore dhe "rruga e tij ruse" në kulmin dhe përfundimin e misionit ISAF në Afganistan, kanë kontribuar ndjeshëm në bashkëpunimin e vendeve në rajon. Për të kuptuar kontributin dhe rëndësinë e bashkëpunimit të vendeve të Azisë Qendrore, falë Rrjetit të Shpërndarjes Veriore, është e nevojshme të kuptohet konteksti në të cilin ndodhet Azia Qendrore dhe vendet e këtij rajoni. Edhe pse të gjitha shtetet e Azisë Qendrore shpallën pavarësinë nga Bashkimi Sovjetik në fillim të viteve 1990, ata mbetën indirekt të varur nga Rusia në një mënyrë ose në një tjetër. Autoritetet në shtetet e pavarura të Azisë Qendrore janë përballur me nacionalizmin dhe

brendshëm të vendit, të tilla si Kirgistani dhe Taxhikistani, lejuan vendosjen e një ushtrie ruse në territorin e saj e cila duhej të shërbente si garant dhe ndihmë për të siguruar sigurinë e brendshme dhe rajonale. Nga ana tjetër, vendet që mund të mburren me një tranzicion të qëndrueshëm drejt demokracisë pas fitimit të pavarësisë, kërkuar të përqëndrojnë përpjekjet e tyre në arritjen e dialogëve dhe partneriteteve të reja, madje edhe me vendet perëndimore, duke ndërtuar origjinën e tyre si udhëheqës të vendeve në rajon – si që bëri Kazakistani. Kazakistani arriti të arrijë bashkëpunimin më të madh me NATO -n dhe Shtetet e Bashkuara, ndryshe nga vendet e tjera të rajonit, megjithëse nuk e bëri këtë në kurriz të ftohjes së marrëdhënieve me Rusinë. Uzbekistani konsiderohej një vend që ndryshoi pozicionin e tij në marrëdhëniet ndërkombëtare, dhe shpesh i dha besimin e tij si Perëndimit ashtu edhe Lindjes. Turkmenistani, pasi fitoi pavarësinë, u bë një formë izolimi dhe nuk kishte qasje në asnjë organizatë rajonale

Rrjeti i shpërndarjes veriore dhe «rruga e tij ruse» sot janë një shembull domethënës i shembjes së një projekti jashtëzakonisht të shtrenjtë që shpejt u bë viktimitë e përkeqësimit të marrëdhënieve midis Lindjes dhe Perëndimit për shkak të ngjarjeve në Krime në vitin 2014

intolerancën etnike, e cila shpesh ka çuar në incidente dhe madje edhe konflikte të armatosura midis grupeve të ndryshme etnike, siç ishte rasti me Kirgistanin në vitin 2010. Bazuar në faktin se cili nga vendet kontrollonte më me sukses situatën e tij të brendshme dhe ishte i qëndrueshëm brenda vendit, i njëjti vend kishte më shumë shanse për të zgjidhur çështjet e politikës së jashtme dhe për të hapur dialogë të rinj diplomatikë me vendet e rajonit dhe botës. Kështu, disa nga vendet që nuk ishin në gjendje të kontrollonin me sukses stabilitetin e

ose të sigurisë botërore në agjendën e saj, kështu që rrallë kontribuoi në zgjidhjen e çështjeve kryesore rajonale, siç është situata në Afganistan.

Qëndrimi i secilit prej vendeve të Azisë Qendrore ndaj sfidës së paraqitur nga Afganistani ishte i ndryshëm dhe i bazuar në politikat e jashtme të secilit prej vendeve në rajon. Kështu mund të shihet se Taxhikistani ishte relativisht i hapur për Afganistanin, madje ndihmoi deri diku në furnizimin me energji elektrike. Në kontrast të plotë, Uzbekistani, një nga vendet e para që

u vu në dispozicion në luftën kundër terrorizmit pas sulmeve të 11 shtatorit 2001, ka mbyllur plotësisht kufirin e tij me Afganistanin, me përjashtim të Rrjetit të Shpërndarjes Veriore dhe rrjeteve të caktuara që ndihmuan në furnizimin me energji elektrike të Kabulit. Sa i përket projektit të Rrugës Ruse, ky projekt pasqyroj shumë qartë interesin e tyre në përfitimet ekonomike dhe ndërtimin e një platforme për të forcuar politikën e tyre të njëanshme me vendet potenciale donatore për iniciativat ose projektet e sigurisë dhe mbrojtjes për t'i mbështetur ato.

Ndërrhyrja e Rusisë në Krime në vitin 2014 çoi në një ndryshim të rëndësishëm në tablonë e marrëdhënieve ndërkombëtare midis Lindjes dhe Perëndimit. "Status quo" zyrtare e marrëdhënieve midis Rusisë dhe NATO -s, si Rusia ashtu edhe Shtetet e Bashkuara, u karakterizua nga fakti se Perëndimi formuloi pothuajse në mënyrë unike qëndrimin e tij se bashkëpunimi i mëtejshëm me Rusinë nuk ishte i mundur derisa Moskë të ndryshonte mendje dhe të tërhiqej territorin e Krimesë. Kjo "deja vu" i sjelljes së marrëdhënieve midis Lindjes dhe Perëndimit në një rrugë pa krye, e bëri të sigurt se një nga viktimat e para të këtij ngërçi diplomatik do të jetë "rruga ruse". Moskë ishte plotësisht në dijeni të fuqisë së saj negociuese falë Marrëveshjes së Rrjetit të Shpërndarjes Veriore, madje komuniteti shkencor i Moskës njoftoi vetëm dy ditë pas aneksimit të Krimesë se për momentin, adut kryesor i Rusisë për negociatat me Perëndimin ishte "rruga ruse". Edhe në këtë rast, Rusia luajti sipas modelit tashmë të njohur diplomatik, duke lejuar Perëndimin të ishte i pari që të vendoste përfundimin e bashkëpunimit, dhe menjëherë pas Moskës të miratonte të njëjtën rezolutë, duke theksuar marrëdhënien shkak-pasojë, pashmangshmërinë dhe logjika e lëvizjes së saj diplomatike. Më 15 maj të vitit 2015, kryeministri rus Dmitry Medvedev lëshoi një rezolutë për mbylljen e Rrjetit të Shpërndarjes Veriore, domethënë komunikimet hekurudhore dhe rrugore që kalojnë përmes Rusisë, e cila deri atëherë furnizonte kontigjentet ISAF që nga viti 2008.

Megjithëse kjo nuk ishte një goditje aq e madhe për logjistikën e trupave në Afganistan sa do të kishte qenë rreth vitit 2011, mbyllja e një prej rrugëve më logjistike më të rëndësishme dhe me kosto efektive të misionit ISAF, Enduring Freedom, nuk mund të relativizohet. Duke pasur parasysh faktin se Linja Qendrore e Komunikimit ose itinerari që vjen nga porti i Mersinit nga Turqia nuk u prek nga ndalimi që hyri në fuqi në vitin 2015, theksi përsëri ishte në furnizimin përmes

Në një kohë kur rrjeti i shpërndarjes veriore, dhe në veçanti «Ruta Ruse» tashmë po përjetonte rezultate dhe sukses të rëndësishëm në furnizimin e nevojave të misionit ISAF, vizioni i «Rrugës së Re të Mëndafshit» filloi të marrë formë në skenën politike amerikane. Ideja prapa këtij vizioni të Sekretares së Shtetit të atëhershëm të SHBA, Hillary Clinton, ishte që Afganistani të ishte nyja kryesore në rrjetin e rrugëve tregtare euroaziatike

komunikimeve jugore dhe qendrore. Me këtë, situata u bë pothuajse identike me atë në fillim, në vitin 2008, kur u shfaq për herë të parë nevoja për një rrugë shtesë furnizimi për forcat e vendosura në Afganistan dhe kur dizajni i itinerarit rus ishte në një version pune. Rrjeti i Shpërndarjes Veriore dhe "rruga e tij ruse" janë sot një shembull domethënës i shembjes së një projekti jashtëzakonisht të shtrenjtë që shpejt u bë viktimë e përkeqësimit të marrëdhënieve midis Lindjes dhe Perëndimit, për shkak të ngjarjeve në Krime në vitin 2014. Sidoqoftë, ky shembull, përveç që mbahet mend si një nga shembujt më të rëndësishëm, dhe gjithashtu shembujt e fundit të bashkëpunimit midis NATO -s dhe Rusisë, rezulton në mësim të tjera të nxjerra. Për shembull, pjesëmarrja e përbashkët e vendeve të Azisë Qendrore në mbështetjen e funksionalitetit të "itinerarit rus" e ka bërë këtë projekt mjaft të fuqishëm për të ndikuar ndjeshëm në ndryshimin e sistemit të marrëdhënieve ndërkombëtare në rajon, i cili nga ana e tij bëhet një imperativ për të azhurnuar strategji të Shteteve të Bashkuara me rajonin Euroaziatik. Prandaj, vizioni vazhdon me idenë e Uashingtonit për një "rrugë të re të mëndafshit" që do të ndërtohet mbi themelet, bashkëpunimin dhe infrastrukturën ekzistuese të Rrjetit të Shpërndarjes Veriore, pas përfundimit të misioneve në Afganistan. Sidoqoftë, parakushti kryesor që kjo të ndodhte ishte vazhdimi dhe ruajtja e pranisë amerikane në Azinë Qendrore, e cila ka qenë në rënie në të kaluarën, dhe pozicioni gjeografik natyror i Rusisë dhe Kinës i lejon Rusisë

të konfirmojë dhe rinovojë praninë e saj në rajon individualisht. ose përmes një prej organizatave ndërkombëtare aziatike, dhe Kinës përmes Organizatës së Bashkëpunimit Shanghai për të rritur varësinë ekonomike të vendeve të Azisë Qendrore dhe përfundimisht të zbatojë vizionin e saj për "Rrugën e Re të Mëndafshit". Nuk përjashtohet edhe teza që vullneti i mirë i Rusisë në mbështetjen e idesë së Rrjetit të Shpërndarjes Veriore ka luajtur një rol shumë të rëndësishëm në rritjen e bashkëpunimit midis vendeve të Azisë Qendrore, por gjithsesi fakti që të gjitha vendet në rajon kanë rënë dakord të marrin pjesë, në një mënyrë ose në një tjetër, në furnizimin me forcat e misionit ISAF, flet shumë për rritjen e bashkëpunimit midis këtyre vendeve, me iniciativën e Perëndimit. Në fund, zgjidhja e çështjes afgane në fqinjësi ishte dhe është ende me interes për të gjitha vendet e Azisë Qendrore. Ballafaqimi me islamizmin militant dhe ekstremizmin që përshkon të gjitha axhendat e sigurisë dhe dokumentet strategjike të mbrojtjes, jo vetëm gjatë misionit ISAF, por edhe sot, është një sfidë aktuale me të cilën përballen vendet e Azisë Qendrore. Edhe pse në pesë vitet e fundit vendet e Azisë Qendrore kanë kaluar pak a shumë në mënyrë letargjike përmes idesë së bashkimit dhe përballimit serioz të sfidës së afërsisë me Afganistanin, pritet që në periudhën e ardhshme të ketë konvergjenca të rëndësishme të politikave dhe forcave në drejtim të ruajtjes, mbi të gjitha, të sigurisë së brendshme në vendet e Azisë Qendrore.

Bojan Mikllosh

Komanda për Përkrahje dhe Logjistikë Joint Support and Enabling Command

Komanda për Përkrahje dhe Logjistikë duhet që në gjendje krize të sigurojë NATO të ketë mundësi që më shpejt të vendosë ushtarë në tërë Europën, gjegjësisht të ofrojë mbështetje për sigurinë, lirinë e lëvizjes dhe mbështetje për të gjitha forcat e NATO-s që lëvizin nëpër tërë kontinentin. Në qytetin Ulm në Gjermani është i vendosur edhe shtabi i përbashkët multinacional i Gjermanisë i cili planifikon stërvit komandë dhe kontrollë të operacioneve për menaxhim me kriza për NATO-n, Bashkimin Europian dhe Kombet e Bashkuara. Ngjarjet në gadishullin e Krimesë ishin një sfidë serioze për paqen dhe për arkitekturën e sigurisë në Europë. Që nga ajo kohë, vendimet e marra në samitet e NATO-s janë si përgjigje e Aleancës ndaj këtyre ngjarjeve me theks më të madh në mbrojtjen kombëtare dhe atë kolektive, si dhe me një përqëndrim të veçantë të kufijve lindorë të NATO-s. Për këtë arsye, e vendosur në zemër të Europës, Gjermania do t'a ketë rolin kritik të kësaj qendre strategjike të

NATO-s. Komandanti suprem i forcave aleate në Europë (Supreme Allied Commander Europe - SACEUR), gjenerali Tod D. Ëolters, zëvendës shefi i shtabit

të përgjithshëm gjerman, gjeneral-nënkolonel Markus Laubenthal dhe përfaqësues të 16 vendeve anëtare të NATO-s më 14 maj 2021 në shtabin suprem të forcave aleate të Europës

(Supreme Headquarters Allied Poërs Europe - SHAPE) në Mons të Belgjikës, nënshkruan marrëveshjen administrative teknike të Komandës së Bashkuar për Përkrahje dhe Logjistikë. Kjo marrëveshje definojnë një kornizë juridike për detyrat kryesore të Komandës së Bashkuar për Përkrahje dhe Logjistikë që përmban, rregulla të qarta të dakorduar dhe obligative, për të gjitha kombet që kontribuojnë duke e vënë në pah përkushtimin e tyre ndaj rolit të ri të JSEC dhe ndaj Aleancës në tërësi. Si komponentë vitale e shkathtësisë së NATO-s për kthim gjithpërfshirës dhe për mbrojtje të mjedisit Euroatlantik, hapat vijuese në procesin e krijimit do të jenë të orientuara në drejtim të marrjes zyrtare të detyrës nga ana e komandës dhe nga ana e komandantit suprem të forcave aleate në Europë, si dhe aktivizimin e saj si shtab ushtarak ndërkombëtar nga ana e Këshillit Veriatlantik, me qëllim të vetëm që të fuqizojë gatishmërinë e Aleancës në gjendje krize dhe në konflikte. Gjeneral-nënkolonel Jürgen Knappe, komandanti i parë i Komandës së Bashkuar, vlerëson përkushtimin e vendeve nënshkruese dhe të Shtabit Suprem të forcave aleate të Europës, në drejtim të një kthese më të madhe dhe gatishmërisë së plotë të saj si shtab ushtarak i NATO-s. Komanda e Bashkuar për Përkrahje dhe Logjistikë e Aleancës gjatë vitit 2019, e arriti shkathtësinë parësore operative. Vendosja e saj shërben për ngritjen e mundësive dhe për kthimin dhe mbrojtjen e NATO-s si përgjigje ndaj mjedisëve të ndryshme të sigurisë. Ajo do të ndihmojë të përshpejtohet, të koordinohet dhe të mbrohet lëvizja e forcave aleate përmes kufijve europianë. Në këtë drejtim, shumë shpejt pas nënshkrimit të marrëveshjes administrative teknike për Komandën e Bashkuar për Përkrahje dhe Logjistikë, u realizua stërvitja e parë në një vend komandues si pjesë e stërvitjes udhëheqëse e njohur ndryshe edhe si „Steadfast Defender 2021“. Stërvitja filloi më 20 maj të vitit 2021 në ujërat e Portugalisë, me pjesëmarrjen e rreth 300 pjesëmarrësve nga 18 vende dhe me përfshirjen e grupit të bashkuar për përkrahje dhe logjistikë (Standing Joint Logistics Support Group - SJLSG). Qëllimi ishte i orientuar në drejtim të stërvitjes dhe koordinimit të lëvizjes së shpejt dhe të papenguar të forcave aleate dhe mirëmbajtjes së tyre në kufijtë europian. Stërvitja paraqet një vendosje më të madhe të forcave detare përmes Atlantikut deri në brigjet e Portugalisë, me fokusim dhe përmirësim të shkathtësisë së NATO-s për t'i mbrojtur vijat e komunikimit të cilat mundësojnë përforcim transatlantik. Përderisa JSEC u përqëndrua në mundësimin e lëvizjes dhe integritet të rreth 15.000 forcave të

Në qershor të vitit 2018, ministrat e mbrojtjes së vendeve anëtare të NATO-s vendosën të përshtatin strukturën komanduese të NATO-s me komandën e re veriatlantike në Norfolk Virxhinia në Shtet e Bashkuara (Joint Force Command Norfolk - JFCNF), e cila do të ndihmojë të sigurohen vijat detare të komunikimit ndërmjet Amerikës Veriore dhe Europës si dhe komanda e re për Përkrahje dhe Logjistikë në Ulm të Gjermanisë (Joint Support and Enabling Command – JSEC)

simuluara në mjedisin e përgjegjësive të komandantit suprem aleat për Europë (SACEUR), SJLSG u përqëndrua edhe në koordinimin e forcave të parapara dhe në rrjedhën aktuale dhe të vazhdueshme të mirëmbajtjes së tyre. Stërvitja udhëhiqej nga Qendra e Përbashkët e Luftimit në Norvegji dhe paraqiti një sfidë të madhe për mundësitë e bashkëpunimit të të gjithë pjesëmarrësve. Si vijimshmeri dhe si pjesë e strukturës komanduese të NATO qendrës në Norvegji, në mënyrë të drejtpërdrejtë mbështeten misionet e komandantit suprem aleat për transformim (SACT) si dhe komandantit suprem aleat për operacionet në Europë (SACEUR). Koncepti i grupit të përbashkuar për përkrahje dhe logjistikë, edhe pse ekziston

që nga viti 2010, është i ri dhe gjithnjë i vështirë për t'u kuptuar për shumë njerëz që merren me logjistikë në shumë vende anëtare të NATO-s. Kjo forcë e përbashkët e gjeneruar dhe shkathtësi vendësese logjistike, siguron komandë dhe kontroll të forcave të vendosura logjistike nga teatri i niveleve taktike për përkrahje, ndërsa përbëhet prej anëtarëve të NATO-s, partnerëve dhe vendeve që nuk janë anëtare të NATO-s. Qëllimi kryesor i grupit të bashkuar për përkrahje dhe logjistikë është të mundësohet një bashkëpunim më i mirë në kuadër të logjistikës së NATO-s dhe të reduktohen shpenzimet e saj të përgjithshme për vendet e NATO-s dhe për vendet kontribuese. Është thënë se asnjë vend i vetëm nuk ka mundësi që në mënyrë efektive t'i mbështesë forcat e saj në kuadër të operacioneve të NATO-s, në qoftë se nuk ka shtab të vetëm për koordinim të logjistikës në një mjedis të caktuar të operacioneve. Kjo përkrahja e përbush dhe e lehtëson ngarkesën e logjistikës kombëtare dhe arrinë një nivel ekonomik më të lartë ndaj përpjekjeve për optimizimin e forcave në dispozicion dhe në krijimin e një komande të vetme logjistike. Në operacione më të vogla dhe në vende më të vogla, idea për JLSG është lehtësisht e arritshme. Sfidat paraqiten në atë moment kur operacioni bëhet më kompleks, kur rritet numri i vendeve të përfshira në operacion, e në atë rast automatikisht rritet edhe përkrahja që e kërkojnë komponentat detare dhe ato ajrore. Momentalisht kemi katër grupe të bashkuara për përkrahje të logjistikës, të vendosura në selinë e Komandës së Forcave të Bashkuara të NATO-s në Brunsum dhe në selinë e Komandës së Forcave të Bashkuara të NATO-s në Napoli.

Dragan Pavlovski

Nën flamurin e OKB-së

Mjediset parimore në realizimin e misioneve paqësore

Në përgjithësi, paqeruajtësit vendosen dhe operacionet paqeruajtëse kryhen në mjedise sfiduese. Numri i konflikteve më të gjera të armatosura në botë është trefishuar vitet e fundit dhe operacionet paqeruajtëse po kryhen gjithnjë e më shumë në mjedise me rrezik të lartë. Nëse veçojmë përbushjen e misioneve paqeruajtëse në kontekstin e pandemisë së virusit Corona, në dekadën e fundit, "përkrenaret blu" i kanë kushtuar më shumë vëmendje katër zonave që konsiderohen sfida që duhet t'i kushtohen më shumë vëmendje në kryerjen e operacioneve paqeruajtëse në terren. OKB -ja mbetet e përkushtuar ndaj tyre në të ardhmen.

1. Arritja e paqes së qëndrueshme vetëm duke gjetur zgjidhje të pranueshme politike.
2. Gjetja e zgjidhjeve të pranueshme, duke marrë parasysh natyrën e konfliktit dhe rëndësinë e operacionit paqësor.
3. Promovimi i partneriteteve globale dhe rajonale të sigurisë.

Misionet paqësore kanë qenë dhe mbeten angazhimet më të rrezikshme të OKB -së për paqen botërore. Pritshmëritë e bashkësisë ndërkombëtare janë shpesh shumë të larta. Njerëzit presin që operacionet paqeruajtëse të OKB -së, me sfida të panumërta, të kenë mbështetjen politike të shteteve anëtare

4. Angazhim më i madh nga Sekretariati i OKB -së.

1. Gjetja e zgjidhjeve të pranueshme politike

Edhe pse OKB-ja po punon me të gjithë aktorët në ruajtjen e proceseve të paqes, është një sfidë globale në rritje në një mjedis ku sundimi i ligjit është i kërcënuar.

Për të arritur rezultate më të mëdha në këtë fushë, analistët orientojnë në masat e mëposhtme:

- informacion më të saktë dhe analiza të zhvillimeve në terren, në mënyrë që të përcaktohet një mandat efektiv nga Këshilli i Sigurimit i OKB -së;
- përfshirje thelbësore të aktorëve të shumtë në zhvillimin e mandatit të misionit (Komisioni për Ndërtimin

e Paqes, aktorët rajonalë, grupet e miqve, etj.);

- përmirësimi i analizës së përdorur në planifikimin dhe zhvillimin e mandatit të misionit, me theks në nxitësit e konfliktit dhe përpjekjet për paqe.

Këto sugjerime janë të rëndësishme për një numër arsyesh. Pavarësisht përpjekjeve të vazhdueshme për të gjetur zgjidhje politike për konfliktet, çdo situatë dhe skenar është i ndryshëm.

Kjo është arsyeja pse sot ka konflikte që kanë zgjatur për dekada, edhe pse është e papranueshme që operacionet paqësore të zgjasin përgjithmonë. Në përgjithësi, përbërësi ushtarak i misioneve shumëdimensionale paqeruajtëse krijon mundësi për veprim politikash dhe mbrojtje të popullsisë civile. Në përgjithësi, koha

për dialog dhe angazhim politik është e kufizuar. Kjo do të thotë se është e nevojshme të inkurajohen palët e përfshira që të shfrytëzojnë mundësinë për të gjetur një zgjidhje politike sa më shpejt të jetë e mundur, edhe pse kjo nuk ndodhë pa mbështetjen e faktorëve të jashtëm në konflikt. Në atë proces, përveç mbështetjes së anëtarëve të përhershëm të Këshillit të Sigurimit, nevojiten nisma rajonale. Vendet fqinje gjithashtu luajnë një rol veçanërisht të rëndësishëm në kërkimin e zgjidhjeve politike. Partneritetet me organizatat rajonale nuk janë më pak të rëndësishme.

Zgjidhjet e politikave të qëndrueshme në kohë kërkojnë gjithashtu përpjekje të qëndrueshme për të investuar në paqe. Agjencitë, fondet dhe programet duhet të zbatohen në fazat më të hershme të misionit, veçanërisht nëse ato pasqyrojnë përparim të dukshëm në forcimin e sektorit të sigurisë, sundimit të ligjit, të drejtave të njeriut ose zhvillimit të qëndrueshëm. Për më tepër, efektet do të ishin më të mëdha nëse gratë dhe të rinjtë do të përfshiheshin në ato përpjekje.

2. Natyra e konfliktit dhe rëndësia e operacionit paqësor

Zbatimi i misionit fokusohet në atë se si misioni dhe udhëheqja e tij mund të zbatohen në mënyrë më efektive ndërtimin e paqes, si pjesë e strategjisë politike të operacionit paqeruajtës, që nga fillimi deri në zbatimin e plotë të misionit. Duke u angazhuar për ndërtimin e paqes, operacionet paqeruajtëse synojnë të mbështesin zhvillimin e institucioneve kombëtare dhe lokale në vendin pritës.

Kjo nënkupton bashkëpunim të drejtpërdrejtë, si me qeverinë e vendit pritës ashtu edhe me grupet e armatosura, opozitare dhe të marginalizuara. Për më tepër, nevojitet bashkëpunim me palët e interesuara të cilat tradicionalisht janë lënë pas dore (njerëz të biznesit, aktivistë të rinjë, komunitete të marginalizuara, gratë...). Shembulli i fundit plastik i rëndësishëm së përfshirjes së aktorëve përkatës në gjetjen e zgjidhjeve të duhura politike ishin negociatat në Republikën e Afrikës Qendrore, në të cilat, përveç OKB -së, diskutimet përfshinin edhe Bashkimin Afrikan dhe grupet e armatosura. Nevojitet një analizë e detajuar e një bashkëpunimi të tillë, planifikimi i procedurave të ardhshme, komunikimi i rregullt dhe i pandërprerë me palët

e interesuara dhe transparenca në procedurë janë gjithashtu të nevojshme. E gjithë kjo është e nevojshme që komandantët paqeruajtës të zhvillojnë strategji të fokusuar në zgjidhjen e shkaqeve të keqkuptimeve politike në vendin pritës, duke përfshirë iniciativat për zgjidhjen e konflikteve. Përndryshe, është shumë e lehtë që misioni të dështojë.

3. Partneriteti global dhe rajonal

Partneritetet janë çelësi i suksesit

në baza dypalëshe. Pas analizave të shumta, arrihet në përfundimin se nuk ka një përgjigje të vetme në pyetjen: A janë marrëveshjet ekzistuese të partneritetit, veçanërisht midis OKB -së dhe organizatave rajonale, efektive në zbatimin e tyre? Opinione janë të ndara. Disa argumentojnë se OKB -ja është në një pozitë të mirë për të punuar në mënyrë efektive me aktorët e tjerë dhe janë të suksesshëm në planifikimin dhe analizën e përbashkët të misioneve, ndërsa të tjerë

të operacioneve paqeruajtëse të OKB -së. Në shumë segmente të misioneve paqeruajtëse, OKB -ja vazhdon të punojë së bashku me organizatat rajonale dhe partnerët

argumentojnë se kjo kërkon më shumë punë, veçanërisht kur bëhet fjalë për fazën e zbatimit të misioneve. Shpesh shtrohet pyetja: Kush në praktikë është drejtpërdrejt përgjegjës

për zhvillimin e këtyre partneriteteve, pavarësisht gjithë retorikës për t'i mbështetur ato? Një nga mënyrat për të siguruar koordinim të vazhdueshëm midis partnerëve është krijimi i pozicioneve specifike në strukturën e stafit të OKB -së dhe në vetë organizatat rajonale (Bashkimi Afrikan dhe Bashkimi Evropian), të cilat do të ishin drejtpërdrejt përgjegjëse për zhvillimin dhe mirëmbajtjen e këtyre partneriteteve. Më shumë vëmendje duhet t'i kushtohet identifikimit dhe përcaktimit të përparësive me të cilat OKB-ja inicon dhe kryen operacione paqeruajtëse, ndryshe nga aktorët e tjerë, përfshirë aktorët rajonalë. OKB -ja ka legjitimitet ndërkombëtar në veprimet e saj në operacionet paqeruajtëse dhe perceptohet si neutrale, gjë që nuk ndodh me aktorët dhe koalicionet rajonale. Konsiderata të tilla janë të rëndësishme për Këshillin e Sigurimit në miratimin e misioneve paqeruajtëse dhe kryerjen e kontakteve në terren me organizatat e tjera. Në procesin e hartimit të marrëveshjes së partneritetit, rolet dhe përgjegjësitë e aktorëve të ndryshëm të përfshirë në misionin paqeruajtës janë përcaktuar qartë, që në fazat e para të planifikimit të operacioneve. Ky pozicion i OKB -së mbetet i pandryshuar sepse OKB -ja vazhdon të mbështetet tek partnerët e jashtëm për të mbështetur operacionet paqeruajtëse.

4. Përkushtimi i Sekretariatit

Operacionet paqeruajtëse, në mënyrë që të jenë efektive, duhet

të sinkronizohen mirë në të gjitha nivelet e vendimmarrjes - nga Këshilli i Sigurimit përmes ekipeve menaxhuese, deri te komanda e vetë operacionit paqeruajtës. Vendimet e shpejta të marra në selinë e OKB -së mundësojnë një përgjigje të shpejtë ndaj përbushjes së misioneve paqeruajtëse në terren. Sidoqoftë, në praktikë, ndonjëherë ndodhin ndërprerje midis atyre që janë përgjegjës për planifikimin, atyre që i financojnë ato dhe paqeruajtësve që kryejnë operacione në terren, në ruajtjen e këtyre lidhjeve dhe transmetimin e informacionit. Në mënyrë që të gjitha lidhjet të funksionojnë në mënyrë më efektive

dhe për zbatimin e plotë të zgjidhjeve politike, përfshirja politike dhe mbështetja pa rezerva nga Këshilli i Sigurimit, Shtetet Anëtare dhe Sekretariati janë të nevojshme. Nga ana e shteteve anëtare sugjerojnë që Këshilli i Sigurimit duhet të përpiqet të përfshijë më shumë "grupe miqsh", shtete anëtare me interesa politike, në zbatimin e misioneve. Nga Sekretariati i OKB -së pritet një angazhim më i madh në përbushjen e të gjitha aktiviteteve të planifikuara, në mënyrë që të përbushen plotësisht misionet. Iniciativa të tilla i japin peshë angazhimit të Këshillit të Sigurimit për të mbështetur zgjidhjet e politikave.

M.S.

„De Havilland Mosquito”

Avioni “De Havilland Mosquito” ishte i aftë të kryente një sërë funksionesh dhe operacionesh luftarake. Asnjë përpjekje tjetër nga aleatët dhe fuqitë e Boshtit për të prodhuar një avion të ngjashëm nuk ka pasur sukses. Performanca e tij ishte befasuese dhe ai ishte padyshim kontributi më i madh i De Havilland në suksesin e Forcave Ajrore Britanike në Luftën e Dytë Botërore. Funkcionaliteti u realizua në rolet e luftëtarit të rëndë, bombarduesit, luftëtarit të natës, bombarduesit torpedo, avionëve për operacione speciale dhe shumë të tjerëve.

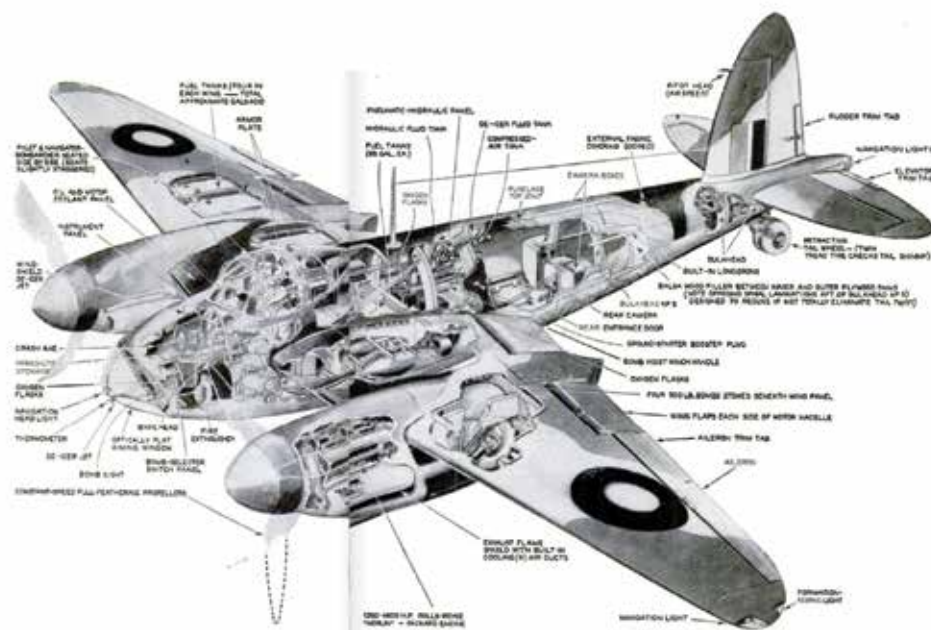
Dizajn

Dizajni legjendar përfshinte një strukturë të quajtur “sanduiç” - një strukturë prej druri. Dizajni i hapësirës ajrore u bazua në avionët me shpejtësi të lartë “DH 88 Comet Racer” dhe avionët “DH 91 Albatross”. Dizajni u bë i njohur me pilotët, dhe avioni shpejt u quajt “mrekulli prej druri” sepse e gjithë struktura ishte bërë prej druri.

Lufta e Dytë Botërore karakterizohet nga prodhimi i modeleve krijuese të avionëve, karakteristikat e të cilave ishin një konkurs i veçantë në skenën e aviacionit botëror. Mushkonja De Havilland britanike ishte një nga aeroplanët «të plotfuqishëm» që ishte një «gjemb i vazhdueshëm në sy» i armikut gjerman

Dizajni original i avionit u bazua në konceptin e një avioni zbulues të paarmatosur i aftë të fluturonte në lartësi të mëdha. Por përveç përbushjes së idesë origjinale dhe demonstrimit të veçorive mbresëlënëse, ai u përdor shpejt në misionet kundër anijeve, në rolin e bombarduesit luftarak dhe bombarduesit klasik. Fillimi i këtij avioni daton në vitin 1938 kur autoritetet përgjegjëse paraqitën një kërkesë për prodhimin e avionëve me shumë qëllime, të armatosur rëndë. Jeffrey De Havilland iu përgjigj kësaj kërkesë duke thënë se kompania e tij ishte në gjendje të prodhonte një bombardues me dy motorë që do të performonte aq mirë sa aeroplani nuk do të kishte nevojë për pajisje mbrojtëse. Autoritetet nuk treguan interes dhe urdhëruan kompaninë "De Havilland" të ishte një palë dytësore në kontratë, domethënë të prodhonte pjesë avionësh nën drejtimin e një kompanie tjetër. Kompania "De Havilland" prodhoi krahë për bomba të tjerë. Në vitin 1939, Britania e Madhe ishte në luftë dhe përparësia për prodhimin iu dha gjuetarëve si për shembull „Supermarine Spitfire“ dhe „Hawker Hurricane“. Fokusi ishte gjithashtu në prodhimin e bombarduesve "Avro Lancaster" dhe "Vickers Wellington". Që ky prodhim të ishte i suksesshëm, ishte e nevojshme të krijoheshin kushte, pra objekte të reja të përshtatshme prodhuese. Sidoqoftë, me përparimin e luftës, furnizimi i lëndëve të para strategjike për prodhimin e këtyre avionëve ishte jashtëzakonisht i vështirë, kështu që nevoja për burime jo strategjike ishte shumë e rëndësishme. Ky aspekt bëri realitet që "Mosquito" apo "Mushkonja", aeroplani të ishte ndërtuar prej druri, pra një lëndë e parë jo strategjike. Edhe pse fillimisht u refuzua nga autoritetet, nevoja urgjente për avionë luftarakë çoi në urdhërimin e 50 bombarduesve të lehtë "Mosquito" të aftë për të fluturuar mbi 643 kilometra në orë. Përveç këtij urdhri, tiparet mbresëlënëse të avionit kontribuan në zbatimin e një urdhri tjetër të "Mushkonja" në variantin e një luftëtari. Gjegjesisht, prodhimi i prototipit filloi në mars të vitit 1940. Megjithë disa pengesa, kompania "De Havilland" arriti të mbijetojë dhe të prodhojë këtë aeroplan legjendar me ndihmën e investimit të vet financiar. Prodhimi krijoi disa prototipe përmes

KARAKTERISTIKAT KRYESORE TË „DE HAVILLAND MOSQUITO MK XVI“ (VARIANTI BOMBARDUES)	
EKUIPAZHI	2
GJATËSIA	13.56 metra
SHTRIRJA E KRAHËVE	16.51 metra
LARTËSIA	5.31 metra
SIPËRFAQJA E KRAHËVE	42.2 metra katrorë
MOTOP	- Një motor "i klipit" me gaz „Rolls Royce 76 V12“ me ftohje fluide dhe me shkathhtësi për zhvillim të 1710 Kf. - Një motor klipi "me gaz" „Rolls Royce 77 V12“ me ftohje fluide dhe me shkathhtësi për zhvillim të 1710 Kf.
SHPEJTËSIA MAKSIMALE	668 kilometra në orë
VARGU I FLUTURIMIT	2100 kilometra
SHPEJTËSIA MAKSIMALE E FLUTURIMIT	11000 metra
NIVELI I NGRITJES	Ngjitet në lartësi prej 14.5 metrash për një periudhë kohore deri në një sekondë
ARMATIMI	1800 kilogramë bomba

të cilave filtroheshin defektet e avionit. Pas hyrjes në shërbimin aktiv, avioni menjëherë korri sukses. Ai ishte i njohur për aftësinë e tij të shkëlqyer për të kryer operacione bombardimi precize, veçanërisht në lartësi të ulëta. Zhvillimi i tij ka rezultuar në disa variante për kryerjen e funksioneve të ndryshme. Këto variante kishin një kapacitet mbresëlënës të mbajtjes së bombave, si dhe kapacitet bartës të karburantit. Disa kompani dytësore u përfshinë në ndërtimin e avionit, duke prodhuar pjesë të ndryshme për avionin. Kompanitë që ishin të njohura për prodhimin e mobiljeve prej druri, si dhe prodhimin e karrocave u përfshinë gjithashtu në zhvillimin e avionit. Karakteristikat e jashtëzakonshme të avionit ishin për shkak të cilësisë dhe dizajnit logjik. Ai kishte dy motorë që zhvilluan fuqi dhe shpejtësi të madhe. Shpejtësia ishte për shkak të peshës së lehtë të strukturës prej druri. Në të njëjtën kohë, ndërtimi mundësoi kontroll të lehtë të kontrolleve të avionëve. Avioni ka fituar famën e tij në disa operacione të rëndësishme luftarake. Një nga më të famshmit është operacioni "Jericho", kur një grup bombarduesish kundër avionit "Mosquito" shkatërruan muret e jashtme dhe të brendshme të një burgu gjerman pranë qytetit të Amiens. Kjo u bë e mundur nga fluturimi i shpejtë dhe i ulët dhe bombardimet e sakta në kohë. Operacioni ishte i suksesshëm dhe lejoi që 255 të burgosur aleatë të iknin. Përderisa Hermann Goering (komandant i përgjithshëm i Forcave Ajrore Gjermane) po mbante një fjalim që shënonte 10 vjetorin e sundimit nazist në Gjermani, avioni shkatërroi gjithashtu një radio stacion në Berlin. Ndoshta fakti më i mirë në lidhje me këtë avion është se ishte avioni i parë që kapërceu kufijtë e të menduarit se si duhet të duket dhe funksionojë një bombardues. "Mosquito" është bombarduesi i parë që nuk ishte i armatosur me pajisje mbrojtëse dhe mund të mbante më shumë ngarkesa (bomba) sesa bombarduesi i famshëm amerikan i rëndë "B-17". "Mosquito" u drejtua nga një ekuipazh prej dy personash, ndërsa një "B-17" kishte një ekuipazh prej 10 deri në 12 persona. Bombarduesi amerikan ishte dukshëm më i ngadalshëm dhe kishte 13 mitralozë për mbrojtjen e tij. Pas ardhjes së "Mosquito", çdo

bombarduesi i ardhshëm kishte një shpejtësi më të madhe dhe aftësinë për t'u ngjitur në lartësi më të mëdha. Në të njëjtën kohë, u bënë përpjekje për të braktisur konceptin e vetëmbrojtjes nga mitralozët dhe topat. Përveç karakteristikave të shkëlqyera, ndërtimi prej druri kishte edhe të metat e tij. Problemet me drurin ishin në ruajtjen e tij të pahijshme, pra ndjeshmërinë ndaj kalbjes. Gjithashtu, disa kompani dytësore nuk iu përbajtën standardit

lufta, unë do të blej një radio britanike, të paktën do të kem diçka që gjithmonë do të funksionojë." Kjo deklaratë është dëshmi e paprekshmërisë së avionit. Dizajni i tij dhe përdorimi i gjithanshëm ishte një faktor kryesor në zhvillimin e bombarduesve të mëtejshëm taktikë.

Variantet

U prodhuan një numër i madh i varianteve të ndryshme të avionëve të mushkonjave. Roli i tyre ishte po

Fakti më i mirë në lidhje me këtë avion është se ishte avioni i parë që kapërceu kufijtë e të menduarit se si duhet të duket dhe funksionojë një bombardues. „Mushkonja“ është bombarduesi i parë që nuk ishte i armatosur me pajisje mbrojtëse dhe mund të mbante më shumë ngarkesa (bomba) sesa bombarduesi i famshëm amerikan i rëndë „B-17“

të cilësisë. Kjo nënkuptonte ngjitje të pahijshme të pjesëve prej druri, llakim të pahijshëm të sipërfaqes, etj. Sidoqoftë, këto mangësi ishin pothuajse të padukshme, pasi mënyra e përdorimit dhe performancës së avionit hodhi në hije mangësitë e tij, si dhe performancën e kundërshtarëve të tij. Hermann Goering ishte një përkrahës i madh i këtij aeroplani. Ai tha: "Në vitin 1940 unë mund të fluturoja deri në Glasgow me shumicën e avionëve të mi, por jo tani! Më zemëron kur shoh "Mosquito". Bëhem i gjelbër dhe i verdhë në fytyrë nga zilia. Britanikët, të cilët mund të përballojnë më shumë alumin se ne, kanë krijuar një aeroplan të bukur prej druri të prodhuar nga çdo fabrikë pianoje... Ata kanë gjenitë, dhe ne kemi të paaftët. Kur të përfundojë

aq i ndryshëm sa ai i prodhuesit të tyre. Disa avionë janë prodhuar në Kanada dhe Australi. Çdo variant ishte i pajisur me qëllim për të kryer një rol specifik. Rolet e synuara u klasifikuan si: varianti i stërvitjes, bombarduesi me silur, bombarduesi i luftëtarëve, gjuetari, gjuetari i natës, varianti i zbulimit të fotografive dhe bombarduesi klasik. U prodhuan 7781 avionë të të gjitha varianteve. Varianti bombarduesi gjuetar ishte i armatosur me katër mitraloz „Browning“ të kalibrit 7.7 milimetra dhe katër topave „Hispano“ me kalibër prej 20 milimetra. „De Havilland Mosquito“ ka qenë krenari e aviacionit të Britanisë së Madhe dhe pioner i zhvillimit të bombarduesit taktik.

Dimitar Danevski

Tanksi „Challenger 3“

Më 7 maj të vitit 2021, Armata e B. së Madhe ka nënshkruar një kontratë 800 milionëshe me kompaninë “Rheinmetall BAE Systems Land” për shpërndarjen e 148 tankeve “Challenger 3”. Dërgesat e para të versionit të ri të rezervuarit dhe funksionimi i tij fillestar janë planifikuar për vitin 2027, dhe funksionimi i plotë i tankseve është planifikuar për vitin 2030. Versioni i ri i “Challenger 3”, ndryshe nga paraardhësi i tij “Challenger 2” do të ketë dallime domethënëse që sigurojnë mbrojtje më të mirë të armaturës, sisteme më të mira të shikimit të ditës dhe natës, më shumë fuqi luftarake, lidhje më të mirë të komunikimit dixhital që siguron vetëdije më të

madhe për fushën e betejës, më të madhe fuqia e drejtimit dhe amortizimi më i mirë. Një kërkues i ri do të instalohe në “Challenger 3” për nevojat e shoferit, dhe kamerat termike do të instalohe në pjesën e përparme dhe të prapme të rezervuarit. Për komandantin dhe shënjestruuesin, pajisjet e reja të shikimit termik do të instalohe veçmas për të gjithë, dhe një sistem automatik i shikimit me një fushë kërkimi më të madhe të dukshme do të integrohet plotësisht, i cili do të mundësojë zbulimin dhe gjurmimin më të shpejtë të objektivit. Praktikisht, pothuajse të gjitha pozicionet e ekuipazhit do të digjitalizohen, dhe pajisjet elektronike dixhitale do të kenë një arkitekturë të hapur për azhurnime më të lehta. Pajisjet e komunikimit dixhital të kthyer do të mundësojnë lidhjen e të gjitha automjeteve të blinduara të batalionit, në mënyrë që të rrisin vetëdijen për fushën e betejës. Tanksi do të pajiset me një kupolë të re luftarake me forca të blinduara më të mira modulare me shumë shtresa dhe do të pajiset me një top të ri L55A1 të qetë, i cili është i përputhshëm me përdorimin e municioneve të tankseve të NATO-s. (Topi L30 me një tubë me vemje ishte përdorur më parë.) Në mesin e municioneve të reja që do të përdoren përfshihen granatat e fuqishme DM11PAB (koka e programuar) dhe DM53 APFSDS. Për mbijetesë më të gjatë në fushën e betejës, do të instalohe një sensor për zbulimin e rrezatimit lazer dhe një sistem mbrojtës aktiv. Shasia bazë, si dhe kupola luftarake, do të marrin forca të blinduara modulare shtesë. Për shkak të peshës së shtuar të rezervuarit e cila është 66 ton (për shkak të armaturës shtesë të integruar), shtytja e rezervuarit do të azhurnohet, por me një cikël mirëmbajtjeje më të lirë, dhe amortizimi do të përmirësohet me hidrogaz të ri të gjeneratës së tretë amortizatorë.

„Quarterhorse“ – fluturakja hipersonike autonome

Më 5.8.2021 Forcat Ajrore të SHBA-së me kompaninë “Hermeus” nga SHBA-ja, nënshkruan kontratë bashkëpunimi në vlerë prej 60 milionë dollarëve, me të cilën u obliguan që për 3 vjet të zhvillojnë dhe të prodhojnë 3 prototipe dhe të realizohen teste të fluturimit me fluturakën e re hipersonike autonome “Quarterhorse”. Gjithashtu, duhet të krijohet mundësia për ngarkesë të dobishme gjatë realizimit të fluturimeve vijuese autonome hipersonike. Me ndihmën e kësaj fluturake kompania “Hermeus” duhet të dëshmojë funksionalitetin e konceptit të sistemit motorik i cili bazohet në tubën me cikël të kombinuar, i bazuar rreth motorit me vemje GE J85. Në esencë zhvillohet një motor i kombinuar, i përbërë nga departamenti teknologjik

për para ftohje i cili është i integruar në pjesën e përparme të motorit GE J85, ndërsa në pjesën e prapme të motorit me vemje është vendosur lënda plotësuese djegëse duke shtuar këtu edhe ramxhet motorin. Praktikisht, kur fluturakja pa pilot “Quarterhorse” me motorin GE J85 do të arrijë një shpejtësi të caktuar, motori ramxhet aktivizohet në mënyrë që të arrihet shpejtësi hipersonike nga 5 mHa. Kompania „Hermeus“ përmes programit zhvillimor duhet të zhvillojë dhe të bashkrendojë përdorimin e një sistemi automatik për përdorim shumë dedikues, nën kërkesa dhe nën programe strikte të harduerit. Suksesi i përgjithshëm i programit do të mundësojë krijimin e një gjenerate të re të fluturakeve, si për përdorim ushtarak, ashtu edhe për përdorim civil.

Pjesëtarët e Komandës për Operacione (KO) dhe njësitë vartëse në mënyrë solemne e shënuan 18 gushtin – Ditën e Armatës

18 Gushti – Dita e Armatës solemnisht u shënuar në kuadër të Komandës së Doktrinave (KD)

Solemnitet dhe aksion për dhënie gjaku me rastin e Ditës së Armatës – 18 Gusht në Bazën Logjistike (BL)

18 GUSHTI DI

TA E ARMATËS

Gjahtari rus stlet Su-75 „Shah Mat”

Sipas njoftimeve, fluturimi i parë, avioni luftarak gjahtarit stlet Su-75 "Shah Mat" duhet të realizohet në vitin 2023, ndërsa dërgesat e para duhet të fillojnë në vitin 2026. Është njoftuar se Forcat Ajrore të Rusisë planifikojnë të blejnë 300 avionë për një periudhë 15 vjeçare. Konstruktimi i Su-75 na përkujton shumë avionin eksperimental gjahtar të Shteteve të Bashkuara, "Boeing X-32". Në thelb, Su-75 "Shah Mat" i përket grupit të avionëve me një ulëse. Sipas pozicionit të krahëve, është një krah i mesëm me krahë delta, dhe sipas drejtimit, është një aeroplan jet me një

motor. Në fund të avionit vendosen 2 stabilizues vertikale, ndërsa marrja e ajrit vendoset nën kabinën e kokpitit. Avioni është projektuar me ndihmën e një superkompjuteri dhe sipas prodhuesit, parashikohet të ketë mirëmbajtje të lehtë dhe të lirë me një çmim shumë më të ulët se stlet avionët aktualisht në botë. Sipas planeve, kostoja e një avioni duhet të jetë nga 25 në 30 milion dollarë. Radari AESA do të instalohet në hundën e avionit me aftësinë për të monitoruar 30 objektiva dhe të veprojë njëkohësisht në 6 objektiva, ndërsa një sistem elektro-optik i shikimit është instaluar para kabinës së kokpitit. Kabina e avionit është e pajisur me 1 ekran të madh me shumë qëllime me ngjyra, 2 ekrane më të vegjël, sistem të shikimit HUD, komanda HOTAS, helmetë pilote me sistem shikimi të integruar dhe komanda të kontrollit të zërit. Një komunikues taktik "lidhja e të dhënave" do të instalohet për komunikimin dhe transmetimin e të dhënave, dhe një sistem satelitor për navigimin. Gjithashtu do të instalohen sisteme të mbrojtjes dhe luftës elektronike të dizajnuara për të përgjuar dhe bllokuar sistemet e armikut. Avioni gjithashtu do të pajiset me sistemin diagnostik të logjistikës "Matreshka". Përndryshe, Su-75 do të ketë një arkitekturë të hapur për azhurnime elektronike. Deri

më tani, nuk është emëruar se cili model jet do të instalohet, por thuhet se do të ketë një majë drejtimi. Sipas prodhuesit, makina do të sigurojë nivel të lartë të shpejtësisë, mundësi të super lundrimit (shpejtësia e lundrimit mbi 1 max) dhe shkurtime të ngritjes dhe uljes. Fluturakja shumëdedikuese luftarake do të mbajë një gamë të gjerë të armëve moderne për zbulim dhe drejtim me të cilat do të jetë në gjendje të veprojë me saktësi në objektivat e tokës, ujit dhe ajrit. Në konstruktimin e aeroplanit ka 3 shtëpiza të brendshme për vendosjen e armëve, nga të cilat dy më të vogla të montuara anash në

Më 21.07.2021 në afërsi të Moskës, në panairin MAKS-21 (Международного авиационно-космического салона 2021 года), korporata ruse e avionëve OAK (Объединенной авиастроительной корпорации) për herë të parë para opinipnit botërorë e prezantoi avionin luftarak stlet shumëdedikues Su-75 „Shah Mat”

trup dhe një qendër e madhe e integruar nën trup. Nga raketat „ajër-ajër” fluturakja mund të bart gjithsej 5 raketa të llojeve RVV-MD (varg i ulët) dhe RVV-SD (varg i mesëm). Nga raketat zbuluese „ajër-ajër” mund të përdoren raketat: KH-38MLE (MTE), KH-58 USHKE, GROM-E1/ EM, KH-59MK, KH-35UE и KH-31PD, ndërsa nga bombat mund të përdoren KAB-250LG-E, K08BE dhe K029BE. Nga armët tjera mund

të përdoren bombat nga 100 kg, 200 kg dhe nga 500 kg, por edhe raketat S-8 dhe S-13. Fluturakja nuk duhet të ketë armë të konstruktuar apo të vendosur, por është pjesë e poshtme të shtëpizës mund të ketë top automatik. Sipas burimeve jozyrtare „Cy-75” do të posedojë një gjatësi prej 17 m, lartësi prej 4,8 m dhe hapësirë të krahëve deri në 12 m. Peshë e fluturakes do të arrijë deri në 18 ton, ndërsa do të arrijë edhe një shpejtësi prej 1,8 maHa. Ngarkesa maksimale luftarake që do të jetë në gjendje të mbajë fluturakja është 7.4 ton. Me karburantin e brendshëm, fluturakja do të ketë një rreze prej 2.800 km, dhe lartësia e tavanit gjatë fluturimit do të jetë 16.5 km. Konstruktioni është projektuar për t'i bërë ballë ngarkesave prej +8 G. Sipas njoftimeve të korporatës OAK, një version pa pilot i avionit është duke u zhvilluar dhe do të hyjë në përdorim në të ardhmen e afërt.

Ivica Dameski

Fluturakja shumëdedikuese luftarake Su-75 „Shah Mat” do të bartë armatim bashkëkohor zbulues dhe kundër zbulues me anë të së cilit do të mund të veprohet në caqe tokësore, ujore dhe ajrore. Në konstruksionin e fluturakes kemi 3 shtëpiza të brendshme për vendosjen e armatimit, dy nga të cilat më të vogla, të vendosura në pjesën anësore të trupit dhe një shtëpizë më e madhe e vendosur në pjesën qendrore të tij

Avioni „Boeing P-8 Poseidon“

Versioni i modifikuar i avionit “737-800” është një aeroplan specifik dhe i krijuar me qëllim i zhvilluar nga “Boeing Defense, Space & Security”. Përveç Shteteve të Bashkuara, përdoret nga forcat e armatosura në disa vende si: Marina Indiane, Forcat Ajrore Mbretërore Australiane dhe Forcat Ajrore Mbretërore të Britanisë së Madhe. Vazhdon bashkëpunimi me Forcat Ajrore Mbretërore Norvegjeze, Forcat Ajrore të Zelandës së Re dhe me Marinën e Republikës së Koresë. Paraardhësi i tij, “Lockheed P-3 Orion”, ka qenë në përdorim që nga viti 1962, së bashku me “Boeing B-52 Stratofortress”, “Boeing KC-135 Stratotanker”, “Lockheed C-130 Hercules” dhe “Lockheed U-2”. Këto avionë përkasin grupit të avionëve me përdorim në Shtetet e Bashkuara për më shumë se 50 vjet. Megjithatë “P-3 Orion” ishte i pajisur me lloj të jashtëzakonshëm të armatimit vijues: AGM-84 Harpoon, AGM-84E SLAM, AGM-84H/K SLAM-ER, AGM-65 Maverick, Zuni Rockets, si dhe lloje të ndryshme të minave detare, predhave dhe bombave, modeli „Boeing P-8 Poseidon“ është tejet i përshtatshëm

dhe një zëvendësim i mire balancuar i tij. Me një ekuipazh deri në 7 anëtarë, një peshë maksimale ngritjeje deri në 85,820 kg dhe një shpejtësi maksimale mbi 900 km / orë, avioni kryen me sukses misione kundër anijeve dhe nëndetëseve, kundër aseteve sipërfaqësore, përdoret për inteligjencë, survejim dhe zbulim, si dhe për misionin e kërkim -shpëtimit. Është i pajisur me një gamë të gjerë armatimi, të përbërë nga silurë dhe raketa kundër

anijeve, dhe mund të integrohet me sukses dhe të veprojë në lidhje me mjete të tjera, siç është mjete ajror pa pilot i „Northrop Grumman“ (Northrop Grumman MQ-4C Triton Maritime Surveillance Unmanned Aerial Vehicle).

Dizajn, pajisshmëri dhe përdorim

Gjatë viteve 1960, “Lockheed P-3 Orion” u përdor në kuadër të Marinës

Amerikane. Njëzet vjet më vonë, studimet filluan të zëvendësojnë "P-3 Orion", diapazoni dhe qëndrueshmëria e të cilit u zvogëluan duke rritur peshën dhe kufizimet e përdorimit të tij për shkak të reduktimit së materialit ndërtimor. Kjo është arsyeja pse specifikimi kërkonte një avion të ri me kosto të reduktuar të funksionimit dhe me kostot e mbështetjes logjistike.

Parimisht kompania „Lockheed Martin“ gjatë vitit 1989 mori një kontratë për zhvillimin e avionëve R-7, por projekti u anulua vitin e ardhshëm. Oferta e dytë u shfaq në vitin 2000 nga disa kompani: „Lockheed Martin“ paraqiti ofertën me „Orion 21“ (versioni i ri dhe i përmirësuar i R-3). Propozimi i „Boeing“ u bazua në „737-800“ dhe „BAE Systems“ ofroi një version të ndërtuar rishtas të „Nimrod MRA4“, një aeroplan patrullimi detar britanik me motor me vemje. Me rastin e ofertës në vitin 2004 kompania „Boeing“ është përzgjedhur për kapitalizimin e projektit. Si prodhues paraqiten edhe shumë emra të kompanive të njohura si për shembull: Raytheon, Northrop Grumman, Spirit AeroSystems, GE Aviation Systems, Marshall Aerospace and Defence Group, BAE Systems e të tjera, ndërsa vlera e projektit pritet të arrijë më së paku 15 miliardë dollar. Më 30 mars 2005, atij iu dha përcaktimi „R-8A“, i cili aktualisht është në përdorim operacional. Fluturimi dhe testet e para u zhvilluan gjatë vitit 2009 dhe në vitin 2010. Kërkoreshin teste shtesë për të garantuar 25 vjet jetë shërbimi (pa reduktime strukturore të materialit, për të kapërcyer defektet dhe për të kryer misionin parësor). Më 1 korrik 2013, një test fillestar operacional dhe raport vlerësimi zbuloi se „P-8A Poseidon“ ishte "efikas në funksionim, i përshtatshëm për funksionimin dhe i gatshëm për vendosje në flotën ekzistuese". Për të ndërkombëtarizuar projektin për mbështetje më të madhe financiare, Departamenti Amerikan i Mbrojtjes donte të ndiqte modelin e programit për "R -8 Poseidon", i ngjashëm me programin "Joint Strike Fighter - JSF", me bashkëpunim ndërkombëtar dhe me përfitues të mundshëm.

Avioni përmban një trup të avionit të përforcuar për operacione në lartësi të ulëta dhe krahë të modifikuar që ofrojnë një fluturim më të rehatshëm dhe të këndshëm në distanca të gjata, duke e ekspozuar ekuipazhin në pak turbulencia. Kjo forcon dhe mundëson përqendrim më të mirë të ekuipazhit që synon realizimin e misioneve. I pajisur me radarin më të avancuar (Raytheon APY-10 Multi-Mission Surface Search Radar), ekziston një sistem përmes të cilit të dhëna të

Modeli „Boeing P-8 Poseidon“ është avion detar për më shumë misione, ndërsa para se gjithash është fluturake patrulluese detare, e dizajnuar dhe e prodhuar për forcat detare të Shteteve të Bashkuara

ndryshme nga sensorët kombinohen me softuer për shkrirjen e të dhënave dhe përcjelljen e synimeve, si dhe pajisje të tjera të tilla si: Acoustic Sensor System, Passive and Multi-Static Sonobuoys, Electro-Optical/IR Turret, Electronic Support Measures System dhe Digital Magnetic Anomaly Detector. Sistemi High Altitude Anti-Submarine Warfare Weapon Capability (HAAWC) lejon që fluturakja të punojë nga një lartësi më të madhe mbidetare gjatë kohës së operacioneve kundër nëndetëseve, gjithnjë duke shmangur zbulimin nga ana e nëndetëseve kundërshtarë. Për krahasim, paraardhësi i tij, „R-3 Orion“, duhej të zbriste në një lartësi prej rreth 30 metrash për të lëshuar torpedo në objektiva, duke u ekspozuar ndaj mbrojtjes ajrore të armikut me lartësi të ulët. Shtesa për luftë ajrore dhe anti-nëndetëse në lartësi të madhe lejon vendosjen dhe aktivizimin e armëve nga një lartësi prej mbi 9,000 metrash. „R-8 Poseidon“, i projektuar për misione në lartësi të ulëta, tashmë ka

provuar aftësinë e tij për të mbështetur operacionet humanitare dhe misionet e kërkimit dhe shpëtimit. Ndjekja dhe shënjestrimi i objektivave arrihet nga disa pozicione të vendosura në trup. Për shkak të fluturimeve të gjata, ekziston mundësia për karburant ajror, si dhe gjashtë tanke shtesë.

Vendosja dhe përdorimi fillestar i avionit filloi më 29 nëntor të vitit 2013, kur gjashtë avionë dhe 12 ekuipazhe ajrore të skuadriljes lanë bazën e tyre në Florida, duke u nisur për në bazën e Forcave Ajrore Okinawa në Japoni. Dislokimi erdhi menjëherë pas rritjes së tensioneve në Detin e Kinës Lindore. Takimet e afërta të gjahëtarit kinez "Shenyang J-1" 1 u zhvilluan më 19 gusht të vitit 2014 në një distancë prej 9.1 metrash nga avioni "R-8A Poseidon", ndërsa avionët patrullonin në Detin e Kinës Jugore. Në nëntor të vitit 2016, një gjahëtar rus "Su-30" përgjoi këtë aeroplan që vepronte mbi Detin e Zi në një distancë prej vetëm 1.5 metrash.

Dragan Pavloski

„Volat MZKT-490100“

Automjeti i lehtë blindues i armatës bjelloruse

Automjeti "Volat MZKT-490100" mund të konfigurohet për të përmbushur kërkesat për kryerjen e roleve të ndryshme si automjete luftarake, zbulim, komandim dhe kontroll, transportues personeli të blinduar, patrullë, automjete mjekësore dhe automjete mbështetëse logjistike (kargo). Automjeti "Volat MZKT-490100" ofron lëvizshmëri të lartë dhe performancë superiore jashtë rrugës. Prototipi i parë i automjetit të blinduar "MZKT-490100" u ndërtua në dhjetor të vitit 2015 dhe u prezantua në ekspozitën ndërkombëtare të mbrojtjes dhe sigurisë "Eurosator 2016", të mbajtur në Paris, Francë. Automjeti bazë kaloi një seri testesh paraprake të kryera nga Ministria e Mbrojtjes së Bjellorusisë në prill të vitit 2015, ndërsa testet për variante të tjera u kryen në fund të të njëjtit vit.

Automjeti i blinduar i lehtë «Volat MZKT -490100» është projektuar dhe ndërtuar nga «Volat» (OJSC Minsk Wheeled Tractor Factory - Minski Sawod Koljosnych Tjagachei) për të mbështetur misionet e Forcave të Armatosura të Republikës së Bjellorusisë. Fjala bjelloruse «volat» do të thotë gjigant ose titan

Dizajni dhe karakteristikat e automjetit të lehtë blinduar „Volat“

Automjeti i blinduar i lehtë me rrota "Volat MZKT-490100" bazohet në një shasi me rrota 4x4, me një gjatësi prej 6.4 m, një gjerësi prej 3.3 metra, përfshin një dizajn në formën e shkronjës "V" dhe është bërë me cilësi të lartë çeliku. Ka një peshë bruto prej 11,000 kg dhe një ngarkesë prej 1,500 kg. Mund të strehojë dy anëtarë të ekuipazhit dhe ka kapacitet për të transportuar 8 ushtarë të tjerë. Kabina e ekuipazhit ndodhet pranë ndarjes së motorit në pjesën e përparme të automjetit, ndërsa ndarja e trupave është e vendosur në pjesën e prapme. Njësia e ekuipazhit si dhe njësia e pasagjerëve janë të pajisura me dy dyer të veçanta në të dy anët, me dritare xhami antiplumb.

Një derë e madhe me dy dritare sigurohet në pjesën e pasme të automjetit për t'i lejuar ushtarët të lëvizin shpejt. Nën dritaret ka hapje / porte për të shtënat me armë personale, të gjitha në mënyrë që të lejohen ushtarët të rrisin fuqinë e zjarrit.

Automjeti përmban një sistem informacioni dhe kontrolli për monitorimin e përbërësve dhe sistemeve të integruara në kohë reale. Pajisjet e instaluar në automjet përfshijnë sistemet e komunikimit, sistemin e ajrit të kondicionuar, sistemin e ftohjes së motorit, ngrohjen dhe ventilimin.

Armatimi dhe kontrolli i zjarrit

"JSC SRPC Shershen-M, ATGM" mund të montohet në çatinë e automjetit me raketa uji anti-tankse që do të ishin në gjendje të kapërcejnë edhe automjetet e blinduara moderne, instalimet ushtarake, si dhe objektivat në lartësi të ulëta deri në 8 km. Sistemi i shënjestimit të armëve ka dy kanale shikimi (fushë e ngushtë e shikimit dhe fushë e gjerë e shikimit), një distancues lazer dhe një sistem të pavarur të stabilizimit të shikimit. Mund të drejtohet nga një ekuipazh dy anëtarësh dhe të përdor katër raketa të ndryshme me kalibër 107 mm, 130 mm dhe 152 mm. Automjeti mund të pajiset edhe me një sistem vëzhgimi të kontrolluar nga distanca dhe një kompleks zjarri "Adunok" për mbrojtje të blinduar të lehtë. Në mënyrë opsionale, mund të instalohet "Groza-S", një stacion elektronik i luftimit për mjetet ajrore pa pilot, i krijuar për të zbuluar, monitoruar dhe përgjuar mjetet ajrore pa pilot (UAVs).

SPECIFIKIMET DHE KARAKTERISTIKAT E PËRGJITHSHME:	
AUTOMJETI	Volat MZKT-490100
PLATFORMA	shasi e lartë lëvizëse 4x4
GJATËSIA	6,4 metra
GJERËSIA	2,55 metra
LARTËSIA	2,66 metra
PESHA	11 ton
EKUIPAZHI	2+8 ushtarë
AUTONOMIA E VARGUT	1000 km
SHPEJTËSIA MAKSIMALE NË RRUGË	120 km/h
MOTORI	4x4
BLINDUESI	çelik i blinduar
ARMATIMI	mitraloz të kalibrave të llojllojshëm, opsional dhe ATGM
MOTORI	YaMZ-53452 Diesel engine (4.4 liters, 215 hp)
MARSHI	AAZ-4334 nga kamionët ZIL
RROTAT	Madhësia e rrotave - 14.00R20, model Bel-248, Central Pressure Regulation (RUÑ FLAT insert optional)
FRENAT	Pneumatic, dual circuit, with ABS

Automjeti përmban një sistem informacioni dhe kontrolli për monitorimin e përbërësve dhe sistemeve të integruara në kohë reale. Pajisjet e instaluar në automjet përfshijnë sistemet e komunikimit, sistemin e ajrit të kondicionuar, sistemin e ftohjes së motorit, ngrohjen dhe ventilimin

Shkathësi për vetëmbrojtje

Trupi blindues në formën e shkronjës V të automjeti "Volat MZKT-490100" ofron mbrojtje të nivelit Br 4 nga standardi bjellorus GOST R 509 63-96 që është e barabartë me STANAG 4569 Niveli 2. Automjeti taktik ofron edhe nivel të lartë të mbrojtjes për ekuipazhin dhe për pasagjerët nga shpërthimet e minave dhe nga mjetet e improvizuara shpërthyes. Dritaret e qelqit rezistente ndaj plumbave dhe ulëset që e reduktojnë shpërthimin, rritin nivelin e sigurisë së ekuipazhit dhe të pasagjerëve

Motori ndërveprimi dhe performancat e "MZKT 490 100"

Automjeti i blinduar i lehtë MZKT-490100 lëvizë nga një motor me naftë 4.4 litra, me katër cilindra turbocharged YaMZ-53452, i zhvilluar nga fabrika e motorëve "Jaroslav". Motori jep 215 kf në 2.600 rpm, duke lejuar që automjeti të arrijë shpejtësi deri në 120 km/orë. Njësia e vozitjes ka një transmetim automatik hidromekanik MZKT-2361 me gjashtë ingranazhe përpara dhe një mbrapa. Pezullimi i pavarur spiral i integruar në rrota për të përmirësuar manovrimin në kushte të vështira të rrugës.

Automjeti është i pajisur me rrota të llojit 14,00R20, si dhe me frena urgjente dhe primare të rrotave me rrotullim të dyfishtë me ABS (anti-lock braking system), i cili siguron kontroll të jashtëzakonshëm gjatë udhëtimit në terren të papërshtatshëm.

I pajisur me dy rezervuarë karburanti me nga 130 litra, automjeti mund të arrijë një distancë lundrimi prej 1.000 km, ndërsa në mënyrë opsionale mund të inkorporohet ran flat-inserti, gjegjësisht mbajtës i rrotave të profilimit të gjerë, të cilat mundësojnë lëvizjen e automjetit kur rrotat janë të shfryra, gjegjësisht nuk funksionojnë, kun ë mënyrë plotësuese rriten performancat e lëvizjes në rrugë dhe jashtë saj.

Variantet e automjetit „MZKT-490100“

Platforma e përbashkët e automjeteve mund të përdoret edhe për konstruktimin e një numri të madh të varianteve duke përfshirë edhe:

- Automjetet komanduese;
- Automjetet zbuluese;
- Automjetet e Policisë Ushtarake
- Automjetet për evakuim mjekësor;
- Automjetet për përkrahje logjistike (kargo);
- Automjetet për demontimin e minave.

Automjeti mund të pajiset me një sistem vëzhgimi të kontrolluar nga distanca dhe një kompleks zjarri "Adunok" për mbrojtje të blinduar të lehtë. "Groza-S", një stacion elektronik dronësh për zbulimin, monitorimin dhe përgjimin e mjeteve ajrore pa pilot (UAV), gjithashtu mund të instalohet sipas dëshirës

Automjetet „Volat MZKT-490100“, edhe pse e kanë prejardhjen dhe prodhohen në një vend të Europës Lindore, ish anëtar i Paktit të Varshavës dhe vend i cili për një kohë të gjatë është nën bllokim ekonomik nga vendet euro perëndimore dhe nga vendet anëtare të NATO-s, megjithatë posedojnë një numër të madh të karakteristikave të cilat i posedojnë të gjitha automjetet e reja të lehta të blinduara të gjeneratave të fundit. Për shkak të qasjes së

Bjellorusisë, si dhe për shkak të klasifikimit, nuk janë të njohura një pjesë e karakteristikave taktiko-teknike të këtyre automjeteve. Gjithashtu, nuk dihet edhe numri i automjeteve të prodhuara dhe i modifikimeve, por është i njohur fakti se janë të dedikuara për forcat e armatosura të Bjellorusisë.

Idriz Idrizovski

Obusi 105 mm „BORAN“

Parimisht obusi „BORAN“ është zhvilluar për t'i përmbusur pritshmëritë e kërkesave operative të njësisve të këmbësorisë dhe të forcave speciale (komandove) për realizimin e operacioneve speciale. Gjatë këtyre operacioneve pajisjet artilerike për mbështetje të zjarrit, duhet të transportohen përmes rrugës ajrore me helikopterë. Obusi „BORAN“, me sistemin e tij bashkëkohorë të kontrollit të zjarrit, ka mundësi për pozicionim të shpejt dhe të jetë i gatshëm për veprim për një kohë shumë të shkurtër. Ky obus është tërësisht i integruar në sistemin për mbështetjen e zjarrit të armatës turke. Ka aftësi për tu integruar edhe në kuadër të sistemeve për kontrollin e zjarrit edhe të armatave tjera. Obusi „BORAN“ është i përshtatshëm edhe për përdorim në kuadër të operacioneve në vise malore. Duke pasur parasysh faktin që sfidat bashkëkohore për angazhimin e artilerisë kërkojnë përdorimin e pajisjeve të lehta, efikase dhe ndërvepruese, obusi „BORAN“ është tërësisht i pranueshëm për të gjitha kërkesat. Lehtësisht mund të tërhiqet edhe nga ana e automjeteve të lehta taktike me rrota dhe të transportohet nga variantet e ndryshme të helikopterëve. Si datë zyrtare për fillimin e projektit „BORAN“ mund të merret 5 nëntori i vitit 2009, kur edhe zyrtarisht është nënshkruar marrëveshja ndërmjet përfaqësuesve të armatës turke dhe korporatës MKEK (Makina ve Kimya Endustrisi Kurumu). Parimisht, obusi „BORAN“ është e dedikuar për pajisshmërinë e forcave të armatosura turke, por nuk duhet anashkaluar edhe fakti që ky obus bashkëkohor ofron edhe shumë mundësi për eksport në tregjet e huaja. Në përgjithësi, pajisja dhe mbyllëset mekanike që prodhon MKEK, ndërsa sistemin për kontrollin e zjarrit e prodhon kompania „Aselsan“. Obusi „BORAN“ me ekuipazhin e tij 5 anëtarësh mund të përgatitet për të vepruar për 60 sekonda. Sa i përket sistemit të kontrollit të zjarrit, përpos përgatitjes për zjarr dhe menaxhimin me zjarret, i njëjti përmbushet edhe me radar që e matë shpejtësinë fillestare të gypit si dhe sistemin inercial të navigacionit.

Sllavço Kuzmanovski

Obusi 105 mm „BORAN“ është i prodhimit turk. „BORAN“ është obus tërheqës i cili përpos me mbyllëset mekanike, është i pajisur edhe me një sistem bashkëkohor për kontrollin e zjarrit

KARAKTERISTIKAT TAKTIKO-TEKNIKE TË HA X-105 mm „BORAN“

KALIBRI I GYPIT	105 mm
MËNYRA E MBUSHJES	Me dorë
VARGU	17 km
PESHA	1720 kg
EKUIPAZHI	5 anëtarë
FUSHA HORIZONTALE E VEPRIMIT	16 gradë
FUSHA VERTIKALE E VEPRIMIT	nga -3 gradë deri në +70 gradë
REGJIMI I QITJES	6 predha për 1 minutë

Kur dëgjohet fjala «Tokarev», asociacioni i parë është arma «TT». Sidoqoftë, Fyodor Vasilevich Tokarev, një nga projektuesit më të famshëm të armëve sovjetike, është gjithashtu shpikësi i pushkës gjysmë automatike SVT-40, e cila mund të thuhet se ishte një armë që ishte e shkëlqyer në duart e ekspertëve. Pushka SVT-40 është përpjekja e parë për një pushkë masive gjysmë automatike dhe një pjesë të harruar kryesisht e armëve sovjetike

„SVT-40” – pushka gjysmë automatike sovjetike

Pushka gjysmë-automatike "SVT-40" (në rusisht: Самозарядная Винтовка Tokareva, modeli 1940), është veper e projektuesit rus të armëve Fyodor Vasilevich Tokarev. Tokarev ka menduar për një kohë të gjatë për përfitimet e një pushkë gjysmë automatike. Në fakt, në vitin 1910 ai propozoi shndërrimin e pushkës Mosin-Nagant të vitit 1891 në një version gjysmë-automatik, por kjo kurrë nuk përparoi përtej fazës së prototipit. Në

vitin 1927 ai projekttoi një prototip të një mitralozit, por në vitet e '30-ta e ktheu vëmendjen e tij në një platformë të pushkës gjysmë-automatike. Ky model i parë hyri në përdorim në vitin 1938 si SVT-38, duke përdorur të njëjtin plumb 7.62x54mmR si pushka Mosin-Nagant. Bashkimi Sovjetik dhe Stalini në vitet e '30-ta donin të fusnin pushkë gjysmë automatike ose plotësisht automatike në Ushtrinë e Kuqe. Sidoqoftë, plani dështoi për shkak të dy problemeve: i pari ishte pushtimi masiv nazist, dhe i

dyti ishte fakti se pushka SVT ishte e shtrenjtë për t'u prodhuar dhe kërkonte më shumë trajnime për mirëmbajtje dhe trajtim. Në vitin 1938, Stalini zgjodhi personalisht modelin e projektuesit sovjetik të armëve të vogla Fyodor Tokarev, i njohur mirë për pistoletën e tij ikonike TT-33. Pushka Tokarev "SVT-38" përdori gazrat e barutit për veprim, kështu që pasi qëlloi plumbin me një kalibër 7.62x54mmR, gazrat e barutit shtynë pistonin e vendosur mbi fuçi me goditje të shkurtra për të futur përsëri një plumb të ri në tytë. Kjo pushkë e re u përdor në Luftën e Dimrit me Finlandën (1939-40). Sidoqoftë, rezultatet nuk ishin të mira dhe reagimet nga trupat ishin shumë negative. Ushtarët theksuan se pushka ishte shumë e gjatë dhe shumë e rëndë për mirëmbajtje të lehtë. Më e keqja nga të gjitha, ajo kishte një kornizë të lëvizshme plumbash që binte në kohën e gabuar. Një shqetësim tjetër për ushtarët ishte paafëtesia e SVT-38 për të trajtuar municion që tentonte të gërryhej lehtë. Kjo do të thoshte se pushka kishte nevojë për pastrim të shpeshtë, diçka që nuk duhet bërë me pushkët Mosin-Nagant. Sidoqoftë, SVT-38 mori nota të dobëta pasi u testua në Luftën e Dimrit. Prodhimi i SVT-38 u ndërpre në vitin 1940 me vetëm 150,000 njësi të prodhuara. Dështimi i dukshëm e

detyroi Tokarev të ridizajonte pushkën dhe tani u etiketua "SVT-40". Ishte më e lehtë dhe më e rëndësishmja, më e thjeshtë për tu prodhuar.

Pushka filloi prodhimin në vjeshtën e vitit 1940. Bashkimi Sovjetik planifikoi të zëvendësonte pushkët e vjetra Mosin-Nagant me SVT-40. Në letër, një e treta e të gjithë pushkëve duhej të ishin të këtij modeli. Por operacioni Barbarossa, pushtimi gjerman i Rusisë, u zgjerua tej mase. Qindra mijëra pushkë u kapën në javët e para të luftës dhe Mosin Nagant u rihap. Ishte shumë më e lehtë për t'u prodhuar dhe kërkonte më pak trajnim për t'u përdorur. Deri në fund të vitit 1941, tanket gjermane ishin vetëm disa kilometra nga uzina e Tullës, kështu që prodhimi atje duhej të ndalej. Trupat gjermane kapën një numër të konsiderueshëm pushkësh SVT që ishin aq të çmuara sa që Wehrmacht zhvilloi një manual për përdorimin e tyre dhe në bazë të tij zhvilloi pushkën e tyre gjysmë automatike, Gever 43. Përballë një mungese të armëve të vogla për të pajisur ushtrinë e tij në rritje, Bashkimi Sovjetik u përqëndrua në atë që mund të prodhohej në masë dhe në sasi të mëdha. Pushkët SVT kushtojnë më shumë se mitralozit i lehtë i "Degtyarov DP-28", dhe dhjetë herë më shumë se pushkët që repetoheshin. Më keq, ndryshe nga shumë armë sovjetike, SVT ishte relativisht e komplikuar për t'u çmontuar dhe mirëmbajtur. Në të njëjtën kohë, u vu re vlera e mitralozit PPS-41. Ai siguroi fuqinë e nevojshme të zjarrit në luftime të afërta. Kjo, së bashku me lehtësinë e prodhimit të tyre, u ka dhënë përparësi makinave shitëse dhe përsëritëse. Më pas, prodhimi i pushkëve gjysmë-automatike u ngadalësua. Në vitin 1941, u prodhuan pak më shumë se një milion SVT-40. Numri i pushkëve të prodhuara zvogëlohej çdo vit ndërsa lufta vazhdonte. Në vend që të miratonin një pushkë gjysmë automatike më të avancuar dhe efektive, sovjetikët vazhduan të përqëndroheshin në prova. Prandaj, pushka Mosin-Nagant 1891 dhe arma automatike PPS-41 u prodhuan në masë, ndërsa vetëm dy fabrika prodhuan SVT. Megjithatë mitralozët ishin joefektivë mbi 150 deri në 200 metra, ishte më e lehtë për rekrutët të stërviteshin shpejt në luftime të ngushta për të sulmuar armikun me zjarr automatik. Bashkimi Sovjetik ende arriti të prodhojë rreth 1.7 milion pushkë gjysmë-automatike deri në përfundimin e prodhimit në vitin 1945, dhe pushkët SVT tregohen

Snajperistët sovjetikë, si legjenda Lyudmila Pavlichenko, përdorën SVT-40 me sukses të madh. Ajo u quajt «Zonja Vdekje» dhe u vlerësua për vrasjen e 309 ushtarëve të Boshtit para se të plagosej rëndë nga zjarri i mortajave gjatë rrethimit të Sevastopolit

në fotografi të shumta nga lufta në Frontin Lindor. Për më tepër, 52,000 pushkë snajperi SVT u bënë me tuba të cilësisë më të lartë dhe një binarë montimi të optikës me zmadhim 3.5 ose 6x. Aftësia gjysmë-automatike e SVT lejoi që snajperit të qëndrojnë i fokusuar në objektin pas gjuajtjes, në vend që të provonte armën për ta ngarkuar atë. Kjo i lejoi armës një goditje të dytë të shpejtë, duke kompensuar pasaktësinë e mundshme të goditjes së parë. Sidoqoftë, prodhimi i variantit të snajperit u ndërpre në vitin 1942. U prodhuan gjithashtu disa variante shtesë të SVT, duke përfshirë pushkët automatike AVT-40, të cilat u treguan të vështira për t'u kontrolluar dhe të prirura për të shpërthyer kur të qëllonin

me breshëri, kështu që prodhimi u ndal shpejt. Gjithashtu kishte një variant të shkurtuar, karabina SKT. Armët u janë dhënë kryesisht nënoficerëve dhe personelit të njësisë të caktuara elitare. Ndoshta gjëja më e madhe në lidhje me SVT-40 ishte se arma përdori të njëjtin municion si repetuesi Mosin-Nagant. Ky municion u përdor gjithashtu në mitralozin e lehtë "Degtyarov DP-28". Pushka SVT-40 ishte ende larg përsosmërisë, kishte disa të meta në dizajn, të tilla si një rregullator gazi tepër i komplikuar me shumë rregullime për ushtarin mesatar ose një pranverë problematike kthimi. Sidoqoftë, ai ofroi përfitime të konsiderueshme për ata nënoficerë që patën fatin të pajiseshin me SVT-40. Ofroi shumë më tepër fuqi

zjarri individuale dhe për këtë arsye u preferua nga njerëz të trajnuar / arsimuar, të arsimuar teknikisht, siç janë marinsat dhe snajperistët. Një nga përdoruesit më besnikë të SVT-40 ishte këmbësoria e marinës dhe marinës. Ata ishin të armatosur ashtu si njësitë e ushtrisë, kështu që falë shërbimit të anijeve luftarake dhe bazave detare në bregdet, marinsat dhe marinarët kishin një nivel më të lartë trajnimi sesa këmbësoria e Forcave Tokësore. randaj, pushkët teknikisht më të sofistikuara SVT-40 në duart e tyre shërbyen shumë më gjatë se ato në ushtrinë tokësore dhe kaluan nëpër të gjitha luftimet e ashpra në bregdetin e Detit të Zi. Për këto arsye, SVT-40 mbeti një markë tregtare e Marinës Sovjetike. "SVT-40" qëndroi në marinën për kohën më të gjatë, ato shpesh mund të gjendeshin në anije gjatë viteve tetëdhjetë të shekullit të kaluar. Pushka SVT-40 ishte gjithashtu e preferuara e anëtarëve të grupeve të veçanta të NKVD dhe GRU që vepronin në sfondin gjerman. Ata ishin të kënaqur me të për shkak të mundësisë për të arritur densitet të lartë zjarri, dhe me mirëmbajtje dhe përdorim të rregullt në pyje, një mjedis relativisht më i pastër se llogoret, kishte më pak vonesa për shkak të papastërtisë. Ekzistojnë disa përbërës themelorë në ndërtimin e pushkës: një tub fuçi, një sistem huadhënie me gaz, një montim ndalues, pamje, një prapanicë druri me një prapanicë dhe një tytë të lartë të tytës dhe një kornizë plumbi. Tubi ka një frenë gazi me gyp anësore. Në fillim kishte 12 çarje të ngushta, të quajtura gjerësisht "gushë", gjashtë në të majtë dhe të djathtë, të trashëguara nga SVT-38, dhe pushkët e prodhuara që nga viti 1942 kishin katër çarje të gjera, një në secilën në të majtë dhe një në të djathtë. Puna e automatizimit bazohet në huazimin e gazeve të barutit nga tubi, me një dhomë gazi dhe një lidhje cilindrike për një piston gazi dhe një më të shkurtër se pistonin e gazit, duke e bërë Tokarev një nga konstruktorët e parë që përdori një sistem të tillë huadhënie gazi, e cila u përdor më vonë në shumë konstruksione armësh në të gjithë botën. Gazrat e barutit futen në një dhomë gazi përmes një hapjeje me diametër 2.8 mm në anën e sipërme të tubit, dhe në dhomën e gazit ekziston një rregullator gazi i bërë në formën e një cilindri të dyfishtë i cili ka pesë hapje tërthore me një

diametër prej 1.1, 1.2, 1.3, 1.5 dhe 1.7mm. Një nga procedurat për të cilat u ankua nga ushtarët nuk ishte aspak një rregullim i thjeshtë i rregullatorit të gazit, veçanërisht nëse duhej të bëhej në kushte fushore nën zjarr. Kur rregulloni rregullatorin e gazit, pas disa hapave të nevojshëm, cilindri u soll në pozicionin e kërkuar me ndihmën e një çelësi special nga aksesorët e pushkës dhe më në fund u fiksua. U vu re se pozicioni i rregullatorit të gazit ndikoi në trajektoren e grurit - sa më e vogël të ishte hapja, aq më shumë shtrohej pista. Në përgjithësi, i gjithë sistemi rregullator i gazit kërkonte vëmendje të vazhdueshme, ashtu si të gjitha armët, duke kërkuar një mbajtës të trajnuar. Pistoni i gazit, në hapjen e të cilit një lidhje cilindrike është futur plotësisht prapa dhomës së gazit, transmeton impulsin tek shtypësi i pranverës dhe atë tek mbajtësi i mbylljes, i cili shtyhet prapa me 36 mm, dhe pas mbylljes së mbylljes, inercia shkon në pozicionin e pas dhe në të njëjtën kohë e tërheq atë dhe hedh mëngën e zbrazët nga kushineta. Mungesa e një lidhjeje fikse midis pistonit të gazit dhe mbajtësit të

grilave dhe arkës së hapur në krye u kushtëzua nga kërkesat e konkurrencës që pushka të ngarkohej me kornizat standarde me pesë plumba që ishin përdorur për gati gjysmë shekulli në përsëritësit Mosin-Nagant M-91. / 30 ". Asambleja e mbylljes përbëhet nga një kllapa dhe një trup mbyllës. Leva përsëritëse është në anën e djathtë të mbajtësit të fiksuesit. Kllapa, trupi i mbylljes dhe pjesa mbyllëse në kuti ishin konstruktuar nga kromi kromi-kobalt-molibden, rezistent ndaj streseve të larta termike dhe mekanike. Trupi i fiksuesit është i pajisur me një kunj goditjeje dhe një tërheqje dhe pjesa e përparme e hapësirës së kthimit me dy pjesë me udhëzues hyn në kushinetën e mbajtësit të fiksuesit. Me pjesën e pasme, udhëzuesi i hapësirës kthyes hyn në kushinetën në pjesën e pasme të kutisë së pushkës. Kutia e pushkës ka një kuti gëzhojash të zbrazët dhe një tapë në qepen, e cila ka funksionin e mbajtjes së tapës në pozicionin e pasmë pas zbrazjes së kornizës së municionit. Mekanizmi i këmbëzës është i integruar në një montim që është fiksuar në pjesën e poshtme të

Të dhënat teknike të „SVT-40“

LLOJI	gjysëm automatike
KALIBRI	7,62x54mmR
MASA E KOKRRËS	9,7 g
MASA ME BAJONETË PA PLUMBA	4,3 kg
MASA PA BAJONETË DHE PLUMBA	3,85 kg
MASA E KORNIZËS SË ZBRAZËT TË MUNICIONIT	0,28 kg
GJATËSIA E PUSHKËS ME BAJONETË	1,465 mm
GJATËSIA E PUSHKËS PA BAJONETË	1,226 mm
GJATËSIA E TUBIT	630 mm
GJATËSIA PJESËS SË TUBIT ME VEMJE	555 mm
VEMJET NË TUBE	katër, në anën e djathtë
HAPI I VEMJEVE	240 mm
SHPEJTËSIA FILLESTARE E KOKRRËS	860 m/s
GJATËSIA E VIJËS SË SHËNJESTRËS	409 mm
DISTANCA E SHËNJESTRËS	1,500 m
KAPACITETI I KORNIZËS SË MUNICIONIT	10 plumba
SHPEJTËSIA PRAKTIKE E ZJARRIT	25 plumba për minutë

kutisë. Pushka është e ngarkuar me një kornizë të ndashme për dhjetë plumba të vendosur në dy rreshta. Në mënyrë që pushka të ngarkohet me kornizat standarde me pesë plumba nga repertori "Mosin-Nagant", në pjesën e përparme të kapakut të kutisë ka një vemje për vendosjen e kornizës në pozicionin për shtypjen e plumbave në kornizë.

Rreth 1,700,000 pushkë gjysëm-automatike u prodhuan gjatë luftës në BRSS. Arsyeja për zvogëlimin dhe ndalimin e prodhimit të "SVT-40" nuk është në ndërtimin e papërfunduar. Mund të thuhet se SVT-40 ra viktimë e nevojës për të kompensuar sasinë e madhe të armatimit të këmbësorisë të humbur gjatë muajve të parë të luftës në një kohë jashtëzakonisht të shkurtër. Ishte e nevojshme jo vetëm për të mbushur mungesën e armëve, por edhe për të formuar dhe armatosur ushtrinë sa më shpejt të jetë e mundur. Kthimi i repertorit Mosin-Nagant, prodhimi i të cilit ishte optimizuar prej kohësh, dhe i cili ishte më i thjeshtë dhe me më pak pjesë, dhe dy herë e gjysmë më i lirë se SVT-40, nuk la zgjedhje për udhëheqjen sovjetike. Si konfirmim i kësaj flasin të dhëna të mjaftueshme nga viti 1942 i vështirë, ndërsa vëllimi mujor i prodhimit arriti në 50,000 "SVT-40". Në të njëjtën kohë, u prodhuan shtatë herë më shumë repetues "Mosin" në muaj, domethënë rreth 350.00 copë. Ushtria e Kuqe e riformuar duhej të riarmatosej me diçka në kohën më të shkurtër të mundshme, dhe ajo gjë nuk ishte "SVT-40Z", por repetuesi i thjeshtë "Mosin-Nagant M91 / 30". Edhe pse nuk u bë një pushkë masive, SVT-40 u përdor deri në fund të luftës dhe u përdor nga ata për të cilët ishte menduar: snajperistë, diversantë, skautistë, marinarë dhe kushdo që mund ta kuptonte ndërtimin e saj, ta mirëmbante atë siç duhet dhe ruaj atë duke e përdorur në mënyrën më të mirë. Ajo është një pushkë për njohësit dhe punon në mënyrë të përsosur kur është e pastër dhe e lyster me një lyster të përshtatshme. Në duar të tilla, është një armë e shkëlqyer e sulmit, e aftë të sigurojë densitet të lartë zjarri, efektive për veprime të forta snajperi në pjesën e përparme dhe e aftë të godasë caqe në distanca më të mëdha se pushkët standarde.

Aleksandar Stojčevski

Muzeu tankist në Dorset

Muzeu tankist në kampin Bovinton në Dorset është një nga muzetë madhështorë kushtuar automjeteve të blinduara dhe zhvillimit të tyre. Me mbi 300 automjete nga 26 vende, është koleksioni më i madh i tankeve në botë dhe i treti sipas koleksionit të automjeteve të blinduara në botë. Shembulli i vetëm i mbetur i "Tiger I" gjendet në këtë muze. "Tiger I" (Tiger 131) me numrin e shasisë 250122, i cili është ekspozuar në muze, u kap nga forcat e Mbretërisë së Bashkuar në prill të vitit 1943 në Tunizi. Pasi u riparua me pjesë të tankeve të tjerë të dëmtuar, u transportua në Mbretërinë e Bashkuar për testim. Rezervuari është pjesë e ekspozitës muzeale nga shtatori i vitit 1951 dhe u përdor në filmin "Fury" në vitin 2014 dhe një gjë e rrallë interesante është se kjo është hera e parë që një mostër e vërtetë e këtij rezervuari u përdor për një film. Muzeu i tankist u hap në vitin 1947, por

Muzetë janë vende ku vizitori mund të kthehet në histori dhe përmes ekspozitave të shohë disa nga ngjarjet që kanë ndodhur në të kaluarën. Përderisa muzetë tregojnë vuajtjet dhe anët negative të luftës, ato gjithashtu demonstrojnë përparim dhe evolucion teknologjik. Kur bëhet fjalë për automjetet e blinduara dhe tanket në të gjithë botën, ka disa muze të tillë që lejojnë një udhëtim të pazakontë në kohë dhe histori

ideja për prodhimin e tij daton që nga viti 1923 kur shkrimtari Kipling, gjatë një vizite në zonën e Bovinton, shikoi tanket e dëmtuara nga Lufta e Parë Botërore. Propozimi për të hapur një muze fillimisht nuk u pranua, por disa nga ato tanke u mbajtën në depo dhe më vonë ato u transferuan dhe u bënë pjesë e muzeut të tankeve të sotëm. Vizita në muze sipas rendit kronologjik fillon me seksionin kushtuar Luftës së Parë Botërore. Në këtë pjesë muzeu tregon historinë e njerëzve që ishin pjesë e ekuipazhit të këtyre tankeve të para

në periudhën nga viti 1916 deri në vitin 1918. Disa nga tankset e ekspozuara kanë një seksion të pjesshëm nga ku mund të shihni orarin dhe kushtet e punës të 8 anëtarëve të parë të ekuipazheve të tankeve. Shfaqja e përhershme në këtë sallë përbëhet nga tankset Mark I, Mark IV, Mark VIII si dhe tanksi Mark V, i cili është një nga tankset e pakta të Luftës së Parë Botërore që janë ende funksional. Një fakt interesant është se i njëjti tanks që u ekspozua mori pjesë në betejën e Amiens në vitin 1918. Në

pjesën e muzeut kushtuar luftës me kampet e përqëndrimit, janë ekspozuar tre diorama të tankseve me madhësi të vërtetë, të cilat përshkruajnë betejat ku tanksi u përdor për herë të parë. Salla tjetër i kushtohet periudhës midis dy luftërave botërore dhe rëndësisë së tankseve në periudhën e pasluftës. Në këtë pjesë janë ekspozuar versionet „Vickers A1E1 Independent“, „Peerless armored car“ etj. Salla më e madhe në muze i kushtohet armaturës së përdorur në Luftën e Dytë Botërore. Ekspozitat e tankseve dhe automjeteve të blinduara nga shumica e vendeve të përfshira në konflikt janë të ekspozuara në këtë pjesë të muzeut. Tankset e ekspozuara janë: Panzer I,III,IV, Matilda MkI, M4 Sherman, Somua S35, M48 Patton, M13/40 etj. Periudha e mbuluar nga pjesa tjetër quhet "Fushëbetea Afgane" dhe janë të ekspozuara eksponatat që morën pjesë në përballjet luftarake në periudhën e pas Luftës së Dytë Botërore. Mjetet e ekspozuara në këtë sallë janë: Challenger 1, TOG2, Conqueror, si dhe Chieftain, tankse në të cilat mund të futeni dhe ti shikoni. Një pjesë e muzeut kushtuar periudhës së Luftës së Ftohtë përshkruan rritjen e shpejtë dhe të qëndrueshme të teknologjisë për qëllime ushtarake, e pasqyruar në modelet e reja të automjeteve të blinduara dhe tankseve. Në këtë pjesë është ekspozuar rezervuari "Centurion" në të cilin vizitorët mund të hyjnë dhe persona të autorizuar nga muzeu t'u japin përgjigje pyetjeve që u interesojnë vizitorët. Pjesë veçanërisht interesante të muzeut është edhe e ashtuquajtura "fabrika e tankeve" dhe salla "tank story", të cilat shpjegojnë teknologjinë, modelin dhe gjithçka tjetër të nevojshme për të prodhuar automjete të blinduara dhe tankse, si dhe tankset dhe automjetet e blinduara më të rëndësishme gjatë historisë, duke filluar nga viti 1915 deri në ditët e sotme. Seksioni "Tank Story" tregon një shembull të një linje prodhimi për automjetin "Centurion", ndërsa në një seksion tjetër të T-55, etj. Me rreth tridhjetë automjete kryesore, muzeu përshkruan rritjen dhe zhvillimin e tankseve dhe automjeteve të blinduara, si dhe ndikimin e tyre në fushën e betejës. Pjesë e muzeut është qendra e ruajtjes së automjeteve të blinduara në të cilat mbahen eksponatat, por gjithashtu muzeu punon edhe në rregullimin e automjeteve të tjera që janë në dispozicion, por ende nuk janë ekspozuar, e ato janë: M103, AMX 30, SU 100, BMP-1, etj. Vizitorët këtë pjesë të muzeut mund t'a shohin përmes ballkonit i cili është ngritur mbi këtë pjesë dhe mund t'a ndjekin punën e ekipit restaurues të muzeut. Përveç eksponateve të përhershme të ekspozuara në sallat e muzeut, muzeu ofron shumë ngjarje të tjera interesante

interaktive që pasurojnë vizitën në muze. Njëra prej tyre është natyrisht festivali i tankseve i cili është një pikë referimi i këtij muzeu. Ai zgjat katër ditë dhe gjatë festivalit shumë tanske në gjendje pune demonstrojnë aftësitë e tyre drejtuese dhe simulojnë betejat të caktuara nga Lufta e Dytë Botërore. Ndjenja është e jashtëzakonshme sepse mund të shihen nga afër këto përbindësja çeliku. Një aktivitet karakteristik për këtë muze është edhe "Dita e Tigris I", kur tanku me të njëjtin emër mund të shihet në veprim. Një aktivitet tjetër që ngjall interes është mundësia për të hyrë me makinën „M548“. Duke filluar nga viti 2021, programi i muzeut përfshin gjithashtu "Ditën e Fury". Një ditë kushtuar tanksit "Sherman" me theks në modelin M4A2E8, i cili u përdor për të xhiruar filmin "Fury" në vitin 2014. Vizitorët mund ta shohin këtë mostër nga afër. Një herë në vit, njësitë e blinduara në Mbretërinë e Bashkuar demonstrojnë dhe ekspozojnë në mënyrë statike pasuritë

aktualisht në përdorim në këto njësi. Ky aktivitet zhvillohet edhe brenda muzeut të tankeve, pra në arenën e tankseve dhe është mjaft i vizituar. Çmimi i biletave ndryshon në varësi të grupit në fjalë, nëse është për personat mbi 17 vjeç bileta është 17.5 euro, për fëmijët nga 05-16 vjeç 10.5 euro, ndërsa biletat familjare (2 të rritur dhe 2 fëmijë) shkojnë deri në 48 euro. Biletat për ditë dhe ngjarje të veçanta përcaktohen veçmas, në varësi të aktivitetit. Për veteranët e luftës, si dhe për personeli ushtarak aktiv, hyrja është falas. Në kuadër të muzeut funksionon edhe dyqani për suvenirë, libra modele, etj. Orari i punës së muzeut është nga ora 09:00 deri në orën 17:00. Koha e nevojshme për të vizituar të gjitha paviojet e muzeut është nga 4 deri në 5 orë. Vizita e muzeut tankist për dashamirët e tanskeve dhe automjeteve të blinduara me siguri do të jetë një kënaqësi e jashtëzakonshme.

Zilatro Bilazhevski

Lubomir Tavçev

Neimari i palodhur i fluturimeve

Për shkak të rëndësisë së tyre, aeroklubet u financuan plotësisht nga ushtria mbretërore. Nga ana tjetër, ushtria ka pasur gjithmonë një bazë selektive të personelit profesional të aviacionit që mund të bashkohej menjëherë me radhët e saj. Në fillim, ata u afruan si rekrutë, dhe më vonë si pilotë, skautë, lundruer dhe mekanikë avionësh të angazhuar profesionalisht. Ky qëndrim ndaj aeroklubeve është përdorur për dekada në shumë vende të botës. Kështu aeroklubet ekzistojnë si një promovues bazë, dhe si bazë personeli dhe vend grumbullimi për dashamirët e aviacionit, mbështetësit dhe aviatorët e ardhshëm. Gjatë vitit 1923, një aeroklub i tillë u krijua në Shkup. Në këtë drejtim, është e pashmangshme të përmendet emri i Ljubomir Tavçev. Megjithatë ai nuk është pjesëmarrës i drejtpërdrejtë në mburojën ushtarake ajrore të shtetit, Tavçev është një nga themeluesit e Forcave Ajrore të Maqedonisë,

Aeroklubet, që në vitet e para të zhvillimit të aktiviteteve të avionëve, kanë qenë një vend për trajnimin e pilotëve dhe aviatorëve. Në këtë zonë, ato fillimisht u themeluan nga oficerë rezervë-pilotë të forcës ajrore të pandashme të ushtrisë së shtetit të atëhershëm. Në vitet e mëvonshme, popullata më e gjerë gjithashtu kishte qasje në aeroklubet

veçanërisht duke zhvilluar aktivitetet e aeroklubit. Ai i përket grupit të parë të ndërtuesve të varkave me vela ajrore në Shkup, në fillim të viteve tridhjetë të shekullit të kaluar, në periudhën e ish shtetit mbretëror jugosllav dhe më pas. Aktivitetet e tij të aviacionit regjistrohen deri në vitet e para të dekadës së shtatë të shekullit të kaluar. U lind në vitin 1919 në Selanik, në Republikën fqinje të Greqisë, dhe vdiq në Shkup në vitin 1985. Pas përfundimit të Luftës së Parë Botërore, gjatë vitit 1920, e gjithë familja Tavçev u transferua në Shkup, ku Lubomiri u rrit dhe vijoi shkollimin. Në periudhën deri në Luftën e Dytë Botërore, Lubomir

Tavçev u arsimua në shkollat fillore të Shkupit, dhe më vonë në shkollën e mesme të djemve. Përveç arsimit shkollor, në ditët e para të vitit 1932 ai filloi të përfshihet në mënyrë aktive në aktivitetet e aviacionit në bordin e atëhershëm lokal dhe të qarkut të aeroklubit mbretëror "Krahët tanë" në Shkup. Fillimisht, ai kishte për qëllim të bënte të ashtuquajturin model të aeroplanëve, e më vonë u përfshi në konstruktimin e rrëshqitësve fluturues - planifikues, ose rrëshqitës të sotëm. Duke u shquar si një modeular i shkëlqyeshëm, gjatë vitit 1934 ai u pranua për të organizuar rrethin e parë të modelimit të qarkut në Shkup, të

cilin ai e drejtoi vetë. Rrethi u vizitua nga shumë gjimnazistë dhe banorë të Shkupit. Ata të gjithë ishin të rinj të avancuar, dashamirës të lartësive qiellore, por me mendimet, idealet dhe dëshirën e tyre për një orientim profesional të aviacionit. Më vonë, ata janë të njejtë pilotë kryesorë ushtarakë dhe civilë, të cilat ne i mbajmë mend edhe sot dhe i përmendim në këto tekste. I inkurajuar nga rezultatet e arritura në konstruktimin e planifikuesve, Tevçev hyri në studimin e aerodinamikës dhe teorisë së fluturimit të tyre, duke dashur të ishte ndër pilotët e parë. Literatura e pakët nga e cila ai studioi e bëri atë të merrte njohuri dhe aftësi fluturuese. Ai e realizoi trajnimin praktik me këta planifikues në disa faza. Në thelb, projektuesi duhej të merrej në një lartësi nga e cila do të tërhiqej me një brez të gjatë gome dhe do të hidhej në ajër. Fluturimet e para, në fakt, ishin vetëm "kërcime" në ajër. Kohëzgjatja e këtyre fluturimeve u mat në sekonda. Më vonë ushtrimet siguruan një kthesë të lehtë majtas dhe djathtas dhe fluturimet përfundimtare të stërvitjes mbuluan të gjithë elementët. Arritjet e Lubomir Tevçevit në këtë fushë i mundësuan atij të ishte një punonjës profesionist në aeroklubin rajonal të Shkupit "Nasha Krila" në rolin e një mësuesi modelimi, me mundësinë për të fluturuar tek planifikuesit e atëhershëm. Gjatë asaj periudhe intensive lundrimi, varka me vela të disa llojeve u konstruktuan në Shkup, duke përdorur planet e ofruara nga vendet përreth dhe zonat më të zhvilluara të shtetit të atëhershëm mbretëror. Midis tyre, projektuesit u konstruktuan fillimisht sipas planeve gjermane, kryesisht nga konstruktori Aleksandar Lipisq, dhe më vonë, gjatë vitit 1939, një version "i kopjuar" i konstruktorit të atëhershëm jugosllav inxh. Ivo Shoshtariq. Koha kaloi në mënyrë të pandalshme dhe i riu Tevçev po priste datën për të shërbyer shërbimin e tij ushtarak. "Shenja" e aviacionit ishte qartë e dukshme në personalitetin e tij, dhe sipas saj, ai po fokusohet gjithnjë e më shumë në thirrjen e pilotit ushtarak. Një thirrje me të cilën ai do të jetë në gjendje të krijojë një "mburojë" mbi vendin e tij. Pak para shpërthimit të Luftës së Dytë Botërore, në fund të viteve 1940, ai u pranua në kuadër të Forcave Ajrore Mbretërore. Si një aktivist i avancuar i aviacionit, ai u pranua menjëherë në Regjimentin e 5-të të Gjuetisë të Forcave Ajrore Mbretërore në Nish, si një student kadet për një pilot ushtarak.

Fatkeqësisht, shpërthimi i Luftës së Dytë Botërore nënkuptonte gjithashtu ndërprerjen e trajnimit dhe përparimit të pilotimit të tij ushtarak. Në atë valë të parë të luftës, si një ushtar aktiv i Regjimentit të 5-të Ajror, ai u kap nga ushtria fashiste dhe u transportua në një kamp në Gjermani. Ditët në robëri ishin të vështira dhe pikëllimi i prindërve të tij ishte edhe më i rëndë. Ata endeshin derë më derë, nga personi në person, derisa gjetën një mënyrë për ta kthyer Lubomirin në Shkup me ndihmën e Kryqit të Kuq Ndërkombëtar. Me kthimin e tij në Shkup, në fakt, karriera e tij prej piloti ushtarak përfundoi, por për fat të mirë aktivitetet e aeroklubit në Shkup, në vendin e atëhershëm tashmë të robëruar, vazhduan. Si një patriot i ndershëm, Lubomiri la aktivitetet e aviacionit dhe iu bashkua Luftës Nacionalçlirimtare.

Pas çlirimit të Shkupit, në Jugosllavinë e re të krijuar rishtazi dhe Republikën Popullore të Maqedonisë, Lubomir Tevçev u dërgua në një kurs për të mësuar lundrimin në Beograd. Në atë kurs, Tevçev fitoi titullin mësues i lundrimit, por edhe titullin "kontrollues i ndërtimit të varkave me vela". Duke përdorur përvojat nga aeroklubi, por edhe një pjesë të mjeteve financiare të Shoqatës së Aviacionit Tokësor të Maqedonisë, Tevçev, në mesin e shekullit të kaluar, është nismëtar dhe themelues i linjës së parë ajrore maqedonase "20 Maji". Kompania "20 Maji" nga Shkupi, shumë shpejt u bë e njohur për prodhimin e varkave me vela. Midis tyre mbeti e paharrueshme fluturakja e llojit "Ilindenka", e cila arriti famë botërore. Kjo kompani e vetme ajrore maqedonase realizoi prodhimin e avionëve deri në fillim të viteve të gjashtëdhjeta. Me fillimin e krizës në industrinë e aviacionit, Tevçev krijon një plan të ri, të cilin e shndërron këtë kompani në një kompani të re për prodhimin e produkteve të aluminit, të quajtur "Alumina" - Shkup. Lubomir Tevçev është emëruar përsëri në krye të kompanisë së re. Me krijimin e kompanisë "Alumina", aktiviteti dhe karriera afatgjate në aviacion e Lubomir Tevçevit pushoi. Ai ishte një nga të paktët që hodhi themelet e aviacionit eminent maqedonas. Pas tij janë kujtimet e avionit "Ilindenka", linjës ajrore "20 maj", si dhe medaljet, diplomat dhe çmimet e shumta dhe mbi të gjitha, ndjekësit e shumtë të modelimit, lundrimit dhe pilotimit.

Gjorgji Çaçkarev

Kënaqësi dhe gëzim në vendin e punës

Fuqia lidhëse e gëzimit ose kënaqësisë është qartë e dukshme në sport. Kur një ekip tregon admirim në shfaqjet e tyre, atëherë çdo lojtar, në fakt e gjithë arena sportive, përjeton ekstatë të plotë, e cila ngre më tej shpirtin e ekipit. Suksesi sjell gëzim. Gëzimi inkurajon suksesin e mëtejshëm dhe të gjithë janë të përfshirë në të. Shtrohet pyetja nëse gëzimi që është aq i dukshëm në garat sportive, a përsëritet në biznes dhe punë? Përgjigja është absolutisht po. Në përgjithësi, në çdo mjedis ekipor, gëzimi vjen nga kombinimi i harmonisë, ndikimit dhe mirënjohjes, dhe gjithçka që drejtuesit e biznesit mund të sjellin në organizatat e tyre. Harmonia. Në ekipet fituese, secili lojtar ka një rol të veçantë për të luajtur në arritjen e qëllimit të përbashkët. Një lojtar mund të jetë një pasues i shkëlqyeshëm i topit ose, në terma modernë, një asistent. Një tjetër është një gjuajtës i shkëlqyeshëm.

Së treti, nga ana tjetër, mund të sjellë një intensitet të caktuar dhe shpirt konkurrues. Pra, kur aftësitë dhe pikat e forta të shokëve të skuadrës bashkohen vërtetë, së bashku krijohet një lloj harmonie. Ndikimi/impakti Harmonia e ekipit inkurajon më tej kënaqësinë. Edhe nëse rezultati është vetëm një lojë sublime ose një moment i artë, gëzimi i prekshëm i secilit shok të skuadrës është i dukshëm. Mund të shihet në fytyrat e tyre teksa përqafohen, ngrenë krahët dhe kërcejnë lart e poshtë si fëmijë të lumtur. Me këtë rast, ata i thonë njëri tjetrit: „A ju besohet se ne bëmë një gjë të tillë ?!“ Mirënjohje. Trajnerët e shkëlqyer udhëzojnë lojtarët e tyre, kur të shënojnë një gol, që të tregojnë menjëherë shokët e tyre të skuadrës që kanë krijuar mundësinë për të shënuar. Njohja e kontributit të secilit lojtar në ndeshje dhe brohoritja për njëri -tjetrin aktivizon gjithë ciklin e gëzimit-suksesit dhe kënaqësisë.

Ky është një model i mbushur me mundësi për drejtuesit e biznesit. Përkatësisht, nëse njerëzve u ofrohen më shumë përvoja që shkaktojnë gëzim në ekipe, udhëheqësit mund të përdorin fuqinë më të madhe praktike të gëzimit në kompanitë e tyre. Për të testuar këtë premisë, A.T. Në dhjetor të vitit 2018, Kirney realizoi një studim që eksploron përvojat në vendin e punës të njerëzve në të gjithë Amerikën, Europën, Lindjen e Mesme, Afrikën dhe rajonin e Azisë dhe Paqësorit. Mostra përfshiu më shumë se 500 punonjës të moshave të ndryshme në kompani me të ardhura mbi 2 miliardë dollarë në një sërë industrish. Të anketuarve u kërkohet së pari të raportojnë sa gëzim përjetojnë në punë. Pastaj u kërkohet të bëjnë disa deklarata që pasqyrojnë përvojën e tyre profesionale, në mënyrë që të vlerësohet nëse këto variabla lidhen me ndjenjën e përjetimit të gëzimit në vendin e punës.

Gjetjet e hulumtimit sugjerojnë se gëzimi buron nga fakti se duhet besuar se puna është me të vërtetë e rëndësishme. Të punësuarit të cilët besojnë se “kompania e tyre jep një kontribut pozitiv në shoqëri” dhe të cilët ndihen „personalisht të përkushtuar në realizimin e vizionit dhe strategjisë së kompanisë“, përjetojnë gëzim më të madh në vendin e punës. Këto gjetje kanë kuptim të përsosur. Jeta është një vektor që kërkon forcë dhe drejtim. Ndjekja e lumturisë përcakton rrugën, por ndjenja e gëzimit jep konfirmimin e përditshëm se ne po bëjmë pikërisht atë që duhet të bëjmë, për kompaninë dhe shokët e skuadrës që bëjnë përpjekjet e tyre në të.

Çfarë mund të mësojmë nga kjo? Krijimi i kulturave të biznesit që krijojnë në mënyrë më të qëndrueshme përvoja të tilla mund të krijojë një ndjenjë shumë më të fortë të ndërlidhjes personale, qëllimit të përbashkët dhe krenarisë në të gjithë organizatën. Sidoqoftë, hulumtimi, i cili është pjesë e tekstit, tregon një „mungesë të theksuar të gëzimit/kënaqësisë“ në vendin e punës. Pothuaj se 90% e të anketuarve thonë se presin të përjetojnë një shkallë të konsiderueshme të kënaqësisë në punë, por ende vetëm 37% thonë se kjo është në fakt përvoja e tyre e vërtetë. Kjo mungesë gëzimi është e kufizuar në një grup të caktuar brezash. Për të rinjtë (shumica dërrmuese e mostrës së anketuar), mungesa e gëzimit është përkatësisht 57% ose 44%.

Drejtimesit e biznesit priren të mendojnë shumë më tepër për suksesin, dhe më rrallë për gëzimin. Ata janë shumë pak të vetëdijshëm për zbrazëtinë dhe për mungesën e gëzimit në organizatën e tyre që rezulton nga mungesa e lidhjes ndërpersonale dhe aspiratës së ekipit. Kjo duhet të ndryshojë. Këtu janë disa hapa specifikë që udhëheqësit mund të ndërmarrin për ta arritur atë.

Nevojitet agjendë. Ervoja e gëzimit për të qenë një qëllim i qartë korporativ. Nëse forcojmë axhendën tonë të përfshirjes dhe bëjmë përpjekje të rëndësishme për t'i bërë të gjithë punonjësit të ndihen të dëgjuar, parë dhe njohur, atëherë ne po kontribuojmë në përfitimet e shëndetit mendor të të gjithë punonjësve. Të vendosim skenën. Nëse i përfshijmë programet tona të reja dixhitale / kulturore me ekipe të vërteta, në grupe, ku puna së bashku si ekip siguron ndikim maksimal, atëherë arrijmë sukses reciprok dhe puna është kënaqësi. Të japim ton. Le të përpiqemi të inkurajojmë dhe festojmë përpjekjet individuale dhe korporative të ndikimit shoqëror. Shprehja autentike

Kompanitë po investojnë shumë në teknologji që lidhin më mirë punonjësit, si dhe klientët dhe palët e tjera të interesit. Por ka kompani që duhet të bëjnë shumë më tepër në këtë drejtim sepse punonjësit e tyre janë të fragmentuar, të pakënaqur dhe rezistentë ndaj mënyrave të reja të lidhjes dhe punës. Zgjidhja mund të jetë krijimi i një klime të kënaqësisë dhe gëzimit në vendin e punës, sepse njerëzit në thelb po kërkojnë gëzim, i cili i lidh ata më shumë se çdo përvijë tjetër njerëzore

e më gëzimit shumë të madh që ne personalisht përjetojmë në rolin tonë çon në kënaqësi që lind gëzim. Studiuesi Alex Liu, i cili është partneri menaxhues dhe presidenti i AT. Kirney, një firmë konsulente globale për menaxhimin, thotë se kompania e tij ka theksuar nevojën për të "tërhequr" me kënaqësi një kulturë me një theks të vazhdueshëm në diversitetin, përfshirjen dhe udhëheqjen personale. Ai thotë se gëzimi mund të çojë në po aq përfitime praktike sa teknologjia. Të dyve u kërkohet të ruajnë kohezionin që ndihmon organizatat e mëdha të komunikojnë

mirë dhe të përshtaten me sfidat e reja. Teknologjia siguron infrastrukturën për lidhje, por themeli duhet të jetë një kulturë e përkushtuar ndaj përvojës njerëzore, e bazuar në harmoninë, ndikimin dhe njohjen. Nëse e gjithë kjo përmblihet, atëherë kjo sjell gëzim dhe kënaqësi.

Mr. Biljana Popovska,
E përshtatur nga (https://hbr.org/2019/07/making-joy-a-priority-at-work?utm_source=facebook&utm_medium=social&utm_campaign=hbr&fbclid=IwAR08y2GIVGnfZJBXJ1Gm415V3AsUJVYHFgpHtA-B11b6a-p9yZjKnoksF0)

70 vjet nga vdekja e Panko Brashnarovit

Panko Brashnarov lindi në Veles dhe shkollimin e ka filluar në vendlindje në progjimmnazin vendor ekzarkik.

Pas përfundimit të progjimmnazit, në vitin 1900, shkollimin e tij e vazhdon në shkollën pedagogjike për meshkuj në Shkup. Mësuesinë e ka filluar në kuadër të fshatrave të Kumanovës ku ka filluar t'i shpërndajë idetë e tij revolucionare. Pash revolucionit xhonturk, është anëtarësuar në Partinë Federative. Ka dhënë mësim deri në fillim të luftërave ballkanike si mësues ekzarkik. Që para fillimit të luftërave ballkanike ka marr pjesë në punën e organizatës socialiste në Veles e cila ka qenë pjesë e grupit socialdemokrat ordino-maqedonas të anëtarëve të Partisë së Punës Socialdemokrate të Bullgarisë. Pas luftërave në vitin

Panko Brashnarov është mësues popullor, komunist maqedonas, anëtar i Komitetit të Parë Qëndror të VMRO-së (Së Bashkuar) dhe nënkryetar i Presidiumit të ASNOM-it. Për shkak të mbështetjes së Rezolutës së Inform Byrosë arrestohet dhe dërgohet në Goli Otok, ku edhe vdes në moshën 68 vjeçare, si i burgosuri më i vjetër në bazë të Inform Byrosë

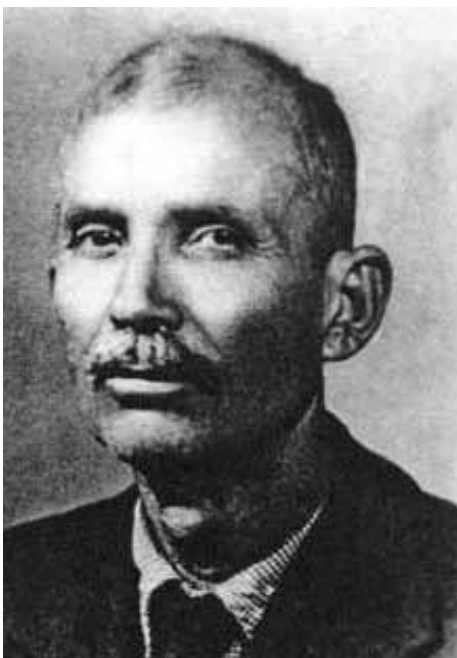
1914, ka ikur në Bullgari ku ka përfunduar kursin e lartë pedagogjik pranë Ekzarkisë së Plovdivit në vitin 1915. Gjatë Luftës së Parë Botërore ka qenë ushtarë i divizionit e 11 këmbësorik maqedonas të ushtrisë bullgare dhe ka qenë i dërguar në frontin e Dojranit. Pas Luftës së Parë Botërore, në vitin 1919 Brashnarovi është kthyer në Maqedoninë e Vardarit. Serbët në atë kohë i kanë ofruar të punojë si mësues, por ai ka refuzuar.

Ka punuar si mullixhi, si kopshtar dhe si kamarier. Është anëtarësuar në PK të Jugosllavisë. Gjatë viteve të '20-ta ka marr pjesë në disa konferenca dhe kongrese të PKJ-së. Në këtë mënyrë, në vitin 1920 është zgjedhur delegate nga organizata partiake e Velesit në Kongresin e Vukovarit; në vitin 1922 ka qenë pjesë e Konferencës së Parë të PKJ-së në Vjenë; në vitin 1924 ka qenë edhe delegate në Konferencën e Tretë të PKJ-së në Beograd; më 1926 ka

qenë përsëri pjesë e Kongresit të Tretë të PKJ-së në Vjenë.

Në Kongresin Themelues të VMRO-së (Së Bashkuar) në tetor të vitit 1925 ka qenë i zgjedhur për anëtar të komitetit të parë qendror të saj. Në gusht të vitit 1926 është arrestuar ndërsa në prill të vitit 1927 është dënuar me dy vjet burg. Nga burgu ka dalë në shkurt të vitit 1928. Kah fundi i majit të vitit 1929 rrugës për në kongresin e VMRO-së (Së Bashkuar) në Berlin, është arrestuar në kufirin jugosllavo-austriak. Pas komplotit të madh brenda VMRO-s në Maqedoninë e Vardarit, më 5 korrik të vitit 1929, Brashnarovi është kthyer në Veles. Në gjykimin e tij në qershor të vitit 1930 ka qenë i dënuar me pesë vjet heqje lirie dhe me humbjen e të drejtave qytetare. Është dërguar për vuajtje në burgun e Mitrovicës së Sremit. Pas daljes nga burgu është tërhequr nga aktivitetet politike. Pas okupimit të Maqedonisë nga ana e Bullgarisë gjatë Luftës së Dytë Botërore, Brashnarovi ka qenë anëtar i Komitetit Qendror Aksional Bullgar, ndërsa më pas përsëri ka dhënë mësim si mësues bullgar (për shkak se administrata ka qenë bullgare). Nga viti 1943 u është bashkuar partizanëve. Në maj të vitit 1944, ka kaluar në territor të lirë dhe është anëtarësuar në Këshillin Nismëtar të ASNOM-it. Në këtë mbledhje ai është zgjedhur për zëvendës kryetar të Presidiumit të ASNOM-it. Më 6 gusht ka qenë i zgjedhur si i besuar për informatat në kuadër të Presidiumit të ASNOM-it. Pas çlirimit të Maqedonisë, më 26 nëntor në Shkupin e çliruar në Konferencën e Parë të Frontit Nacionalçlirimtar të Maqedonisë

është zgjedhur për nënkryetar të tij. Është rizgjedhur edhe në Presidiumin e ASNOM-it në mbledhjen e dytë në dhjetor të vitit 1944, si dhe në mbledhjen e tretë në prill të vitit 1945. Pas publikimit të Rezolutës së Inform Byrosë kundër udhëheqësisë së PKJ-së në qershor të vitit 1948, Brashnarov pa mëdyshje ka mbajtur anën e BRSS-së dhe Stalinit. Më 1 tetor të vitit 1948, së bashku me Pavell Shatevin, deri te KQ i Partisë Komuniste Sovjetike ka dërguar një letër konfidenciale në të cilën thuhet: “Çështja e bashkimit të popullit maqedonas që nga fillimi u anashkalua për shkak të parashtrimit dhe qëndrimit të gabuar të KQ të PKJ-së në kuptimin e Maqedonisë së Vardarit për të mos u bashkuar me RFPJ-në, pa i pasur parasysh kushtet e veçanta dhe specifike as për vendet

fqinje vëllazërore“.

Brashnarov u arrestua më 11 dhjetor të vitit 1950 dhe më 29 qershor të vitit 1951 është dënuar me “punë të rënë shoqërore në kohëzgjatje prej 24 muajsh”. Në ditët e para të korrikut është dërguar në kampin e përqëndrimit në Goli Otok, ku shumë shpejt më 13 korrik ka vdekur.

Pas vdekjes së tij, për 60 vjet është menduar se Panko Brashnarov është varrosur në Goli Otok ku parimisht edhe ka qenë varri i tij.

Në shtator të vitit 2011, një ekip i gazetarëve i emisionit “Kod”, arriti ta gjejë varrin e Brashnarovit. Është varrosur në varrezë të përbashkët pranë varrezave të qytetit “Mirogoj” në Zagreb. Mbetjet e tij mortore janë shvarrosur dy herë. Në vitin 1953, dy vite pas vdekjes së tij në Goli Otok, ai është varrosur në varrezat e Zagrebit. Presidenti Stevo Pendarovski, në kuadër të vizitës së tij të punës në Republikën e Kroacisë, në fillim të muajit korrik, vizitoi varrin dhe nderoi kolosin maqedonas. Më 14 korrik të këtij viti, para përmendores së tij në Veles, denjësisht u shënua 70 vjetori i vdekjes së Panko Brashnarovit. Disa delegacione nga Komuna e Velesit, nga institucionet, partitë politike, si dhe anëtarë të familjes së tij vendosën kurora me lule të freskëta dhe ju përlulën veprës dhe luftës së tij për të cilën dha jetën. U lexua edhe një referat rasti për jetën dhe veprën e tij dhe u mbajt një program i pasur artistic. Një përmendore e Panko Brashnarovit është vendosur edhe në pjesën e re të Velesit, në platonë në afërsi të garnizonit “Aleksio Demnievski-Bauman”. Me një figurë proporcionale përmendorja pasqyron veprën e revolucionarit të madh maqedonas dhe kryetarit të parë të Presidiumit të ASNOM-it, Panko Brashnarovit. Përmendorja është vendosur në vitin 2004 ndërsa është vepër e vajerit akademik Petar Haxhi Boshkovit. Është e përpunuar nga blloku i mermertë dhe me postamentin përmendorja është e lartë 4 metra. Idea e skulpturës është të tregojë më shumë faza të jetës dhe veprës së Panko Brashnarovit. Në Veles, përpos përmendores ka dhe një bust përkujtimor të Panko Brashnarovit dhe një rrugë që mban emrin e tij. Para 2 viteve, në gusht të vitit 2019, me vendim të Këshillit të Komunës së Velesit, dy ish shkolla të Velesit njera pranë tjetrës, të bashkuara në një hapësirë, mbajnë emrin e tij “Sh.F Panko Brashnarov”.

Antoanella Dimitrievska

Trajnim në kushte verore

Qyteti i Ohrit dhe Qendra për Trajnim në Ujë si shumë herë më parë, edhe kësaj rradhe ishin nikoqirë të klasës së 23 të kadetëve nga Batalioni i Kadetëve, i udhëhequr nga komandanti i tyre, togeri Aleksandar Angellovski, me rastin e realizimit të trajnimit në kushte verore, i paraparë me plan programin dhe me planin e Akademisë Ushtarake, të përshtatur për 2 vite të studimeve. Themi trajnimi në kushte verore, e jo trajnim në not sepse këto kadetë nuk trajnoheshin vetëm në tejkalimin e teknikave në kraull dhe në not me gjoks, por u trajnuan dhe u edukuan edhe për shpëtim në ujë dhe për dhënien e ndihmës së parë (trajnim ky në të cilin shumë na ndihmuan edhe përfaqësuesit e Kryqit të Kuq të Ohrit, ku shfrytëzojmë këtë rast për t'ju falenderuar), not në uniform dhe simulacion në infiltrimin e rrugës ujore, si dhe zhytje në frymëmarrje, si një ndër mënyrat për tejkalimin e pengesave natyrale dhe artificiale që hasën në ujë. Do të thotë se stërvitja

ka të bëjë me një llojlojshmëri aktivitetesh që zgjati rreth 15 ditë (nga 11 deri në 25 korrik), i realizuar në bregdetin e Ohrit, në të cilin kadetët u gjenden shumë mirë. Në realizimin e këtij trajnimi me përvojën dhe me angazhimin e tyre të pazezervë u ndihmuan edhe instruktorët e notit, personi civil, profesori i KF, Goran Astarxhiev nga Sekcioni J-7 nga Shtabi i Përgjithshëm i Armatës dhe Filip Todorovski nga Batalioni Ndërlidhës. Megjithatë meritat më të mëdha për trajnimin e realizuar me sukses shkojnë te vet kadetët nga klasa e 23. Në fakt, përpos shumë faktorëve për një trajnim të suksesshëm, ata impresionuan më shumë me moralin e lartë, dëshirën e madhe dhe me këmbëngulësinë që e manifestuan gjatë trajnimit. Përshtypjet do të ishin edhe më të mira, por ndikuan edhe arsyet e pakta objektive dhe subjektive. Por edhe deri në këtë nivel, përshtypjet e përgjithshme të të gjithë të pranishmit ishin të jashtëzakonshme.

Gara sportive me rastin e Ditës së Armatës

Më 11 dhe 12 gusht në stadiumin ushtarak në Shkup u mbajtën garat përfundimtare sportive të organizuara me rastin e Ditës së Armatës – 18 gushtit. Kësaj rradhe për shkak të arsyeve të njohura që kanë të bëjnë me virusin COVID-19, disiplinat sportive ishin të reduktuara dhe nga 7 disiplinat e parapara, u zhvilluan garat vetëm në futboll të vogël, ping pong dhe në vrapim kros në 6 km për meshkuj dhe në 3,5 km vrapim kros për femra. Paraprakisht, gjatë muajit korrik u zhvilluan gara në disiplinat e njejta në të gjitha gamazonet e Armatës në nivel të batalionit dhe brigadës. Garat përfundimtare i hapi shefi i Sekcionit J-7 të SHP, Kenan Rahiq, njëherit duke mbajtur një fjalë rasti dhe duke i përshëndetur

të pranishmit dhe garuesit. Pas garave "fair play" dhe garave të ngushta dy ditore si fitues u promovuan, në futboll të vogël ekipi i VP 7925 Petrovec, në ping pong ndoshta e papritur, por megjithatë me shumë meritë vendin e parë e fituan pingpongistët e VP 2803 Shkup, ndërsa në vrapimin kros në konkurrencën e meshkujve në gara ekipore, të parët ishin garuesit e VP 8044 Shkup, ndërsa në disiplinën vrapim kros në konkurrencën e femrave, fituese dolën garueset e VP 7925 Petrovec. Në garat individuale në vrapim kros në konkurrencën e meshkujve, vendin e parë e zuri Millosh Rançiq nga VP 2990 Shkup, ndërsa në konkurrencën e femrave fitoi reshterja Marija Pelikon nga VP 2803 Shkup.

Aktivitet fizik gjatë periudhës së pandemisë

Gjatë kësaj periudhe të një numëri të madh të sfidave jetësore, gjithnjë e më tepër imponohet nevoja të praktikojmë aktivitet të çfarëdoshëm fizik, me qëllim të ruajtjes dhe të fuqizimit të shëndetit fizik, por edhe të atij mental. Edhe pse protokollet e reja imponuan standarde strikte dhe të gjitha aktivitetet, sidomos ato sportive i vendosën në nivel minimal, megjithatë garat vazhduan me intenzitet të reduktuar dhe sipas të gjitha protokolleve shëndetësore. Gara e parë në vrapim malor në kilometër vertikal u zhvillua në shkurt të këtij viti, “Çupino uinter vertikal”, garë në të cilën nuk korra ndonjë rezultat të theksuar, për shkak të gjendjes time pas shërimit nga virusi. Gjatë muajit mars i zhvillua gara “Vodno-Matka-Trail”, ku në shtegun e gjatë 26 km, përfundova e pesta dhe isha e kënaqur duke i pasur parasysht kushtet atmosferike të cilat shtegun e bënë jashtëzakonisht të vështirë për garim (përzjerje me baltë dhe borë). Më pas gjithnjë e më tepër garat vazhdonin ashtu si që masat anti-covid sa vinin e reduktoheshin. Në maj morra pjesë në garën e parë në Strugë “Struga Poetry Run” e gjatë 10 km nëpër mjedisin qendror të qytetit të Strugës, ku në renditjen e përgjithshme arrita në vendin e pestë. Në garën jubilarë për të pestën herë me rradhe “Ohri Vrapon” u kaluan 21 kilometra dhe në këtë garë përfundova në vendin e 4 me një rezultat solid kohor. Vijoj gara “Sky Ranking” në Titov Vrv në një gjatësi prej 21 km, një garë kjo ultra e

vështirë malore, garë kjo shumë sfiduese edhe për profesionistët më të përgatitur, të cilën e përfundova në vendin e 3 edhe sipas rezultatit kohor. Morra pjesë edhe në “Gjysmëmaratonën e Natës së Kavadarit”, ku zura vendin e dytë. Në fund të muajit qershor u mbajt gara e parë „Bitola Outdoor Festival“ (BOF), ku në një garë malore prej 18 km, e zura vendin e parë dhe me këtë rezultat e rumbullaksova sezonin veror. Këtë periudhë do t’a shfrytëzoj për një pushim aktiv, ndërsa përgatitjet për periudhën vijuese të garave vjeshtore ku vijojnë garat si „Avicena“- garë në konkurrencën e femrave, „Maratona e Shkupit“, dhe „Strumina“-gara malore në rajonin e Shtipit. Gjithashtu, gjatë kësaj periudhe përpos atletikës në mënyrë intenzive planifikoj që të stërvitem nëpër masivet e maleve tona të larta.

Qëllimin vijues e kam që të marr licencën për ciceron malor, si dhe dhënien e provimit të njejtë që do të mbahet vitin e ardhshëm. Dëshiroj që sivjet të marr pjesë në një garë të atletikës jashtë kufijëve tanë dhe të vazhdoj me sukseset të cilat pas krizës shëndetsore me pandeminë do të sjellin dritë dhe rezultate të reja. Duke pasur parasysht faktin se edhe unë vet u përballa me virusin COVID-19, dhe u ballafaqova me pasojat dhe me simptomat e tij, vetëm do të potencoj se disciplina dhe vullneti ishin ato të cilat më motivonin dhe më ngritën si feniks gjatë kësaj periudhe të pasigurt, por do të potencoj edhe faktin se edhe shëndeti mental është rezultat i maksimës që shpesh përdoret e që thotë: “Në trup të shëndoshë, shpirt i shëndoshë”

Marija Pelikon

Borko Lazeski

Pikëpamja monumentale e krenarisë maqedonase

Borko Lazeski lindi në Prilep më 22 tetor 1917. Ai filloi arsimin e tij të lartë në 1933. në Shkollën e Artit në Beograd nën mentorimin e profesorëve Beta Vuksanovic, Ljuba Ivanoviq, Nikola Basevqi, Milo Milunoviq dhe të tjerë. Ai është një kronist i atyre kohërave të trazuara të paraluftës me plot ulje-ngritje dhe trazira shoqërore. Në fillim të luftës, Lazeski ndërpreu studimet në Beograd dhe vazhdoi shkollimin në Bullgari, në Akademinë Shtetërore të Arteve në Sofje, në klasën e profesorit Nikola Tanushev-Ganev, i cili është një përfaqësues tipik i realistëve akademikë. Kjo akademi nuk pati ndikim në ndërtimin e Lazeskit si artist, kështu që nuk la asnjë gjurmë në zhvillimin të tij. Në vitin 1943 Lazeski u diplomua në Akademinë e Sofjes, pastaj u kthye në vendin e tij dhe iu bashkua lëvizjes çlirimtare.

Gjatë Luftës së Dytë Botërore, Lazeski filloi të ndërtojë shprehjen e tij personale artistike, përmes vizatimeve dhe skicave ai arriti të paraqesë të gjithë dramën e luftës plot emocione, ideale dhe skena dramatike, duke paraqitur jetën dhe ambientin në të cilin jetojnë partizanët. Këto piktura do të kenë rol vendimtar në veprimtarinë e tij të mëvonshme prej skulptori. Si bursist i qeverisë francize, Borko L. Lazeski do të arrijë në metropolën e ngjarjeve botërore të artit, në Paris më 1945. Ai u regjistrua në Shkollën e Lartë Kombëtare të

Arteve të Bukura, në studion e afreskut të Dikos De La Aj, ku studioi teknika monumentale, të cilat më vonë do të bëheshin ndjekjet e tij artistike. Përveç studimit, Borko Lazeski punon në xham me njolla, afreske dhe mozaikë, gjë që i lejon atij një qëndrim më të gjatë në qytetin e dritës. Së shpejti ai mëson për teoricienin e madh Andre Lot. Pasi studioi mjeshtërinë e tij, të a.q. traktatet dhe studimet e tij për artin bashkëkohor,

ai do të regjistrohet në studion e tij të famshme në Rue D'Odessa, në të cilën vijjnë artistë nga e gjithë bota. Andre Lot luan një rol kyç në formësimin e tij si autor. Lazeski gjithashtu studioi teorinë e artit, duke ndjekur mësimet në Akademi, dhe gjithashtu punon në studion e Andre Lot. Pas kthimit nga Parisi, Lazeski ndeshet me antagonizmin më të madh në art, dhe ky është realizmi social. Kjo periudhë

Borko Lazeski është një piktor akademik maqedonas, një nga autorët e parë abstraktë në Maqedoni. Ai njihet më së shumti për afresket e tij në Shkup, Kërçovë, Veles, Mexico City, etj. Ai është gjithashtu autor i disa mozaikëve

është një nga më të vështirat në punën krijuese të artistit, kur nuk pranohen as realizimet më të sinqerta nga koha e Luftës Nacionalçlirimtare, aq më pak përvoja artistike nga Parisi. Vepra më e përmendur në këtë periudhë është pëlhura "Refugjatët nga Maqedonia e Egjeut". Një përballje më e madhe se si duhet të duket arti bashkëkohor në një shoqëri socialiste vjen me formimin e grupit të parë të artit me një program revolucionar në Maqedoni. Është ai grupi "Sot", i përbërë nga piktorë dhe skulptorë, si: Borko Llazeski, Ljubomir Belogaski, Dimitar Kondovski, Dimçe Protugjer, Bozhin Barutovski dhe të tjerë. Motoja kryesore për të cilën përpiqet ky grup është të përdorë artritjet artistike bashkëkohore në botë dhe të krijojë artin tonë bashkëkohor, si dhe të luftojë kundër kuptimeve të vjetruara artistike. Për shkak të rrethanave të vështira, "Sot" prishet me përfundimin e shfaqjes së dytë. Llazeski si një nga themeluesit dhe udhëheqësit ideologjikë të grupit merr epitetin "përfaqësuesi më i shquar i drejtimit modern". Gjatë kësaj periudhe Llazeski u bë shpallësi më i madh i artit modern dhe qasja e tij ndaj njerëzve. Në të njëjtën kohë kur drejtoi këto polemika, Llazeski filloi punën e veprës së tij monumentale, afreskun në Stacionin Hekurudhor në Shkup, ku jo vetëm mbron teorikisht idetë e tij, por i jepet mundësia t'i provojë ato në sipërfaqet monumentale në dhomën e stacionit. Në këtë vepër, Llazeski tregon aftësitë e tij artistike, në të njëjtën kohë ai realizon idetë që ai mbronte gjatë polemikave.

Afresku i Luftës Nacionalçlirimtare është një nga veprat më të rëndësishme të Llazeskit, e cila do t'i sjellë atij Çmimin Federal "4 Korrik" për arritje të jetës. Afresket e vlefshme të Llazeskit, të cilat u vendosën në "Postat e Maqedonisë" u dogjën në zjarrin që përfshiu ndërtesën. Pesë afreske të mëdha kubiste me motive nga Lufta Nacionalçlirimtare në Maqedoni, krijuar në vitin 1981, u shkatërruan. Piktura e madhe murale e shkatërruar ishte bërë me teknikë akrilike, e përbërë nga pesë rrahtë prej pesë metrash katrorë. Afresket e Llazeskit, në një sipërfaqe prej më shumë se 200 metrash katrorë, u vendosën në muret e sallës kryesore të zyrës postare kryesore. Në vitin 1959 Llazeski nisët për në Irak, ku punon si profesor në Akademinë e Artit të Arteve të Bukura në Bagdad. Paralelisht me veprimtarinë e tij pedagogjike, ai u përfshi në qarqet e artit në këtë vend dhe u bë anëtar i Grupit të Artit Modern të Bagdadit dhe Shoqërisë së Artit Irakian. Merr pjesë në ekspozitat e tyre kolektive dhe gjithashtu organizon edhe tre ekspozita personale. Qëndrimi në

Lindjen e Mesme, për një periudhë prej gjashtë vjet e gjysmë, karakterizohet gjithashtu nga një pikturë frytdhënëse e këmbalecit me rreth 100 piktura. Shtë, në fakt, opusi i tij më i pasur i vajrave. Për portretizimin e tij të besueshëm të klimës irakiane dhe jetës së përditshme, Llazeski merr nota të shkëlqyera nga kritikët irakenë. Një nga kritikët arabë do të thotë: "Veprat e tij janë më të fortat, vlera e të cilëve rritet nga ndikimi i veçantë abstrakt në to". Për shembull, dielli, nxehtësia, drita dhe shkretëtira - të gjitha të kombinuara së bashku, i japin një bukuri të vërtetë dhe natyrore atmosferës irakene." Vitrazhi i parë me njolla në Maqedoni është bërë nga Llazeski, dhe është vendosur në ambientet e "Stopanska Banka" në Shkup. Kjo dritare me njolla është një kontakt i vazhdueshëm me njerëzit, duke ndjekur ritmin e përditshëm dinamik të qytetit, i paraqitur në një përbërje abstrakte. Në vitin 1972 Llazeski fitoi çmimin e parë në konkursin jugosllav për prodhimin e qelqit me njolla (vitrazhin) për monumentin "Ilinden" në Krushevë dhe në po atë vit fillon të punojë në gotën

me njolla. Në monumentin monumental "Makedonium", kushtuar Kryengritjes së Ilindenit, Llazeski bën 4 dritare me njolla me forma eliptike me orientim të ndryshëm gjeografik. Këto forma ndjekin stilistikisht vijën e rendit gjeometrik, dhe përhapen mbi galeritë si dominues ngjyrash që theyejnë estetikën vetjake dhe monotoninë e pllakave të bardha në brendësi. Ai gjithashtu përpunon vitrazh apo qelq me njolla i cili gjendet në Bankën Kombëtare në Shkup. "Punimet e qelqit - Dritat e së kaluarës" janë të vendosura në sallën ceremoniale të ASHAM-it. Përbërja është bërë nga forma të ndryshme shkronjash, përmes të cilave loja e ndërthurur simbolizon veprimet e lluminizmit. Në këtë përbërje mbizotërojnë nuancat e verdha dhe portokalli, të cilat janë në përputhje me rregullimin integral të ngjyrave të brendshme. Vepra e tij më monumentale është piktura murale e bërë në sallën e stacionit të vjetër hekurudhor në Shkup, por, për fat të keq, ajo vepër u shkatërrua në tërmetin katastrofik të vitit 1963. Llazeski vdiq më 16 qershor të vitit 1993 në Shkup.

Trajçe Çatmov

„E veja kineze“

Pa marrë parasysh se a do t'a hasni me titull “E veja kineze”, “Ushtari i fshehtë”, apo “Në rrugën e së keqes”, bëhet fjalë për filmin e njejtë nga viti 2017 i regjisorit Billie August. Ky është film për sakrificën dhe guximin e një gruaje kineze, e një gruaje të re dhe të bukur, e të vejës, Jing e cila me plot meritë zë vendin e saj në listën e heroinave civile, mike e Amerikës të cilët gjatë Luftës së Dytë Botërore, larg në lindje, ka dhënë kontributin e saj në luftën kundër vendit armik, Japonisë.

Heroizmi i Jingut shfaq njeriun që pikërisht asaj ia ka borxh jetën dhe ekzistencën, por edhe mirënjohjen të cilën te ai ka shfaqur ndjenja të mira që i bartë deri në pleqërinë e tij, së bashku me kujtimin e vajzës së tij të pa qenë, vogëlushes Nunu. I ardhur në atdheun e tij, piloti ushtarak Xhek Tarner rrëfen fatin e tij në Kinë dhe atë se si falë

një gruaje dhe bashkëfshatarëve të saj, ai ja del që të shpëtojë i gjallë dhe të kthehet në shtëpi, ndërsa të gjithë të tjerët këtë e kanë paguar me jetë.

Piloti në telashe

Jing është e ve e cila jeton në një fshat të vogël në Kinë, të okupuar nga armata imperialiste japoneze. Ditët e saj kalojnë në brengë për vajzën e saj Nunu dhe në ruajtjen e bubave të mëndafshita dhe në prodhimin e mëndafshit më të mirë në fshat me shitjen e të cilit Jing arrinë të mbajë familjen më të gjerë. Një ditë, jeta e saj e përtidshme dhe e qetë do të ndryshojë kur në afërsi të fshatit të saj do të bjerë një avion amerikan, ndërsa trupin e pilotit do t'a gjejnë pikërisht Jing dhe Nunu. Por, nga doli avioni amerikan në një fshat të vogël kinez? Shumë pak kohë pas sulmit të Perl Harburit në vitin 1941, Amerika

fshehurazi organizohej për t'a thyer sulmin dhe t'a kthejë dëmin e pallogaritur që ju shkaktua jo vetëm në limanin e Havajeve, por edhe ndaj moralit të popullit amerikan. Të udhëhequr nga nervosa dhe nga dëshira për hakmarrje, disa bombardues në mënyrë ekspersive nisin një përgjigje të menjëhershme – sulm ndaj Tokios. Armata imperialiste japoneze nuk pret një ekipim aq të shpejt dhe përgjigje nga ana e forcave të fuqishme amerikane, ndërsa për t'a shfrytëzuar momentin e befasisë dhe të shfrytëzojnë të vetmen gjasë që e kanë, tash apo asnjëherë, avionët amerikan duhet t'i braktisin bartësit e tyre shumë më larg nga ishujt japonez dhe të vihen në sulm. Kjo njëkohësisht do të thotë se nuk do të kenë karburant të mjaftueshëm për t'u kthyer, por do të duhet që të aterojnë në Kinë, ku armata e këtij vendi do t'i përkrahë. Por, për shkak të motit të ligë dhe

pasigurisë se avionët janë avionë aleatë, armata kineze ngec në përkrahje. Ekuipazhi i avionëve lihet në mëshirë të fatit, ndërsa njëri ndër anëtarët e ekuipazhit është edhe piloti Xhek Turner, avioni i të cilit rrëzohet në afërsi të shtëpisë së Jingut.

Me ndihmën e mikut të saj, njëkohësisht prijësit fetar të fshatit Kajit, ata ia dalin që ta fshehin Xhekun në një shpellë para se të vijë armata japoneze. Por, japonezën nuk besojnë se dikush në fshat nuk e ka parë pilotin dhe para se ta vrasin Kajin, si dënim për fshehjen e informatës, ai arrinë që t'i dërgojë mesazh Jingut se duhet të heshtë dhe se patjetër duhet të mos e dorëzojë amerikanin. Pas vdekjes së Kajit, jeta e Xhekut tashmë është në duart e kësaj të veje e cila nuk guxon të lejojë që viktima e mikut të jetë e kotë. Kur armata e Japonisë e zgjeron perimetrin e kërkimit nga shtëpitë e fshatit edhe në rrethet tjera ku edhe gjendet shpella, e veja detyrohet që t'a ndërrojë vendin e fshehjes së pilotit duke e dërguar atë në shtëpinë e saj.

Mysafiri i ri

Marrëdhënia në mes të Jingut dhe Xhekut fillon si një marrëdhënie në mes të një viktime dhe shpëtimtari, por ajo më vonë shumë shpejt evaluon në një nivel ekzistencial dhe emotiv. Jing është e veja e një ushtari, ndërsa bashkëshorti i saj është vranë në luftën ndërmjet Kinës dhe Japonisë, luftë para Luftës së Dytë Botërore. Prania e ushtarit amerikan pa dyshim se evokon kujtime dhe paralele nga bashkëshorti i vranë, jo vetëm për shkak të profesionit të njëjtë dhe për shkak të tërheqjes së jashtëzakonshme të djalit të ri, por tashmë edhe për shkak të sjelljes së tij me Nunun e vogël, të cilën ai me një sjellje atërore i mëson këngë dhe fjalë anglisht duke u kënaqur nën shoqërinë me të, e deri te riparimet e vogla në shtëpi. Nga ana

tjetër, Xheku nuk i reziston butesisë dhe kundërshtimit të gruas së bukur, pa të cilën tashmë do të ishte i vdekur. Ajo e ruan, e ushqen dhe e shëron deri sa të shërohet plotësisht dhe t'a lëshojë fshatin për të arritur deri në bazën amerikane ku do të ndihet i sigurt. Ndjenjat e pilotit që mezi se pret të bashkohet me njësinë e tij ushtrake, modifikohen me një lloj komoditeti në praninë e Jingut, duke ndjerë dhe pika të tërheqjes dhe dashurisë edhe pse të dy nuk

kanë mundësi të komunikojnë verbalisht për shkak se nuk e njohin gjuhën e tjetrit. Ajo rrezikon jetën e saj për t'a fshehur dhe për t'a mbrojtur kur kapetani japonez Shimamoto do të vijë në shtëpinë e tij dhe do të përpiqet t'a përdhunojë. Por, vrasja e Shimamotos sjell deri te eskalimi i situatës sepse mungesa e tij nuk do të mbetet pa u vërejtur.

Besim i cënuar

Filmi jep pasqyrim interesant ndaj besimit të protagonistëve të ndryshëm. Jingu nuk i tregon askujt për pilotin e fshehur, ajo nuk u beson as prindërve të saj, por këtë sekert ajo nuk mund ta mbajë ndaj vajzës së saj të vogël. Edhe pse është vetëm femijë, Nunu arrinë që të mbajë sekretin e nënë, edhe në ato momente që vihet nën

presion ndaj autoritetit të mësuesit dhe të kapetanit Shimamoto, ajo nuk e tradhëton nënën e saj edhe pse Jing ka frigë se Nunu është shumë e vogël për të kuptuar se duhet të heshtë. Nga ana tjetër, mësuesi ka një sekret tjetër që e mban nga Jing – ai është pjesëtar i ushtrisë guerile kineze që u ndihmon amerikanëve dhe lufton kundër okupimit japonez. Pikërisht ai do t'u del në ndihmë Jingut dhe Xhekut dhe do ta organizojë arratinë e tyre nëpër mal. Nuk ka besim as ndërmjet Jingut dhe Xhekut derisa ai qëndron në shpellë dhe derisa nuk binden se nuk janë të huaj. Duket se dyshimi i vetëm ekziston ndërmjet Kajit tashmë të ndjerë dhe Jingut, ndërsa ajo ka të bëjë me atë se ushtari nuk do të mbrohet edhe me koston e jetës së tyre. Jing jep jetën për Xhekun, ndërsa ai do t'a sigurojë vajzën e saj, duke e dërguar në Amerikë.

Filmi fillon me skena të errëta luftarake lart në qiell, por shumë shpejt ndalet në gjelbrimin e bletë dhe në fshatin piktoresk, në shtëpinë e Jingut që shtë e rrethuar me ngjyrë jeshile dhe me pyje prej bambusi, me lumë të pastër në të cilën ajo lanë rrobat, në rrugën të cilën kalohet për të arritur në shkollën e Nunus, skena këto të cilat janë një kënaqësi e vërtetë për syrin. Pikërisht në këtë ton është edhe i tërë filmi. "E veja kineze" është një tregim emocionues, i ngrohtë për një viktimitë të pamohueshme dhe për heroizmin e njeriut të thjeshtë, jo të ushtarit, por të fshatarit, i cili edhe pa pushkë në dorë ka kontribuar për liri. Edhe pse i thjeshtë dhe i parashikueshëm në fabul, i kursyer nga kthesa të paparashikueshme dhe nga skena spektakolare, filmi meriton që të ndahen dy orë kohë të të gjithë dashamirët të cilët do të dëshironin të shohin një film më të ngadalshëm dhe me më pak skena të shpejta, nga filmat tipik të këtij zhanri.

Elena Gjorgjievska

Regjia: Bilie August

Rolet: Emile Hirsh, Crystal Liu, Shaoqun Yu

Skenari: Greg Latter

Kinematografia: Filip Zum

Muzika: Annette Focks

Vendi: SHBA/Kinë

Viti: 2017

Kohëzgjatja: 110 minuta

Çmimet: Nominime për "Gobletin e Artë" për aktoren më të mirë dhe për filmin më të mirë të metrazhit të gjatë në Festivalin Ndërkombëtar të Filmit në Shangaj

Ura e adrenalines në fshati përjetim i jashtëzakonshëm

Në afërsi të Shkupit, i fshehur në natyrën piktoreske me rreth 80 shtëpi, të gjitha të ndërtuara prej guri, në një majë të lartë pranë Katlanovës, është fshati Kozhle. Nën fshat gurgullon lumi Pçinja, mbi të cilin ndodhet një urë adrenaline, për këmbësorë, e cila lidh fshatin Kozhle me autostradën "Miqësia". Ura është ndërtuar me dysheme druri dhe shtrihet mbi kablllo çeliku, prandaj është e nevojshme të ecësh në mënyrë të kujdesshme mbi të, sepse lëkundet në çdo lëvizje. Personat që nuk janë dhe aq guximtarë do të duhet të marrin guxim për ta shkelur atë, por, natyrisht, lëvizja në urë garanton një përvojë të vërtetë adrenaline. Shenja para urës thotë se është ndërtuar në vitin 2012 nga Stojan

Trajanovski me familjen nga fshati Inçikovë, kështu që ura u quajt Ura e Stojanovit. Ura është relativisht e re dhe pak njerëz dine për të, por me të vërtetë meriton të vizitohet, të kalohet nga njëra anë e Pçinjës në anën tjetër dhe të shijohet natyra e paprekur në këtë pjesë të Maqedonisë të atdheut tonë të bukur. I gjithë shtegu kalon nëpër një pyll me pisha dhe nuk ka ngjitje të mëdha, është i niveluar bukur dhe nuk ka gurë. Ideal për të ecur me fëmijë por ideal edhe për aktivitet fizik. Rreth 2 km nga Kozhle, shtegu ndahet në dy pjesë, njëra pjesë të çon në kishën "Shën Maria", një manastir i ndërtuar mbi një shkëmb, dhe tjetra në fshatin Karabunishtë. Ura e dytë në lumin Vardar gjendet në rrugën për në Karabunishtë. Natyra dhe pamjet

janë të mahnitshme, shkaktojnë një kënaqësi të vërtetë. Në oborrin e kishës "Shën Maria" ka bankina për pushim. Ura në vetvete është një histori e vedit për adrenalinë dhe bukuri. Në fshatin Kozhle mund të vizitoni edhe kishën "Ngjitja e Krishtit", e ndërtuar në vitin 1847, në oborrin e së cilës është varrosur shkrimtari maqedonas Gane Todorovski. Pranë fshatit Kozhle, rreth 1.6 km larg, është kalaja "Markovi Kuli", e cila daton që nga Mesjeta. Ura prej druri në Kozhle, e cila është një nga atraksionet kryesore në vendin tonë, e rrethuar nga natyra e paprekur, ofron një përvojë unike dhe të pazakontë dhe me të vërtetë ia vlen të vizitohet.

Kristina Ilievska

in Kozhle -

